శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

———:o:———

ఇది

బళ్ళారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టుకోర్టు వకీలు

"ఆంధ్రనాటక పితామహ" యను బిరుదువహించిన

ధర్మవరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచియింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్లు, వారిసహోదరులవల్ల ప్రకటింపబడినది.

మొదటి కూర్పు.

బళ్ళారి

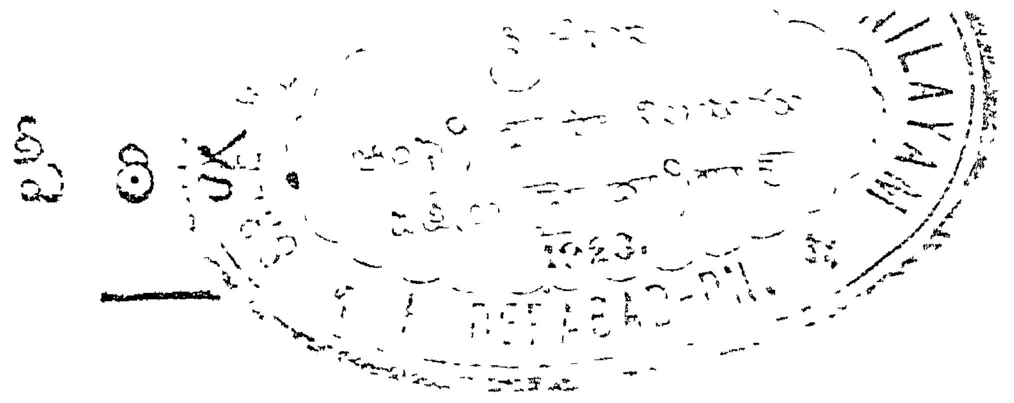
రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1918

[క్రయము రూ. 1-0-0.]

పీఠిక.

ఈనాటకమునందలి యితివృత్తము మహాభారతమునుండి గ్రహింపఁబడియున్నదని దీనిపేరే నుడువుచున్నది. సర్వజనసుప్రసిద్ధంబగు పాంచాలీస్వయంవరము నెందఱు వ్రాసినను పాత్రపోషణయందును సంవిధాన విధానమునందును భేదము లుండినను గాని విషయభేద మేటుండఁ గలదు? కావున నిందలివిషయమునుగుఱించి హెచ్చుగఁ దెలుప నవసరములేదు.

ఈనాటకమున నొకవిశేషముగలదు. ఇందు దశరూపుఁడను నవీనపాత్ర మొకటి కల్పింపఁబడి యున్నది. లాక్షాగృహదహనానంతరము కుంతీసమేతులైన పాండవు లేవురును మృతినొందిరని ధార్తరాష్ట్రులాదిగ సమస్తరాజలోకమును నమ్మి యుండెను. బహుకాలమునుండి పాండవులలో నొకనిఁ జేపట్టఁ దలంపుగొన్న ద్రౌపదిహృదయమును నాపాండవుల మరణవార్త యత్యంతము దహించెను. ఆమె నర్జునున కొసంగ నెంచిన ద్రుపదనకును నాతనియర్ధాంగికిని నుత్సాహ భంగమయ్యెను.

ఇట్టిసమయమున నా లక్కయింట దొరకినశవములలో నొక్కటి పాండవులది కాదనువృత్తాంతము బయలుపడియె. దీని వెలిపఱిచిన వాఁడే దశరూపుఁడు. వాఁడాశవములలో నొకటి తనపితృవ్యపుత్రుని దని నిదర్శనపూర్వకంబుగ నిరూపించెను. కావునఁ బాండవులలో నొక్కఁడు తప్పించుకొని యుండవలయుననుట యేర్పడియె. దీనిచే ధృతరాష్ట్రునకుఁ దనకొడుకులపై ననుమానమును దుర్మార్గులగు సుయోధనాదులకు మనఃక్లేశమును విదురాదిసజ్జనుల కించుక సంతసము గలుగుటకుఁ గారణము గలిగె.

అంతయె కాక, ద్రౌపది ధీరపతివ్రత. అట్టిపతివ్రతలకుఁ దాము మనసునవరించినవానిని వివాహ మాడుటయో, యది సాధ్యము కాదేని

యాజన్మము బ్రహ్మచారిణులుగ నుండుటయో రెండే మార్గములు. కావునఁ బాండవులలో నొకఁడు జీవించి యున్నవార్త తెలియుటచే నిరాశమైయున్న ద్రౌపదికి మఱియొకసారి యాశాంకురము మొలచెను. ఈవార్త ద్రుపదునకును సంతోషజనకమయ్యెను. ఆబ్రతికిన పాండవుఁడును మృతినొందె ననుట యందాతని కేటికో పూర్ణవిశ్వాస మున్నట్లు తోఁపదు. కావునఁ దన కుమారిక నెవ్వరికి నీయక స్వయంవరము చాటించినయెడల నా తప్పించుకొన్న పాండవుఁడు తప్పక తత్స్వయంవరమునకు వచ్చిన రావచ్చుననియు, నాధీరుఁడే తనపుత్రికచే వరింపఁబడినఁ బడవచ్చుననియు నిశ్చయించి స్వయంవరము చాటించెను. కావున ద్రౌపదీ 'స్వయంవరమునకుఁ' గారకుఁడు దశరూపుఁ డనియే నుడువవలసి యున్నది.

ఈనాటకమున నింకొకవిశేషముగలదు. ఏకచక్రపురినున్న జరాయువను బ్రాహ్మణుని యింటికి బకాసురునివంతు వచ్చురంగమున యువతీవివాహ మవశ్యాచరణీయ మనునంశము చర్చింపఁబడి యున్నది. ఇది బాల్యవివాహదూషకులకు సహకారి కావచ్చును.

ఇఁక బాత్రసంపోషణమును, సంవిధాన విధానమును, సందర్భశుద్ధియు రసోచితశైలియుఁ బాఠకులకుఁ జదువఁ జదువ గోచరింపఁ గలవు. ఆంధ్రలోకమునకుఁ జిరపరిచితుఁడైన యాంధ్రనాటక పితామహుని నాటకరచనాచాతుర్యమును మరల వ్రాయఁ బూనుట చర్వితచర్వణ మగునని యింతటితో విరమించితి.

బళ్ళారి,
౭-9-18.

ఇట్లు, విన్నవించు,
నొక బుధవిధేయుఁడు.

పద్యముల శుద్ధపత్రిక.

—:o:—

పఙ్క్తి.	తప్పు	ఒప్పు.
చంపకమాల.		
2వ చరణం.	వారగ.	వారఁగ.
3వ చరణం.	మహీశా.	మహీశ.
4వ చరణం.	లతులగు.	ల్హాతులగు.
,,	వారలె,	వారలే.
సీసము.		
1వ చరణం.	గలిగె.	గలిగెఁ.
2వ చరణం.	భాదించు.	బాధించు.
తే॥ గీ॥		
2వ చరణం.	ఘటింప.	ఘటియింప.
ఉత్పలమాల.		
3వ చరణం.	చేరగఁ.	చేరఁగ.
3వ చరణం.	కారవు.	కారవు.
4వ చరణం.	యస్లే.	యస్లై.
,,	స్పృశింప.	స్పృశియింపఁగ.
సీసము.		
1వ చరణం.	జెంది.	ఁజెంది.
2వ చరణం.	వృత్తాంతబు.	వృత్తాంతంబు.
3వ చరణం.	సోదతకత్తైనె.	సోదరకత్తైనే.
తే॥ గీ॥		
2వ చరణం.	మేఱుగ	మెఱుఁగ.
శార్దూలము.		
1వ చరణం.	భ్రాంత.	భ్రాంతా.
,,	జెల్లునె.	జెల్లునే.
4వ చరణం.	చెంతె.	చెంతే.
,,	మాటలనమ్మితె.	మాటలన్ నమ్మితే.
అ॥ వె॥		
2వ చరణం.	వ్రాత.	వ్రాఁత.

పుట.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
17	ఉత్పలమాల.		
	2వ చరణం.	కూతురిని.	కూఁతురి.
	,,	నెట్టివానికైన.	నెట్టినికైన.
	3వ చరణం.	దలపంగలనె.	దలఁపఁగలనే.
	,,	యిఁక నెన్నడైనఁ.	యిఁక నెన్నఁడైన.
	,,	కూరగ.	కూరఁగ.
18	సీసము.		
	1వ చరణం.	విధింపబడ.	విధింపఁబడి.
	2వ చరణం.	గలగి.	గలిగి.
	4వ చరణం.	వివాము.	వివాహము.
19		తే॥ గీ॥	ఆ॥ వె॥
	ఆ॥ వే॥	యొందో.	యొందొ.
	,,	సంకటములో.	సంకటములొ.
	,,	బఁరగి.	బరగి.
23	సీ॥ పద్యము		
	3వ చరణం.	సుతుఁతోఁనే.	సుతులతోనే.
	,,	బోసగు	బోసఁగు.
24	తే॥ గీ॥	నిండే.	నిండె.
29	తే॥ గీ॥	పెక్కండ్రగాంచి.	ఁబెక్కండ్రగాంచి.
	3వ చరణం.	ఁనాడ.	నాఁడ.
30	సీసము.		
	2వ చరణం.	బోరుటె.	బోరుటే.
31	తే॥ గీ॥		
	1వ చరణం.	ద్యజంతు.	ద్యజింతు.
36	సీసము.		
	1వ చరణం.	దెంచు.	దెంతు.
	3వ చరణం.	వారి.	వాఁరి.
	సీసము.		
,,	2వ చరణం.	వాడు.	వాఁడు.
41	అ॥ వే॥		
	4వ చరణం.	తెలయక.	తెలియక.

శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

ప్రథమాంకము-ప్రథమరంగము.

(హస్తినావతీముందరి బయలు).

[ప్ర: దశరూపుఁడు]

దశ—ఆహా! సర్వప్రయత్నముల నీవృత్తాంతము వెలిబెట్టుట కుద్దేశించి యీహాస్తిపురి వఱకు వచ్చి యిప్పుడేల యింక వెనుదీయవలయు? దుర్మార్గుఁడగు పురోచనుఁడును వానికి సహకారులై యుండిన వానిపతితభగినియు దానిసలుగురు బోయకొడుకులును దైవయోగమునఁ దామేమార్గమునఁ బాండవులఁ గాల్ప నెంచిరో యదేమార్గమునఁ గాల్పఁబడిరి. ఇది దైవచిత్రము గాక, యింకేమనవలయు? దురాత్ముల దౌరాత్మ్యము కడవఱకు నొక్కటే విధముగ జరుగ నేరదు. కొన్నాళ్లు జరిగినట్టే జరిగి "మాకింకేమి" యనిపించి యెన్నఁడో యొక్కనాఁడు మూలఘట్టుగ నాశన మొనరింపకపోదు. ఈపురోచనుఁడు విషప్రయోగమున మాతండ్రిని సంహరించెఁగదా? తనదుడుకుతనమున నెందఱికొంపలకో యుత్తార మెత్తె. తానేమి శాశ్వతముగ బ్రదికెనా? ఆ యన్యాయ మూలముగవచ్చిన ద్రవ్యమింతైన నిలిచెనా? ద్రవ్యమునకై యెన్నెన్ని ఘోరకార్యము లొనర్పుచువచ్చె. మిత్రుని తండ్రిని దమ్ముని సైతము ద్రవ్యమునకై వంచింపసమకట్టె. ఆద్రవ్యమే స్థిరమని నమ్మె. అందుకై యాడిన యనృతముల లెక్కింపనలవికాదు చేసిన దుష్కృతముల నింతయని యుగ్గడింప వశముగాదు. తుదకు మహాధర్మపరులగు పాండుతనూజుల దహింప నెంచిన లక్కయింటఁ దానే దహింపఁబడియె. ధర్మాత్ముల దైవము కాపాడవలయుఁగాక యీ తుచ్ఛులగు మానవులకు వారికిఁ గీడొనర్చుటకు శక్యమా? లోకమున నెవరుగాని పురోచనువంటి దురాత్ములున్న-ద్రవ్యలోభమున ననృతములాడి ధర్మాత్ముల హింసచేయనుద్యమించు దురాత్ములున్న-వారికీ పురోచనుని యంతమే మాతృకయగుంగాక. ఆఁగో! రాజసభలో నల్లోలకల్లోలముగా నార్తధ్వానము వినిపించుచున్నది. పురజనులందఱుం బోవుచున్నారు. నేనుంబోయెద. సమయ నిరీక్షణ మొనర్చెద. (నిష్క్రమి)

(తెఱ యవనిక నెత్తఁగా)

ధృతరాష్ట్రుఁడు, విదురుఁడు, భీష్ముఁడు, ద్రోణుఁడు, కృపుఁడు,
అశ్వత్థామ, దుర్యోధనుఁడు, దుశ్శాసనుఁడు, శకుని,
కర్ణుఁడు, పౌరజనులు వారణావతము బ్రాహ్మ
ణులు నుందురు (ప్రకటన) దశరూపుఁడు.

(అనుబంధము 1.)

ధృత—అయ్యో! పాండుకుమారులారా! నేనెంతహతభాగ్యుఁడ! అయ్యో! కుమారులు వారణావతమునుండి వచ్చుచుఁబోవుచుందురుగదా? కీర్తిమంతులై బ్రతుకుదురుగదా యని నమ్మియుంటిఁగాని, యిట్లనలముపాలౌదురని యెన్నఁడు నెంచియుండలేదుగా? అయ్యో! ఆయనలమునఁ జిక్కినకాలమున బాలకులెంత తపించిరో, నన్నెంత తలంచిరో, కట్టా! వారిదుర్దైవము వారినేగతికిఁదెచ్చె? అయ్యో! పౌరులారా! ఒక్కఁడైనఁ బాండవుఁడు బ్రతుకఁడుగా?

వా॥బ్రా—(వినమ్రము) రాజేంద్రా! దహింపఁబడిన పాండవులయొక్కయుఁ, గుంతియొక్కయు శవములఁ గాంచితిమే యింకేటియాశ?

ధృత—ఆశవములగుఱుతు మీకెట్లుచిక్కె?

వా॥బ్రా—ఆమహాత్ములు చతుర్దశీరాత్రి మహోత్సవముగఁ బూజచేసినప్పుడచ్చటనే యుంటిమి. రాత్రియమునిద్దకుఁబంపి శయనింపనుద్యుక్తులైరి.

ధృత—అయ్యో! ధర్మతనయా! నీవెంతధర్మాత్ముఁడవని యీ యూడునకే ఖ్యాతిఁగంటివి. భీమసేనా! నీయట్టి మహాబలుఁడెందైననుండునే. అర్జునా! అయ్యో! నీయట్టి విలుకాఁడెందుఁగలుగవలయు? కవలారా! మీయట్టిధీయులును రూపజితమారులును, మాకెట్లుదక్కుదురు. అయ్యో! కుంతీ! నీపుత్రపంచకముతో నీవుంజేరికొంటివా హా! హా! (మూర్ఛిల్లును).

ద్రోణ—అర్జునా! హా అర్జునా! నీయట్టిశిష్యుఁడు నాకెప్పుడులభింపఁగలఁడు? ఇట్టిచిరుతవయసునకే, మహోన్నతప్రఖ్యాతిఁజెందినది యూరుపేరుగకుండ నగ్నిలోదహింపఁబడుటకా! శ్రీహరీ! నేడెట్టిదుర్దినము! ఆయర్జునుఁడు నాకశ్వత్థామకంటె నెక్కుడనియుంటినే, నేనెంతటియభాగ్యుఁడ.

శకు—(దుర్యోధనునితో) ఇంకేమియుసందేహమువలదు. (ప్ర) అయ్యో! ఆపాండవులుండినప్పుడు తారతమ్యముల జనులెంచుచువచ్చిన స్పర్ధచే నొక్కొక్కవేళ నసూయజనించుఁగాని యయ్యయ్యో! వారికీదుస్థితి ఘటిల్లెనన్న నేనెట్లోర్వఁగలను?

దశ—(స్వ) ఆహా! ఎంతదుర్మార్గుఁడీశకుని! అంతజీవతేఁదానును చేస్తున్నాఁడే.

దుర్యో—అరెరే! అయ్యో! నేభరింపఁజాల. భరింపఁజాల. అయ్యో! అపాదదారికి మేమయినఁబోవనయితిమే. గుణభూషణులగు పాండవులు కాలిపోవునట్లాయెను. (ఎక్కువగా నేడ్చును).

దశ—(స్వ) ఔరా! ఈనాటకము ఇంకఁబడయరాదు. ఈదురాత్ముల దుశ్చరితము వెలిబెట్టవలయు (బిగ్గరగా నేడ్చుచు ముందుకువచ్చి) హా! రాజేంద్రా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

అందరు—ఏమి? ఏమి?

దశ—అయ్యా! నేను గాంధారపురిలోనున్న శిల్పకారుఁడ దశరూపుఁడనువాఁడ. లోకాతీత యుక్తిశాలియు, ధీరశాలియునని పేరొందిన మీవారణావతపురిలో సౌధములెల్లనిర్మించి ప్రసిద్ధిగాంచిన పురోచనుని పితృవ్యపుత్రుఁడ. అయ్యో! మాపురోచనుఁడాపురిలో నీకుమారునిపంపు నాలక్కయిల్లునిర్మించి దానితోఁగూడదహింపఁబడియె. కాపాడుము కాపాడుము.

భీష్మ—దశరూపా! ఈకొలువున నీవు మొఱయిడుట కేమికారణము? మహాత్ములగు పాండవులచావునకే కర్తవ్యము లేక వగచుచున్నాము. ఇంకమీ పురోచనునకేమి చేయఁగలవారము?

శకు—(దుర్యోధనునితో) ఇదేమి పురోచనుఁడు చచ్చెననుచున్నాఁడు.

సుయో—(శకునితో) ఉండవచ్చును. కాబట్టియే వాఁడుపొడగానఁబడఁడయ్యె.

దశ—మహాత్ములారా! మీసేవవలనఁగదా నాప్రియమిత్రుఁడును జ్ఞాతియునీల్గుటకుఁగారణమయ్యె?

శకు—వానినీల్గుట కెవరేమిచేయఁగలరు? సేవయందుండె. చేతనముపడయుచుండె. మేమెవరమైన వానిఁజావుచుంటిమా?

దశ—మీకార్యములే వానిచావునకుఁగారణమయ్యెనయ్యా, లేకున్న వాఁడు చల్లగనుండియుండును. వాఁడు దుర్మార్గుఁడునిజమే నేనొప్పుకొందును. అయినఁ దండ్రికొక్కఁడే కొడుకే. అట్టివాని నిట్టికార్యమునకు నియమించిపంపితిరే.

శకు—నీకుఁదెలివిచాలదూరకపొమ్ము.

దశ—అయ్యా! నాకుఁదెలివిచాలదు నిజమే నాకంటె మాపురోచనునకింకను దెలివిచాలదు, కాకున్న మీరుచెప్పినంతమాత్రముననే ఇట్టిదుష్కార్యమునకుదిగి యీగతిఁదెచ్చుకొనునా?

శకు—(స్వ) వీఁడేమిసమీపమునకేవచ్చెను. ఏమో తెలియకయున్నది. (ప్ర) ఓరీ! ఇదియేమిట్లుమాటలాడెదవు?

దళ—ధృతరాష్ట్రరాజేంద్రా! ఇంకేల కనవచ్చి యింకదాఁచవలయు నేల? మహారాజపుత్రుండగు శకునియు, నీకుమారులును, నీవును దురాలోచన మొనరించి వారణావతమున లక్కయిల్లుగట్టించి పాండవులనందు దహించియున్నారు. ఆదహనకృత్య మొనర్చుటలో బురోచనుని సయితము గాల్చియున్నారు.

శకు, సుయో—ఛీ! దురాత్మా! నీవిట్లు ప్రేలిన నీప్రాణములిప్పుడే తీసెదము. బాంధవునకొఱకు నీ కెంతదుఃఖముండినను, ఇట్టిప్రల్లదము లూరకపోవనోర్తుమా? మీపురోచనుఁడు దహింపఁబడెనని యెట్లెఱిఁగితివి.

దళ—అయ్యా! కాలినయిల్లు ఐదు దినములపిదపఁ బరీక్షించుకాలమున, వానిశవముం గుర్తించితి. ఇంకెంత కావలయు?

శకు—ఎక్కడనుండెవానిశవము?

దళ—అక్కడనే యాపాండవులును కుంతియుఁ గాలిపడియుండిన చోటనే.

వా॥బ్రా—అక్కడ నాఁడే పడియుండిన శవములు, వారేపాండవులని మేము నిర్ధరించితిమి. ఇఁకఁ బురోచనుఁడెక్కడ? నీవునప్పుడుంటివే, పురోచనుఁడని చెప్పవైతివే.

దళ—ఎవరికిఁ జెప్పి యేమిప్రయోజనము? పోనీ! ఒకశవము మెడయొద్ద నీబంగరుహనుమంతబిళ్లపడియుండెనా, లేదా? (బిళ్లనిచ్చును).

వా॥బ్రా—అవును, అదియెవరిది?

దళ—రాజేంద్రా! పాండవులెవ్వరైన మెడలో యిట్టిహనుమంతబిళ్ల వేసుకొనియుండిరా?

శకు—(పరీక్షించి సుయోధనునితో) ఇదిపురోచనునిదె, నేఁబలుమారు చూచియున్నాను.

సుయో—(శకునితో) అయినఁ బురోచనుఁడు మృతుఁడయ్యె. ఒకవిషయమునకిది మంచిదేకదా?

శకు—(స్వ) అవును నాదుఃఖము మఱివేఱే. దానివిషయమై పిదపయోచింతము. (ప్ర) ఇదిపురోచనుఁడు వేసుకొనుచుండినబిల్లయె?

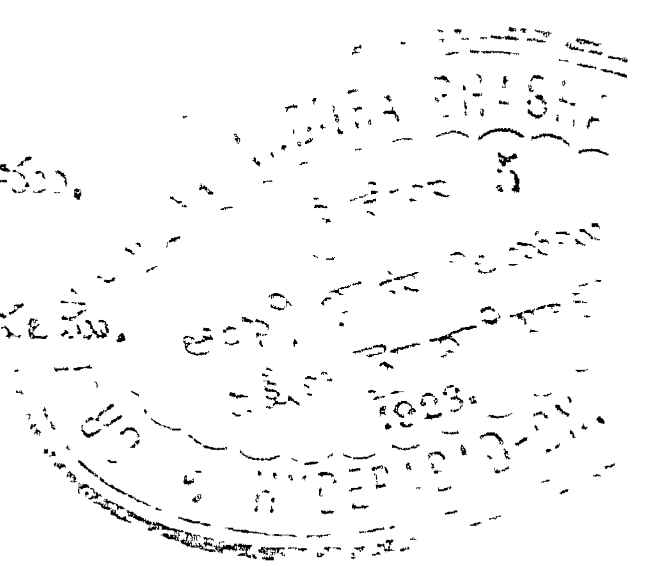
దళ—అయ్యా! వారణావతములో లక్కయిల్లుకట్టించినది యీదుర్యోధనరాజుగదా? లక్కయిల్లేల? పాండవులదహింప నేకదా? పురోచనునితో నీకార్యముచేయించినది శకునిరాజుగారుగదా? నామాటలనృతములా?

శకు—ఛీ! శుంఠా! ఏలయీప్రల్లదములు?

సుయో—దురాత్మా!

కర్ణ—దుష్కర్మా!

దళ—అయ్యో! నేనేదురాత్ముఁడనుగా? ధృతరాష్ట్రరాజేంద్రా! ఇదిగో యీజాబు పురోచనుఁడు భాద్రపద కృష్ణద్వాదశినాఁడు శకునిరాజుగారికివ్రాసినది. అదియేటికో పంపక తనయింటనే పెట్టుకొనియున్నాఁడు. దీనిఁజదివిన నన్నియు విశదపడును.

సుయో—(స్వ) ఇదియేకాఁబోలు నావామాంచలకమునకు ఫలము.

ధృత—విదురా! చదువుయిందేమున్నది.

విదు—(జాబుతీసుకొని)

"మీగత్యాగరమునఁ బంపినజాబుముట్టినది. అందుకువెంటనే పురోచనుఁడే ప్రత్యుత్తరము పంపితిఁగదా ఇఁక రెండుదినములలో మీయొక్కయు, మీమేనల్లుండ్లయొక్కయు, వారిమిత్రులయొక్కయు, మనస్సంతోషము కాఁగలదు. దైవము మనకు సర్వానుకూలములు కలిగించుచున్నాఁడు. మనశత్రువు మనవలలోఁదామే పడనుద్యుక్తులైనట్లున్నది, చతుర్దశి ఇక్కడ కార్యములు నెఱవేర్చి తమసన్నిధానమునకు బహుళ విదియ తదియలువచ్చిచేరుదు. నాసంవిధానమును, నాకుసహాయ్యమొనర్చు వారి యధికశ్రద్ధయును, సమక్షమున విన్నవించి శ్రీదుర్యోధన రాజేంద్రుతోఁడగిన బహుమతివడయుదును"

అందరు—హా! హా!

ధృత—సౌబాలా! దుర్యోధనా! ఇందునకు మీరేమిచెప్పఁగలరు?

శకు—పురోచనుఁడు మారాజధానిలోనుండిన శిల్పికారుఁడు చిక్కలి వివేకశాలి ఇంతెఱుగుదు. మానుయోధనుఁడు తనకోఱకు వారణావతమునఁ గొన్నిచంద్రశాలలు నిర్మింపవలయునన్న వానిఁబిలపించి నియమించితి ఇంతతప్ప నీవిధానమే, నేనెఱుఁగను. ఎక్కడలోనుత్తమశిల్పులిండ్లుకట్టుట యెఱుఁగుదును.

సుయో—జనకా! ఆపాండువులందుబోవుటకుముందు మేమెయక్కడికిఁబోవ నిన్నునుజ్ఞ వేడితిమే?

చం॥ అతిశయరీతిఁ బాండవుల నచ్చటికన్పినవేళ వారణా।
వతపురిలోనమేమెనలువారగనుండననుజ్ఞనిన్నుగో।
రితిమిగదామసీశాదురదృష్టముమించుటెకాకపాండవు।
లతులగువారలన్నసహహాయెవరైననునమ్మువారలె॥

శకు—బావా! ఈపురోచనునిజాబు వృత్తాంతమిప్పుడె తెలిసె. ఇదివానివ్రాసినదికాదని చెప్పవచ్చును. వ్రాసినవాడు దానిబంపక తనయొద్దనేయుంచుకొని వారణావతమువారందఱు సంక్షోభవించి యీదశరూపుని లోఁజేసుకొని పాండవాభిమానమున యీకృత్రిమలేఖ కల్పించినట్లున్నది.

కర్ణ—రాజచంద్రా! ఆశ్చర్యములు మాచినఁ దెలియదా? తీయింపుము రాజా! ఈశకుని రాజా
—జ్ఞానోద్ధరుండవలయునా మాపురోహితుఁడాబులు.

సుశర్మ—ఏమీ యింతటితో వారల్పప్రాయము? అపరాధస్థాపనమునకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చినట్టి
మాటలా చెప్పవె?

విదుర—రాజేంద్రా! ఈభీష్మాదులుపడుచున్న సంతాపము నీకుఁగన్నులుండి చూచుచున్న నెఱుఁగకుంటివి. యౌవరాజ్యాభిషేకమునకు మున్నటినాఁడు జరిగినకలహము నీవుకోపగించినవెంటనె పుట్టినయతివినయమును మఱువలేదుగదా? యువరాజ్యమునకాశించి యప్పటికిఁగార్యవాదులై యిచ్చకమొనర్చి వారణావతమున దుష్ప్రయత్నములెల్లనొనర్చి వారియంతమునకు సిద్ధముచేసిరి. నీవెల్లును గొడుకుల మాఱముగాఁబంపవలెనెంతేని నెలమాటకు మేమే యక్కడికిఁబోయెదమని యడిగిరి. పాండవులు నిన్నును నీకొడుకుల నెడబాపుటకోర్తురా? కావున వారేమేముపోయెదమనిరి. ఇట్లైరి. అధికధర్మాత్ములై, మహోపకారపరులై, శరణాగతరక్షకులై యున్న పాండవుల కిట్టిపాటు కలుగఁగలదని నేనమ్మను. ప్రత్యక్షుని దర్శనములిన్నియు [illegible] విధిలేకున్నది. ఇదియంతయు యువరాజ్యమునకై యొనరించిన దుష్కృత్యము. ఇట్టియయ్యో నాయువరాజ్యము మాత్రము దైవము-భింపనీయదు. వింటిమిగదా యేవ్వరు పురుషులు నొకస్త్రీయు దగ్ధులౌట? ఆపురుషులలో నొకడు పురోచనుడయ్యెఁగదా? పాండు మారుదెవ్వరో యొక్కడు చావుదప్పియుండవలయుఁగదా.

అందరు—(సంతోషముననేడ్చియుందురు).

శకుని—(స్వ) ఇదియేమి నాదుఃఖము.

సుయో—(శకునితోఁ బ్రక్కనుజూచును)

ధృత—ఆహా! ఇదియొక్కటియు యోచింపమైతిమి విదురా! ఈక్షణమున నాశ్వికుల నాయితపఱప్రుము. దేశదేశములకుఁబంపుము. పాండవుఁడొకఁడైననున్నఁజాలు. సౌబలా! నీవడవడియందు మిక్కిలి సంశయాస్పదమై యున్నదనుటకు సందేహము లేదు. ఇంకనెల్లరిచేతను సుయోధనుఁడునుత్తరవాదులై యుండఁగలవారు. కానిండు. ఇందుకు సరియగు ప్రత్యుత్తరము మీరివ్వఁజాలరేని, ఈపాండవులసంహారము గావించుపాపము మీతల నేయుండుఁగాక. అచిక్కుగల పాండవేయుఁడెట్లు జరిగినదియుఁ జెప్పఁగలవాఁడెవ్వాఁడు? మాతము.

(యవనికపడును).

ప్రథమాంక ద్వితీయరంగము

శకుని ఇల్లు

శకు — (ఆలోచించుచు) ఈవశరూప రూపకము సేసెంచినట్టేమున్నునా? ఇంకేమయిన నుండునా? అట్లుగాకున్న బొంకెవ్వరెల్ల బ్రతికియేయుండి యేదోయగష్యాయిన సంవిధానమునకై ఈవశరూపుని నిల్పాడించియుండవలయు. ఈ టించవచ్చిచిన నీసుయోధనునికింక నిద్రపట్టదు పరితాపముమానదు. పాండవులు బ్రతికియుండుట యెన్నటికైననుండునా? కాలినశవము లెక్కడరావలయు? బ్రతికియుండినవారేల ఇక్కడికిరాకుందురు? రెండేండ్లనుండి వారిపొలయువ తెలియఁబడకుండునా? నా యూహయేనిశ్చయము.

(ప్ర: సుయోధనుడు)

సుయో — మాతులా! నీప్రాపునాకుండఁగా నాకేమికొఱత? ఓపుమానమున నే లక్క మేల్పఱచినట్టుపింటిని, యావద్రాజ్యమునకు.

సీ॥ ఆజన్మశాత్రవులైయున్న వారలపేరడంచుటకింతదారిగలిగె।
బగలురాతిరినన్ను బాధించు పాండవహృదయశల్యంబుహరింపఁగలిగె।
ధరణీవరులలోనసరిలేరునాకన్న యనుపమవిఖ్యాతితనరఁగలిగె।
మోదంబుతలఁగగఁ జేదప్పియుండినయావద్రాజ్యవిభూతియడరఁగలిగె।

తే॥గీ॥ మాతులాయిది యెల్లనీమహిమగాదె।
మేలుఘటింపఁజాలు పాంచాలపుత్రి।
యింకమనసారననువరియించెనేని।
చాలునాభాగ్యమునకెందుసాటిగలదె॥

పోవుదముకమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

(ద్రుపదపురియుద్యానము.)

[ప్ర: కోకిల, మేనక. కృష్ణభార్గవి వనవిహారి మొదర్చుచు.]

(అనుబంధము ౨.)

కృష్ణ—అమ్మా! ఆకమాకరము మనోహరముగానున్నది. దానిగట్టునఁ గూరుచుండు దముర మ్మ.

అందఱు—(పోయికూర్చుందురు.)

కృష్ణ—ఆహా! ఎంతిస్వచ్ఛముగనున్నదీ నీరు (అని నీటియొద్దకుబోవ.)

మేనక—అమ్మా! ద్రౌపతీదేవీ! ఆనీటికంతసమీపముగాఁబోయెదవేల?

కృష్ణ—మేనకా! నాకేమీతగాదనియెంచితివా?

మేనక—ఎంతవచ్చియున్ననేమి జారిపడినప్పుడు కాళ్లకుచీరచుట్టుకొన్న నదేపోఁతగా కోకిలాదేవి! చూడుము మీకూతురు నీటికెంతసమీపమునకుపోవుచున్నది. సాహస కార్యమొనరింపవలయునన్న ముంగాలుపెట్టినడుచుచున్నది.

కోకిల—కృష్ణా! పోకుమిక్కడరమ్ము.

కృష్ణ—అమ్మా! యీమేనక మిక్కిలిభీరురాలు. ఎదిచూచినను దానికిఁగొండగాఁదోచును. నీవును నదిచెప్పినట్టేయాడెదవేల?

మేనక—అమ్మా! ఎంతధీరత్వము నీకూతురికి ఒకనిమిషమూరకుండదు. ఒకచోటగాలిడి యుండదు. ఎంతపెద్దవారినైనను [illegible]శ్యములాడుటకు కాస్పదమయ్యెనా మానకహాశ్య మాడును.

కృష్ణ—చాలుచాలు నీవే మేనకా వర్ణించి వర్ణించి యుగ్గడింపసాగితివి. అమ్మా! యీమేనక యిష్టప్రకారము ప్రవర్తింపవలయునన్న మనముమాటలుమరచి మూఁగలుకావలయు.

(అనుబంధము ౩.)

కన్నులెప్పుడుమూసుకొనియుండవలయు చెవులతో నొకమాటవినరాగు.

మేనక—ఈపదునాలేండ్లయీడుకే యీవెలది ఎంతనేర్చినదమ్మా! యీమెకెట్టి[illegible]గ రానున్నాడో!

కృష్ణ—అవునులే. అంతేమియోచించకుము. [illegible] [illegible] [illegible] సూచుచున్నాను.

మేనక—చూచితివమ్మా ? ఈయమ దుడుకుతనము. ఉదయమునుండి సాయంతనము వరకునిట్లే.

కోకిల—కృష్ణా ! ఊరకుండుము. ఇట్టిమాటలాడరాదు. మేనకా ! సాయంకాలమయ్యె. ఇంకను నాయెఱుకసానిరాదెయ్యె

మేనక—ఈయుద్యానవనమునకే పిలిచికొనిరమ్మని పంపియుండలేదా ? ఇంతలోననే రాఁగలదు. అమ్మా! ఆయెఱుకత చెప్పుసోదె నేనెందును వినియుండలేదు. అంతటి నైపుణ్యమును నంతటి భూతభవిష్యత్ జ్ఞానము నావనితకెట్లుగలిగెనో ?

కోకిల—మేనకా ! అదియయిన సదుత్తరముచెప్పిన నానందింతును. తనయకుఁబదునాఱు నిండె. యౌవనమునిండ నారంభించె. ఎందెందు వెదికినను ననుకూలవరుఁడే తోఁపకున్నాఁడే. అయ్యో ! అర్జునునకివ్వవలయునని నాకెంతభిలాషముండెను. అంతయు వితయయ్యె.

(అనుబంధము 4.)

మేనక—అమ్మా ఎన్నిమాఱులో యోచించితిమే చేజెప్పిపోయినపదార్థమెట్లు మరల లభింపఁగలదు ? అర్జునుఁడుకాకున్న మఱియొకఁడాయె. మొన్ననే ధృతరాష్ట్రునొద్దనుండి బ్రాహ్మణుఁడువచ్చియుండెఁగదా దుర్యోధనునకీకన్నియ నడుగుటకు ? నాకేమో యది యనుకూలమైనచోటనియే తోఁచు. ద్రౌపదీదేవీ ! దుర్యోధనుని బెండ్లిచేసికొనుము.

కృష్ణ—చాలునింకూరకుండుము.

మేనక—ఏమమ్మా యతఁడేమిసామాన్యుఁడా ? గొప్పరాజుకుమారుఁడు వాఁడేయిప్పుడు రాజ్యమంతయు నేలుట. ముందుయువరాజుకానున్నాఁడు. కొన్నాళ్లలోనే రాజ్యమును రాఁగలదు. సుందరవిగ్రహుఁడు. ఏమిటందువక్కా ?

కృష్ణ—ఏమిటందువక్కా కాకున్న నీవేచేసికొనుము.

మేనక—చూచితివమ్మా ?

కోకిల—కృష్ణా ! ఊరకుండు మిదెసరికాదు.

కృష్ణ—చూడు మఱియెవరినెవరినో పెండ్లియాడుమనుచున్నది.

మేనక—నేనన్నదితప్పా ఆధృతరాష్ట్రువీఁటనున్న యందఱి రాకొమరులపటములు మొన్నఁజూడలేదా ? వారేమైనారు.

కృష్ణ—ఇంకనీమాటలాడకుము ఆపటములఁజూచితిమిగదా ? అందులో నెవ్వఁడో సూతసుతుఁడంటివే వానినైన నేనంగీకరింతుఁగాని యాధార్తరాష్ట్రులఁగాలితోనైనస్పృశింపను.

కోకిల—ఛీ ! ఆమాటనకుము మేనకా! వారురాజపుత్రులేయగుదురుఁగాక నిరపరాధులైన పాండవుల దుర్యోధన, కర్ణ, శకునుల లక్కయింట దహింపఁజేసిరని మనము వినలేదా ?

వారెంతకైనఁదగినవారుకదా అట్టివారి సంబంధముచేయుమంటివా? కృష్ణ యన్నమాట నిక్కము. వారుశ్రాలిచేనైన స్పృశింప నర్హులుగారు.

ఉ॥ వంచనయుక్తదురాకృతమున్వైరమునిండఁగఁబాండుపుత్రులన్ ।
మించినమారకకృత్యమునమృత్యువుచేరగలక్క యింటఁగా ।
ల్పించిరికౌరవుల్జగముభీతిలవారలుకృష్ణయన్నయ ।
క్లేంచఁగఁగాలనైనస్పృశింపఁనర్హులుగారుభామినీ ॥

మేనక—అయిన మీయిష్టము.

కోకిల—అతప్పిపోయిన పాండవుఁడెవ్వఁడో, యెందున్నాఁడో, అదియిన్నాళ్లయ్యుఁదెలియకున్నదిగదా? అతఁడర్జునుఁడైయుండరాదా?

మేనక—అతఁడర్జునుఁడైయుండిన నిన్నినాళ్లు తనబాణానలమున ధార్తరాష్ట్రశుష్కవనము దహింపక దాగియుండునా?

కోకిల—అర్జునుఁడుకాకున్న నింకొరుఁడైనను బాగుగనేయుండెఁగదా? ఏమియు వారి పాలకువ తెలియకయున్నదే?

(లోపలధ్వని "గద్దెవినరే" యని)

మేనక—అదిగో యెఱుకతవచ్చినట్టున్నది. ఆచోటఁగూర్చుందము.

కృష్ణ—భార్గవీ! మీంద్రముచుగలచింతలోఁబడి గద్దెయడిగెదరు మనకదివలదు. అందుబోయి వచ్చు వినోదములఁజూతమురమ్మ.

భార్గవి—ఏలమ్మా! మీరేమిమాటలాడెదరో విందము. ఇందేయుందము. ఈయెరుకసాని మిక్కిలి సమర్థురాలని యూరందఱును చెప్పుచున్నారు.

[ప్ర: ఎఱుకసానిఁపాడుచు.]

(అనుబంధము 5)

కోకిల—రమ్మా ఎఱుకసానీ కూర్చుండుము.

ఎఱుకసాని—నా దెమగుతావమ్మ.

కోకిల—అవును.

ఎఱుక—బియ్యం బేళ్లు పండ్లుదచ్చిన వక్కాకు తెచ్చిపెట్టూ. యీవుల్లముట్టూ.

కోకిల—(అన్నియునిచ్చి ప్రకుకజేపట్టును).

ఎఱుక—కొల్హాపురమ్మ, కొల్హాపురమ్మ, అలంపూరమ్మ, జోగులమ్మ, హోసూరమ్మ, రావమ్మ, రావమ్మ, నాపచ్చులోనిండవమ్మ, ఓళవ్వా, నీవెగద్దెడుతవా! నన్నే శెప్పమంటవా?

కోకిల—నీవే చెప్పుము.

ఎఱుక—అమ్మో-యమ్మో. కొల్హాపురమ్మతోడు నీకు పెద్దచింతమ్మా. పెద్దచింతమ్మా. యేమిచింతని అడుగుతవా, శప్పమంటవా, మొగోణిచింతమ్మో. మొగోణిచింతమ్మో.

మేనక—అట్లన్న నేమి?

ఎఱుక—తన మొగోణిచింత కాదమ్మా. (యోచించి యోచించి) ఓహో ఓహో కొల్హాపురమ్మతోడు శప్తక్ష చిన్నబిడ్డ ముద్దుబిడ్డమ్మా. అవునంటే అవునను. కాదంటే కాదను.

మేనక—అవును తే.

ఎఱుక—అవునమ్మా ముద్దుబిడ్డకు మొగోణి చింత. ఓళమ్మ. ఆ రేండ్లనించి యీచింత పుట్టిందమ్మా అవునంటవా? అలంపూరమ్మ అలంపూరమ్మ వకఅయిదుమందిలో అనుకుంట్వికదమ్మ. వాండ్లువద్దన్నారమ్మ. కాదు. ఆహా హా వద్దన్లేదమ్మ కానాఁకుండా పోయినారమ్మ. కాదు. కాదు. కొల్హాపురమ్మ. వాండ్లుసచ్చిపోయుండారమ్మా.

కోకిల—అందుఱూనా?

ఎఱుక—కొల్హాపురమ్మ. కొల్హాపురమ్మ. అంధరుపోయిండారమ్మ. అవుతే వగరు ముగిలిండారనుకొంతారమ్మ. కల్లమ్మ. కల్ల. కొల్హాపురమ్మ శెప్తాది. అందఱు పోయుండారమ్మ.

కోకిల—హా దైవమా.

ఎఱుక—బయపడాకొళ్లమ్మ. నీబిడ్డ మంచిబాగ్యవంతురాలమ్మ. అంతకంటె మంచిమొగోణ్ణి పొందుతాదెమ్మ. మీరుయెవరినో శేసుకోమంటిరమ్మ. మీరెవర్ని వద్దంటిరో వాడే మొగుడౌతాడమ్మ. దొడ్డవాడమ్మ. బవుదొడ్డవాడమ్మ. దొడ్డరాజ్యం వస్తాదమ్మ. యెంత సంపతమ్మ. యెంతసంపతమ్మ?

మేనక—వాఁడెవఁడు ఎక్కడనుండువాఁడు?

ఎఱుక—నాకే మెరికెమ్మ. మీకేదెల్సునమ్మ. ఓళ్లమ్మ. ఆతూర్పులోవుంటడమ్మ. బతే బతే బలగమమ్మ. పేరుశెపమంతవా? కొల్హాపురమ్మ. పేరట్లశెప్పదమ్మ. మొదటిఅచ్చరంశెప్తందమ్మ. కొల్హాపురమ్మ. స“—ద” రెండుచ్చనామ్మ. రెండుపేర్లమ్మ కడచ్చరం “న”

మేనక—తెలిసె నిజమే అయిన వాఁడు మిగులదుర్మార్గుఁడనియు దనయన్నదమ్ముల ద్రోహ చేఁజంపినాఁడనియు నందురే?

ఎఱుక—కొల్హాపురమ్మ. కలమ్మ—కల్ల. కడుపుగాకపుట్టించిండారమ్మ. మానుబావుడమ్మ. మానుబావుడు.

కృష్ణ—ఏమిపెట్టిపట్టినదేమీకు? ఎఱుకసానీ! వారడిగినదియట్లుండనీ. నేనొక్కటియడిగెద చెప్పుము. (పుడుకపట్టును)

ఎఱుక—తాల్లా. ఆ అమ్మపైపోనీ.

కృష్ణ—అయ్యది యయిపోయినది. చెప్పుము నేనిప్పుడేమనుకొన్నానో మనసున?

ఎఱుక—కొల్లాపురమ్మ. నీకు మొగోణిచింత.

కృష్ణ—ఎవరిపగనిచింత.

ఎఱుక—అదేమిట్లడిగావవు. నీమొగోణిచింతేగా?

కృష్ణ—కాదే యిట్టియబద్ధములుచెప్పకుండ నేనుగడు నీనోటిసైఁ జెప్పిన నెప్పుడుకోట్లా వాడని నా ప్రశ్న

ఎఱుక—పొగాయమ్మ. నీకుపక మొగోడుచాలడమ్మ.

కృష్ణ—తుంటవా యిట్టిమాటలాడెదవా?

(లోపలఁగొమ్ముధ్వని).

మేనక—అదిగోరాజుగారిసావరీ. యీసరోవరమునకు వచ్చుచున్నది.

కోకిల—అయినఁబోవలయు. యెఱుకసానీ రేపుమరలమాటలాడుదము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

—:ప్రథమాంకము సమాప్తము:—

శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

—:o:—

ద్వితీయాంకము-ప్రథమరంగము.

ద్రౌపది యంతఃపురి.

[ప్ర: ద్రౌపది-మేనక]

ద్రౌప—మేనకా! ఈతాపమెట్లింకసహింతును?

మేన—తనయా! ఒకకలకై యింతపరితపించువారి నెందైనఁగంటిమే? మొన్న నాయొఱ కలవచ్చి యూరకగద్దెచెప్పినందున నాకలవరమునకే యిట్టికలవచ్చెను.

ద్రౌప—కాదే మేనకా! ఆకలలోఁజూచిన మనోహరాకారుని నెందెదుఁజూచియుండలేదే. అహో! అట్టివాఁడు నాకెట్లులభింపవలయు?

మేన—ఇదేమమ్మా! కృష్ణా! నీవెందరికో బుద్ధిచెప్పుదానవె? నీకాయిట్టియవివేకము. కలలలో నెన్నియోపదార్థములబ్బినట్లుండును అవియెల్ల నిక్కమములౌనా? చూచిన వారందరు భయపడునట్లు నటించెదవు. నీచిత్రమోహముచూచి, నేనప్పుడే మీతల్లిదండ్రులయొద్దకు దాసింబంపితి. నింతలోననే వత్తురూరడుము.

ద్రౌప—హా! మేనకా! ఎంతతాపమయ్యెనే! ఏన్నడు నెఱుంగఁగదె? హా! మనోహరా! (మూర్ఛిల్లును).

మేన—హా! కృష్ణా! కృష్ణా! (అనిమూర్ఛిల్లియున్న ద్రౌపదికి శిశిరోపచారములు చేయును).

(ప్ర: ద్రుపదుఁడు కోకిల.)

ద్రుప, కోకి } కృష్ణా! కృష్ణా!

(అనుబంధము 6.)

ద్రుప—ఈయర్ధరాత్రమున నిట్టియుత్పాతమెట్లుపుట్టెను?

మేన—రాజేంద్రా! నేనునిండే శయనించియుంటిఁగదా? "హా"యని యీకృష్ణయెట్టేలేచి పలవరింపసాగె. కలలోనొక్కసుందర విగ్రహునిగాంచెనఁట. అట్టివానినేనెన్నఁడు చూతునని దుఃఖించె, వికారవిధమున వర్తింప మీకుఁజెప్పనంపితి. ఇపుడుమూర్ఛిల్లియున్నది.

కోకి—ఏమిదైవ పరీక్ష్యము! నాథా! శీఘ్రకాలముననే యీతనయకుఁ బరిణయముకావింపవలయు. కృష్ణా! కృష్ణా!

ద్రౌప—(కన్నులువిచ్చి) ఏమమ్మా!

(అనుబంధము 7.)

కోకి—మాయమ్మా! ఇట్లేలఁజేసెదవె? కృష్ణా! నీవుమూర్ఛిల్లితివేల? నేనెట్లదిసహింతును.

ద్రౌప—అమ్మా! నాకుఁగొంచెము నిదురవచ్చుచున్నది ఊరకుండుము (కన్నుమూయును).

ద్రుప—కోకిలా! బాధపెట్టకుము నిద్రపోవనిమ్ము.

మేన—అమ్మా! నేనుమన్మథపూజయొనర్పఁ బదార్థములు సేకరించెద.

(నిష్క్ర).

కోకి—నాథా! ఇంకెట్లుచేయవలయు?

ద్రుప—ప్రాణేశ్వరీ! తెలిసె పాండవులలో నొక్కరివరింపవలయునని నాకును, నీకును, నీకృష్ణకును బూర్ణభిలాషముండె. లక్షాగృహదహనముపిదప నొకడెవ్వడో పాండవేయుఁడు మనియున్నట్టు తెలిసి యింతయూరడిలియుంటిమి. అటుచావుదప్పిపోయిన

వాఁడు ధర్మసుతుఁడనియు, నతేఁడును మృతిజెందెననియు నిన్ననేకదా మనకుఁదెలిసె. అది యీకృష్ణవిన్నకతమున నీయవస్థజనించె.

కోకి—నాథా! లోకమునలేనిపాండవు లెక్కడనుండిరాఁగలరు? వున్నవారిలోననే మాడవలయుఁగదా! సుయోధనునకొసెంగెదమని ధృతరాష్ట్రునకే చెప్పిపుత్తుము.

(అనుబంధము ౭.)

ద్రుప—ఏమీ! మహాక్రూరచిత్తులనియు, ద్రోహవర్తులనియు, నీవేమంతో దూషించుచుంటివే?

కోకి—మనమువిన్న వృత్తాంతములఁబట్టి వాఁడు ఘోరకృత్యమొనర్చినవాఁడని యాభంగి మాటలాడుచుంటి.

ద్రుప—ఇపుడేమైన సందురభంగముకలిగెనా? పాండవులు తామే లక్కయిల్లుకట్టించుకొని కాల్పించుకొనిరా?

కోకి—ఆమాటకుఁగాదు నీతోఁజెప్పఁగూడదనియేయుంటిని. చెప్పిననేమియుదోషములేదు. యిప్పటికొక రెండునెలలముందీయూరికొక సోదకత్తెవచ్చియుండె. దానిప్రభావ మూరంతయునగ్గింప నేనుంబిలిపించితి. మనసుననున్న యభిప్రాయములన్నియు నాయొఱుకతెవల్లించె. ఆసుయోధనుఁడు నిరపరాధియనియు, నాబిడరూఢిగాజెప్పె. నమ్మకున్న విధిలేకున్నది

సీ॥ పురివారలెల్లనవ్నుతముజెందెడురీతి
నెఱుకచెప్పెడునొక్కయెఱుకసాని।
మహిమతోనటుమొన్న మనపేఁటికరు
దెంచియున్నవృత్తాంతమువిన్నయంత।
నాసోదెతకత్తెనె నారామసీమకుఁగడఁగి
రప్పించితిగద్దెయుడుఁగ।
వచ్చియయ్యెఱుకతయచ్చెరువొంద
నామెంచినవిషయంబులెల్లఁజెప్పె।

తే॥గీ॥ ఎవ్వరును బాండవులుగ తలఁపరనుచు।
నీక సుయోధనుఁ డపరాధ మెఱుఁగఁడనుచు।
నెంతయు త్రికాలవేదినీయింతి చెప్పె।
దానినమ్మితిమదిని నేఁ బ్రాణనాథ॥

ద్రుప—కాంతా! ఇట్టిపోఁడెలకుఁ బాలుమాలితివా? ఎంతటియవివేకము ఇట్టిపోఁడెలు నిజములగునా? ఎన్నటికిని నమ్మకుము ఎఱుకతయఁట? సుయోధనుఁడు నిరపరాధి యని చెప్పెనఁట? ఆసుయోధనుఁడే యీవేషమున నేలవచ్చియుండరాదు.

శా॥ భ్రాంతిం బోఁదెలనంగ నెట్టి వెఱుకల్ పాటింపఁగాఁ జెల్లునే।
యింతీ నీకు వివేకశూన్యతగ దాయీగద్దెలం బట్టితే।
కుంతీపుత్రులకా సుయోధనుఁడు చేకూర్పం దుష్కార్యముం।
చెంతే యాతఁడుఁ దోషముందలఁపఁడం చీమాటలన్నమ్మితే॥

కోకి—చాలులెమ్ము నాథా! నీచందము సుయోధనుఁడే యెఱుకతయై వచ్చునా అంతగ్రుడ్డి దాననా?

ద్రుప—అదియెట్లయిననుండనిమ్ము! కర్తవ్యము నారయుదము. సుయోధనుఁడు నవలదు ఏబోధనుఁడు నవలదు. రాగలమాసమునఁ గృష్ణాస్వయంవరము చాటింపఁబంపెద. రాజులందరుం జేరఁగలరుగదా? ఈకృష్ణయే, కనులారఁ దిలకించి యభీష్టవరునిఁ బడయుఁగాక.

ద్రౌప—హా! మనోహరా! హా! (అనికలువరించు)

ద్రుప—ఈబిడకు మంచిబెదురుమందు నొసంగవలయు నేవైద్యునిరప్పించి తెచ్చెద. నీవుపచారము చేయుచుండుము. (నిష్క్రాం.)

(అనుబంధము 9.)

(యవనికపడును).

ద్వితీయాంకము—ద్వితీయరంగము.

(ఏకచక్రపురిలో బ్రాహ్మణునియిల్లు.)

[ప్ర: జరాయువు, హేమ, (కుశల, దీపకలు తొట్లలోఁ దూగాడుచు)
ప్రక్కన భవాని (కుంతి)]

రాజు—కుమారా! దీపకా! నాకింతకంటె నేమిసంతోషముకలదు. ఎక్కడఁజూచినఁ బండితులు నాభాగ్యముఁ బ్రశంసించుచున్నారు. పదునైదేండ్లయీడునకే నీకొడుకు వ్యాకరణ పరీక్షం దేఱినాఁడుగదా? యిరువదియేండ్లలో నింకఁ జతుశ్శాస్త్రవేత్త యగునని చాటెదరు. అయ్యా! నీవిట్టిశ్రద్ధతోడనే రేపటినుండి తర్కశాస్త్రము నభ్యసింపుము.

(అనుబంధము 10.)

దీప—అయ్యా! మీయాశీర్వాదబలముండిన, నవశ్యముపఠియించి కృతార్థుఁడనయ్యెద.

హేమ—నాథా! వీఁడెంతశ్రద్ధతోఁ బాఠములఁజదువవలయునో, యంతశ్రద్ధతో నింకను బఠింపఁడు. వీఁడు సాయంత్రమున దాదాపున యామమువఱకుఁ గాలహరణ మొనర్చుచున్నాఁడు.

రాజు—దీపకా! కాలయాపనమేమి?

దీప—నీయనుజ్ఞతోఁ నేసాముచేయుటకై పోవుచుండలేదా? యొకగంట? ఆపాటికె యమ్మ యిట్లు కాలయాపనమనుచున్నది.

రాజు—అట్లనా?

హేమ—సరెకద బ్రాహ్మణులకు సామేలరా? యనిపలుమారు నెనఱచున్నాను వినఁడు. ఆయుధములనిఁబుణ్యమా, పురుషార్థమా?

ఆ॥వె॥ భూసురులకు మాకుఁ బుణ్యమో పురుషార్థ।
మోతఁపంపవల దెవ్వారిత చదువు।
వదలిఫలము లేనివ్యాయామమదియేల।
సాము లేలవట్టిగోముగాదె॥

రాజు—కాంతా! ఆమాటనకుము. చిన్నప్పటినుండి శరీరదార్ఢ్యము కుదుర్చుకొనకున్న, మానవజన్మ మనర్థకము. శరీరదార్ఢ్యమున మనోదార్ఢ్యము వెంటనేకలుగు. అదియున్న ధర్మసాధనము మొదలొక్కటి, యన్నికార్యములుకుమేలు.

తే॥గీ॥ ధర్మసాధనమునకెల్లఁదనువెకాదె।
మూలమింతటి భ్రాంతినీ కేలగోల।
ప్రాకటశరీరదార్ఢ్యంబు లేకయున్న।
నెల్లవిద్యలు నేర్చిన నేమిఫలము॥

హేమ—పంచాంగముచెప్పుకొను బ్రాహ్మణులకు మనకుశరీరదార్ఢ్యమేటికి? యుద్ధమాడవలయునా?

జరా—యుద్ధమాడవలసివచ్చినప్పుడాడ నేవలయు. శరీరదార్ఢ్యము చాలనికారణమునఁగదా యందఱును మమ్ము బెదరించుచున్నారు. సామర్థ్యమే యొకటియున్న, మనకెంత గౌరవము? ఎంతజ్ఞానసహోత్కృష్టులును, విద్యాపటిమ యునుండినను, నాప్రసక్తులవుట వలన బలిష్ఠులగువారికంతయు మనము భయపడవలసివచ్చినది. ఆసామర్థ్యమేయున్న, నెట్టిస్థితిలోనుండియుందుమో?

హేమ—ఇదినీవొప్పినపని. ఇట్లున్నప్పుడు నేనెంతచెప్పినను వీఁదువినునా? పోనీ నీవు సింహపురమునకుఁబోయెదనంటివే, ఎప్పుడుపోయెదవు?

జరా—నాలుగైదు దినములలో నేఁబోవలయు.

హేమ—నాథా! నీకేమియు మనకుశలమొక్క చింతయేయున్నట్టులేదు? చూడుమీ తన్వికి పదుమూడేఁడులు నిండుటకుఁజొచ్చె. ఎవరైనఁజూచిన బిడ్డతల్లియనునట్లున్నది. ఇన్నాళ్లకును వివాహముకాకున్న నెట్లు?

(అనుబంధము 11.)

జరా—ఏమిచేయవలయు? వెదకుచునేయున్నామే, వరుఁడెక్కడను లభింపలేదు.

హేమ—ఎక్కడనైన, నెట్టివానినైన నొక్కవరునిదెచ్చి వానికిఁగట్టి మనభారము వాపుకొనకున్న నెట్లు?

జరా—భారమువాపుకొనుటకని పనికిరానివానికి ముద్దుకుమారిం గట్టుమంటివా? ఎన్నటికిని నాచేత గాదు.

ఉ॥ ఆరయఁబుత్రుకంటెను బ్రియంబుగముద్దొనరించియొంతయుణ్ ।
గూరిమిఁబెంచిరాజిలిన కూతురిని నెట్టివానికైనఁగట్టినా ।
భారముదీఱెనంచుఁదలపంగలనె యిఁకనెన్నఁడైనఁజే ।
కూరగనిష్టు మంచివరుఁగూర్చెదఁద్రిమ్మరిదేశమంతయుణ్ ॥

మొన్ననెంత ప్రమాదమగుచుండెఁజూడుము. ధారాపురముననున్న వానికిమాట యిచ్చుటకుంటిమే. కొంచము కాలవిళంబము చేసినందునఁగదా వానికిఁజూపు తక్కువగుట తెలియ ... గ్రుడ్డివానికింగట్టుచుంటిమే.

హేమ—ఔనుసరే. మఱియేదోయొక విధానమున శీఘ్రముగా నొనర్పకున్న నింతలోఁ నీ యీకన్య సమర్తాడిననెట్లు?

జరా—మరియుమేలయ్యె. మగనికి మిక్కిలి యనుకూలమయ్యె.

హేమ—అయ్యోనాథా! ఏమి మాటయందువు? మనబ్రాహ్మణ్యమేటఁగలయదా? తరువాత నెవఁడైన మగడువచ్చునా? వాడు వృషలీపతి యనిపించుకొనఁడా?

క॥ సుతయీడుమీఱెనేనా।
గతికిఁక బ్రాహ్మణ్యమేటఁగలయ దేపిదపన్।
బతియబ్బ నతఁడు వృషలీ।
పతియనఁగానెందుఁ దెగడఁబడఁడేనాథా॥

జరా—వృషలీపతి యయినవెంటనే కులమునకు బాహిరమగునా? ఏమోశాస్త్రములని యనంగలాస్త్రేరముకాని వానియర్థమే తెలియలేక తప్పుదారిం బోవుచున్నారము. బ్రాహ్మణులకు మాత్రమే కన్యా వివాహ మేదేవుడు వగవెంచి యున్నాఁడు మిగిలిన యన్నిజాతులవారును యువతీవివాహముల నొనర్చెదరుగదా? వారేమిచెడినారు? పెండ్లిలోఁబాను పని యొకయడఁగు ను నాల్గవ దినమునఁబెట్టి గర్భాదాన ఖండ చదివెదరే, ఏమిదానియర్థము? మొదటినుండియున్న యువతీవివాహము నెవరో నిష్కారణముగా నిషేధించి యవాస్త్య కష్టములకుఁ బ్రాపైన బాలా వివాహము నాదరించినారుగాని దానియందు దోషమింతైనఁగలదా?

సీ॥ బ్రాహ్మణజాతికే బాలావివాహ
మేదేవుని వలనవిధింపబడయెఁ।
గన్నియయువతిగాఁగలగినంతనె
దోషగరిమఁజెందుట కేమికారణంబు।
పెండ్లినాలవనాఁడు వెలయింపఁబడు
పానుపనునాగమంబునకర్థమేమి।
యెన్నిదేశములనోయెనఁగుఁగా
యువతీవివాముల్చెడిరొకో వారలెల్ల।

తే॥గీ॥ నేమిమాటయెందో యెట్టికాలముననో।
యెట్టిసంకటములో పుట్టుకతనఁ।
బఱఁగియుండఁబోలు బాలావివాహంబు।
దుఃఖదంబు శాస్త్రదూషితంబు॥

హేమ—మనమెుక్కరమే లోకమున కఱుదుగాఁ బుట్టియున్నారమా? అందఱు నేల బాలావివాహములనే చేసెదరు?

జరా—"గతానుగతికో లోకో నలోకః పారమార్థికః" అనుమాటవినమా?

హేమ—ఇట్లందఱు నాచరించు పథమును మనమతిక్రమింప వలయునా?

జరా—గుణమున్నయెడలఁ గావలసినభంగి సేతుచ్ఛేదమొనర్పనే వలయు. నేఁజెప్పెద వినుము. నాల్గు దినములలో సింహపురికేమో పోయెదను. అందున్నట్టు విన్నవరుఁడు సురూపుఁడుగాను ననుకూలుఁడుగాను నుండి యెక్కువ వరదక్షిణకాశపడకయుండెనా యంగీకరించెద. లేకున్న నేనిట్లె యీకన్యం బెంచెద. ప్రౌఢ యయిన పిదపఁ దగినవాఁడె పత్యమేతించి వివాహ మాడఁగలఁడు. దురాచారసేతుచ్ఛేదనమున కెవఁడైన నొకఁడేర్ప డవలయుఁగదా? నేనేయిందుకుఁ బూనెద. అప్పుడు వరదక్షిణలకు హారదక్షిణలకు శివదక్షిణలకు శవదక్షిణలకన్నిటికిఁ గుతారమెత్తినట్లగును. కాలక్రమమున గుణాగుణ ములఁబరిశీలించి యందఱునాదరింతురు.

[ప్ర: పతాకుడను తలవరి.]

పతా—అయ్యో! జరాయువయ్యా! ఏంటికయ్యా నీవీపొద్దు శీటీవేశె సోటికిరాలేదు?

జరా—పతాకా! వృత్తాంతమేమి?

పతా—పెద్దోళ్లంతా గలిశింద్రి, శీటీలు దీశినూసిరి. రేపుమీయింటిశీటివఛ్ఛింది, మీది వంతు శెప్పిరమ్మనుకొని పెద్దోళ్లు పంపిండారు.

అందరు—హా! దైవమా? (అనిమూర్ఛిల్లుదురు).

పతా—అయ్యో! మిడికేదేల. దైవమా అన్నాలె, భూతమా అన్నాలె, నేనేమోశెప్పిం డాను. మామించమాల్లె పొయ్యొస్తానయ్యో రేపుమీదివంతు. మీదీవంతు. మీదే వంతు. తప్పాకండి. (నిష్క్రా).

భవాని—(ముందటికివచ్చి) హే మాఁబస్తు! ఏమీ వృత్తాంతము? ఎంతసంతోషముగా మాటలాడుకొనుచున్నవారు, మీవంతన్నమాటకే యిటుశోకింతురేల. వంతేమి?

హేమ—భగవానుదేవి! మే మేమిచెప్పఁగలము? ఇక్కడికామడ దూరములో బకుఁడను క్రూరరాక్షసుఁడున్నాఁడు. వాఁడుకొన్ని దినములక్రిందట నీయేకచక్రపురి నంతయు జనహీనఁజేసి భక్షించి పాడుచేయుచుండెను. జనులందఱేక మయి వానికిఁజెప్పుకొని దిన దినమును బండెనిండ భక్ష్యములును బండికి కట్టిన జీవములను ఇంటికొకమనుష్యుడును సమర్పించునట్లు సమయమొనర్చినారు. ఈదినము మాయింటి వంతువచ్చినదఁట. నాథా! మనమేల దుఃఖింపవలయును. ఇదితీఱరానిపని. పతివ్రతలెల్లఁ దమకు సుమంగలీమరణము వచ్చునాయని కోరుచుందురు. నాకింక నీలోకమున నుండు కార్యమేలేదు. ననుజేపట్టినందుకు వంశమునిలుచుటకొక కొడుకును కన్యాదానపుణ్యము వడయుటకొక బిడ్డను గంటివి. అవశ్యము నేను దానవున కాహారమయ్యెద.

(అనుబంధము 12.)

జరా—అయ్యో! తల్లీ! ఇట్టిపంతమునీకుఁదగునా? నీవులేకున్న నేనీచిన్నవాండ్రఁ బాలింపఁజాలువాఁడనా? మాతాపితృలిరువురిలో నొకరు మృతిజెందనే వలయునన్న నొక్కపోళ్ళనే నేపోవుటయే మేలగుట నిశ్చయమే, అదిచిన్నతనమున బిడ్డపాపలుకలుగ కుండినప్పటిమాట. బిడ్డలుపుట్టి పెద్దవారైనపిదప వారిపోషణకుఁ దండ్రియేమియు శక్తుఁడుకాఁడు. అప్పుడు తండ్రి పోవుటయే మేలు. నీవు యోచింపకుము. నేనే యాయసురున కాహారమయ్యెద, కొడుకుబిడ్డలఁబోషించుకొనుచు సుఖముండుము.

(అనుబంధము 13.)

హేమ—నాథా! నీకునమస్కరింతు నీమాటవినుము. వేళకు బిడ్డలకింత కూడుపెట్టఁగలను గాని యాహారముతెచ్చుశక్తి నాకుగలదా? కూటికిసంపాదనవలదా నను క్షమింపుము. ఇదినాచేతగానిపని. నేనేపోయెద.

జరా—ప్రాణకాంతా! ఇది మొఱవదనమని నేనెంతు. నీకొడుకప్పుడే చదువరియైయున్నాఁడు, కావలయున్న నిప్పటినుండి యే సంపాదన కర్తృఁడుగానుండఁగలఁడు, సంపాదనకెట్లు కొదవగలుగు? నేఁబోవుటయే యుక్తము. కుమారా! నీకీయాడుననే సంసృతి క్లేశము కలిగెనంచును మాత్రము వగచెదను.

(అనుబంధము 14.)

నీవింతశాస్త్రపరిచయము వడసితివి కదా? ఇంకఁదర్కశాస్త్రము మానుకొనుము. అదిగో సామిత్రుడు అనకాచార్యుఁడు గొప్పశిల్పకారుఁడు. వానియొద్ద నీతెలివికారుమాసములలో నాశాస్త్రపాండిత్యము వడయఁగలవు. ఎక్కడెక్కడి రాజులును ప్రకృతము

సౌధములఁ, జంద్రశాలల, దేవాలయముల, నధికముగా నిర్మించుచున్నారు. ఆవ్యాళమున నీకుఁబుష్కలధనార్జన మగును. బ్రాహ్మణుండనే, అట్టిపని నేఁజేయుటవలనన్యూనాతిరిక్తము సంశయింపకుము. అందువలనఁ బాపమేమియు లేదు. జనులగౌరవసౌఖ్యములకై యీ ప్రయత్నమును యీమర్గవ్యము విడువవలయు. నాయాజ్ఞ నిరోధించి యావిద్య నేఱువుము.

హేమ—నాథా! మఱియు నీమాటవినననే. నీవాయసురునొద్దకుఁబోవు టయుక్తము. చెప్ప నేవలసివచ్చినఁజెప్పెదను. నీకాపదగలిగిన, నేను సహగమన మొనరించుదానఁగాక మనియుందునా? అప్పుడీబుడుతలు మాతాపితృల నిరువురంబోవఁగొట్టుకొన్నవారగుదురే. ఊరక మాతనుమాత్రము పోవఁగొట్టుకొననిమ్ము.

జరా—హా! దేవీ! నీవునాకెంత సంతాపముదెచ్చుట కుంకించితివి.

దీప—జనకా! మాతయాడిన విధానమున నీతిగలదు. నామాటయింతవినుండు నేఁబోయెద నాయసురమొద్దకు.

జరా } హేమ } రామరామ! ఇట్టిదియుంగలదా?

దీప—నామాటసాంతముగావినుఁడు. నేఁబోయెద. నాకుబాహుబలము మెండుగుటఁజేసి ఎట్లయిన నాయసురతో యుద్ధమొనరించి, వానినేలకుండేఁగలనని ధైర్యముకలదు.

జరా—కుమారా! దీపకా! సామొనరించిసేకరించిన బాహుబలసంపదవలన నిట్టియాహా పురుషిక జనించెఁగాని, యయ్యయో! యాయసురమొక్కడ నీవెక్కడ? అజగజాంతరమే? చూచితివా? తన్వీ! వ్యాయామబల మెట్లనిపించుచున్నది?

దీప—మీరుపూర్తిగా నామాటవినరే. ఒకవేళ నేవానిజయింపలేకపోయి మృతిఁజెందినను, మీకుదక్కువగాదు. మీరిరువురు సుఖమున్న నాయట్టికొడుకుల నెందఱినోపడయవచ్చును. ఒకవేళ పుట్టకున్నను, కూతురుగలదుగదా? దౌహిత్రసంతతియే వంశవృద్ధి కావచ్చును. నాకింకడ్డమాడకుఁడు. నే నేపోయెద.

(అనుబంధము 15.)

కుశల—పితరులారా! సోదరా! మీమాటలేవియు యుక్తములుకావు తల్లిమృతిఁజెందిన జనకుఁడున్నట్టు సంసారమే భంగగతిఁజెందు. జనకుఁడుగతించిన నిరువురను బోవఁగొట్టుకొన్నవారమగుదుము. ఇకనీవన్ననో, ఈయీడునకే విద్యాధికుఁడవనిపించుకొని, విత్తార్జనమునకు సిద్ధముగానున్నాఁడవు. నిన్నుఁబోవఁగొట్టుకొని మనపితరులు దౌహిత్రులకు వేకరుచుండవలయునా? వార్ధక్యమున సంరక్షణము లేకుండవలయునా? ఇకనావిషయము యోచింపుఁడు. నేనెట్లును బరులస్వత్వమును. మీయింటనుండఁగలదాననుఁగాను. మఱి యొకరింటికేగుటకు మాఱుగా బకునింటికేపోయెద. సంశయింపకనన్నంపుఁడు.

(అనుబంధము 16)

జా—హా! దైవమా! ఎట్టిగతితెచ్చితివి? కుమారీ కుమారులారా! అంటినంబొలుగాలు ముద్దుపాపలమిమ్ము గోలుపోయి మేముమనియుందుమా? పోవలసివచ్చిన మేమూలు మగల మిరువురముంబోయెదముగాక, మిమ్మంపుదుమా? ఈమాటలాడకుండు.

(అనుబంధము 17.)

భవా—బ్రాహ్మణోత్తమా! మీయింటకసించియున్న నాలుగుదినములలోనే మీగుణగణములు గుర్తెఱిగి మిక్కిలి కృతపరిచయులమైయున్నారము. మీసంతాపము నేజాడజాల నాకేవురుకొడుకులున్నారు. వారిలోనొకరి నేనంపెద.

జా—అయ్యో! అయ్యో! అమ్మా! అసనాయీమాట? పూర్వజన్మమున నెట్టిపాపములు చేసియుంటిమో యిప్పుడిట్లనుభవింపుచున్నాము. మాయేకచక్రపురికిని మాకును బకునవలను దప్పదు. ఏపాపము నెఱుగనిబీదల మిమ్ముంగోలుపుచ్చి రాగలజన్మమున నింకింతనుభవింపవలయునా?

భవా—అయ్యా! సంశయింపకుము. నామాటవాటింపుము.

హేమ—అమ్మా! వారునీకన్నకొడుకులేయగుదురా?

భవా—హేమాంబా! నీవడిగినమాట యర్థముంగ్రహించితి. నూర్గురుకొడుకులున్ననూ, దల్లికిభారముకాదు. కావున నాకొడుకుచావునకు నేనోడంబడుదునన్న, నేఁగన్నవాఁడాయని నీవుసంశయింపవచ్చును. అమ్మా! నిక్కముపచించెదను. నాకొడుకొక్కఁడు మహాబలిష్ఠుఁడు. బకులు, గరుడులు, క్రౌంచులు వానికొకలెక్కలోనివారుకారు. వాఁడా బకుని నిరర్థ్యంతరముగ నిర్జించునని నిమ్మికవా పంపెదనంటిని.

జా—అమ్మా! నీపుణ్యమగు నూరకుండుము. ఆమహాసురుని మానవుఁడు నిర్జించువాఁడా! అదిగాక యీపురివారెల్ల బకునికి దినమొకరముగా మనఃపూర్తిగా సమర్పించుకొనుటకు సమయమొనర్చినారము. పోయినవాఁడెవఁడుగాని యుద్ధమునకుపక్రమించెనా వాఁడు చచ్చుటయట్లుండనిమ్ము ఊరంతయుందర్వాత నాయసురనాశమొనరించును. ఆపాపము నాయపకీర్తియు మాకుఁగలుగు.

భవా—అయ్యా! నాకుమారు బాహుసత్త్వము నేనెఱుఁగనా? సేవించుకయు సంశయింపకుము.

జా—అమ్మా! ఆమాటెత్తకుము. నీవింకొకసారియట్లంటివా నీకునీపుత్రులయానగలదు.

భవా—(స్వ) అయ్యో! ఈబ్రాహ్మణుఁడనర్థకరముగ నానపెట్టెనే.

దీప—స్వ. ఈకితరుల సమ్మతింపఁజేయుటయే యసాధ్యముగనున్నదే. ఇప్పటికింకొకయుక్తి వెదకెద. (ప్ర) జనకా! నాకొకటితోచుచున్నది. మనలోనొక్కరెవరైనఁ

బోవవలయునన్న నింతకష్టముగానున్నది. ఈఁపుబండిపై మనము నలువురముంబోవుదము, నలువురను బలిగా నాయసురకు సమర్పించుకొని నాల్గుదినములవఱకు నింకొకరిని బాధింపవలదని చెప్పికొందము. "నదుఃఖం పంచభిస్సహ" యనియున్నదికదా ?

జరా—భళీరేకుమారా ! ఎంతయుక్తిచెప్పితివి ? నీవిద్యయూరకపోవునా?

హేమ—తనయా ! మాకెల్లనెంత సంతోషమునించితివి. సుఖముగ మనమెల్లరము మృతులమగుదము.

కుశ—అన్నా ! నీయట్టియన్నయుండవలయుగదా. ఇదినాకును బరమప్రీతికరము.

(అనుబంధము 18.)

భవా—(స్వ) ఆహా ! ఏమీదుఃఖము ! వీరునలువురు జావనుద్యుక్తులై యిట్లుపెండ్లిసంతోషమనుభవింపుచున్నారు.

జరా—అమ్మా ! భవానీదేవీ ! మాయాపదకై నీకుమారునైనఁ గోల్పోవనిశ్చయించిన నీధీరగుణమునకు మేముకృతజ్ఞులమయితిమి. మాకెవ్వరుబంధువులులేరు. ఈఁపువివిధభక్ష్యాదుల నాయసురకై చేసి మేముకంతపూర్తిగ భుజింపవలసియున్నది. నీవును నీకుమారులును మాకుఁబజ్త్రిభోజనమీవలయు. నేనేమి విశేషమైన యాస్తినార్జించిన వాఁడగాను. ఏదోయీయిల్లును మాకుటుంబమునకుఁ జాలినంతవృత్తియు నున్నది. మీరును బీదబ్రాహ్మణులరు. మనఃపూర్తిగ నీధనమాన్యముల మీకొసంగెద. ఈయింటనేయుండి కార్యమున మాయందఱపార లౌకిక్రియలనెఱవేర్చి సుఖముండుఁడు. ఈఁపు బకునకు మీవంతువచ్చినప్పుడు నీయిచ్చవచ్చిన కుమారునిబంపెదవఁటలెమ్ము

సీ॥ పరులకై తెగువనీపట్టినీనెంచినయుపకార
గుణమెంతయొప్పునమ్మ !
యరయనద్భుతమునీకరుణామహత్వంబు
సన్నుతింపఁగమాకుశక్యమమ్మ !
ఈఁపునీసుతులతోఁనేపారమాయింటనొగిపజ్త్రి
భోజనంబొసగుమమ్మ !
నాస్వత్వమెల్లనీనందనులంగీ
కరింపవారలకుబోధింపవమ్మ !

తే. గీ॥ ఈగృహంబు నీయిల్లుగా నెంచవమ్మ।
యొకరుఁ బుత్రులతో నిందె యుండుమమ్మ।
నెమ్మి గడమాటయింత మన్నింపుమమ్మ।
మాకు సద్గతిఁ గలిగించి మనుపుమమ్మ॥

భగా— (స్వ) హా! దుఃఖము. (ప్ర) బ్రాహ్మణా! మీద్రవ్యము నాకొడుకులాశింపరు
నీయిచ్ఛవచ్చిన ధర్మకార్యముల కొసంగుము.

బ్రా— ఇదియే నాయిచ్ఛవచ్చిన ధర్మకార్యము. నీకొడుకులు రానిమ్ము.

వెలుపల ప్ర: పాండవులు బ్రాహ్మణవేషమున.

"రామచంద్రాయనమః" యనుచు

భగా— (వెలుపలకువచ్చి కుమారుల నూరకుండమని సైగచేసి) కుమారులారా! ఆవైపునకుఁ బోవుదము రండు చిత్రచరిత్రనంతయుఁ వచించెద.

(యవనికపడును).

—:0:—

ద్వితీయాంకము-తృతీయరంగము.

(బకునివిడిదికిఁ బోవుమార్గము.)

[ప్ర: (భక్ష్యములఁ బండితో) దీపకుఁడు]

దీప— (బండిపైఁబోవుచు) ఇక్కడికి సంతోషమయ్యె. మావారు భక్ష్యభోజ్యములన్నియుఁ జేసిరి. అందఱమును భుజించితిమి. అపరాహ్ణము మీఱకుండ నసురుఁ జేరవలయునని సమయపుటు. మధ్యాహ్నమువఱకు దైవధ్యానమునకై తలిదండ్రులు దేవునింట సమాధిలోఁగూర్చుండిరి. ఇంతేచాలునని నాచెలియలిని మఱఁగించి యీబండిఁదోలుకొని వచ్చితి. మధ్యాహ్నమగుటకుముందె యసురయొద్దకుఁ బోయెద. వానింజంపఁగలిగినా సంతోషమయ్యె.

(అనుబంధము 19.)

నేఁజెప్పితినా యదియు మేలయ్యె. ఎంతచెప్పినను మావారు వినకుండిరి నేనువచ్చుట కొప్పకుండిరి. కావున నిట్లొనర్పవలసివచ్చె. నాభాగ్యమెట్లున్నదో మాత్రము. అయిన మాయయ్య యనుటలో, నేమృతుఁడనైతి నేని యాయసుర సమయభంగముగా యుద్ధమాడినందు కూరంతయుఁ బాడుచేయఁగలఁడని నుడివె. ముందుమాటకు దైవమున్నాఁడు. ఆయసురతోడ తొలుత నే నాయుద్ధమితరప్రేరితము కాదనియు అందుకు నేమాత్రముత్తరవాదిననియు గట్టిగావచించెద. పిదప వానియిష్టము. (బండితోలుకొనిపోవును).

[ప్ర: శ్రీకంఠుఁడు (భీముఁడు).]

శ్రీక—ఆహా! నేనెంచినట్లేయయినది. మాతల్లి యాబ్రాహ్మణకుమారుని ధీరవాక్యముల నాశ్చర్యకరముగనుడివె. పదునైదేఁడులవాఁడుతానఁట, మహాసురుని సంహరించువాఁడఁట. ఇట్టిధీరులొక నూర్గురున్న నెంతదేశమునైన సాధింపవచ్చు. పైమాట కందు ఉంబోవుదమని తల్లిదండ్రులనూరార్చి వారు దైవధ్యాన మొనరించుచుండ వారిని కన్నొఱఁగి తా నసహాయుఁడై భక్ష్యముల శకటముందోలి తెచ్చెఁగా! ఇదేక్రొత్తబండి జాడయగుపడియె.

(లోపల దీపకుఁడదలించును).

శ్రీక—అదిగో పశువుల నదలించుధ్వని వినఁబడియె. (పోయి ముందుపోవుచున్నబండిని కలిసికొని) అయ్యా! దీపకావధానీ! మీతలిదండ్రులతో నేమియుజెప్పకయే యిక్కడికి వచ్చితివే.

దీప—శ్రీకంఠశాస్త్రులు మూఁతిరా, నాయుక్తి బాగుగానున్నదా? నేఁజెప్పియుండిన మావారు నన్ను విడుచుచుండలేదు.

శ్రీక—పోని! ఇప్పుడేమాయె. నీవు వెనుకకుబొమ్ము, నేనీబండిపైఁబోయెద.

దీప—సరె మంచిపనియాయె. మీయమ్మచెప్పియుండవలయునే, ఆపాపము మాకెందుకు.

శ్రీక—మీకేమియుఁ బాపమురాకుండ నేఁగాపాడఁగలను. ఆయసురను జించి చెండాడి వత్తు లెమ్ము.

దీప—నేనును వానినట్లొనర్పనే పోవుచున్నాను.

శ్రీక—అయ్యా! నీధైర్యమునకు మెచ్చితి. అయినను నిది సాహసకార్యమొక్కటియే కాక ప్రయోజనకారికాదు. పోనీ! ఆయసుర నాకంటె బలిష్ఠుడుగా నుండవచ్చునని యెంచెదవా?

దీప—నీకంటె బలిష్ఠుఁడుగానే యుండవచ్చును.

శ్రీక—నాకంటె నీవు బలిష్ఠుఁడవనియెంచితివా?

దీప—ఏమో తెలియదు.

శ్రీక—నీచేతులనిట్లిమ్ము. (రెండు చేతులఁబట్టి) ఇదివిడిపించుకొనుము.

దీప—(చేతగాదు).

శ్రీక—పోనీ! యిప్పుడైనవిడిపించుకొనుము. (పండఁజెట్టి కాలుసేతుల నొక్కచేతఁబట్టును)

దీప—(విడిపించుకొనలేకపోయి) అయ్యో! నీశక్తి నాశక్తికంటె మిక్కిలి యెక్కువ.

శ్రీక—అయిన నీవు రాక్షసునితో నెట్లుకొట్టులాడెదవు.

దీప—ఏమో నాశక్తికొలఁదిబోయెదను.

శ్రీక—నీకుదెలియదు, లెమ్మూరక యింటికిఁబొమ్ము. నేఁబోయెద.

దీప—అదియెన్నటికిని గాఁజాలదు. నేఁబోవనేవలయు.

శ్రీక—అట్లయిన నీతో సాంత్వనవాక్యములు పనికిరావు. (అని త్రాటదీపకునిఁగట్టి యొక చెట్టునొద్దకుఁగొనిపోవు).

దీప—అయ్యో! నీపుణ్యము విడువుము. నీవునమ్ము నేనువచ్చెదను. అయ్యో! అయ్యో! (అని అఱచుచుండ మఱుగున చెట్టునకుకట్టి బండితో ముందఱికివచ్చును.)

(వెనుక యవనికనెత్త పర్వతారణ్యమున బకుని విడిదికనుపించును).

శ్రీక—(బండిదిగి) అబ్బ! అదియేకాఁబోలు నాకష్టాసురు నికేతనము. ఏమిశవ దుర్గంధము కలిగియున్నది. అయ్యెడకు నేఁ బోవలేను. కావలసి యున్న వాఁడేయిక్కడికిరానీ. ఈపక్వ్యములు నాకు వారియింటఁదినినవి తనివితీఱలేదు (అని భుజింపసాగును)- (లోపల గొప్పధ్వని) అదియా! దురాత్ముని ధ్వని. అఱవనీ (తినుచుండును). (లోపల "ఏలరా యింకనురాలేదు" అని గొప్పధ్వని) వచ్చియున్నాను, వచ్చియున్నాను (అని మిక్కిలి గట్టిగానఱచును).

[ప్రః బకుఁడు.]

బక—ఓరి! దురాత్మా! నాయాహారము దినునంతదొమ్మ నీకుగలిగెనా?

శ్రీక—కొంచము తట్టుకొనుము శేషమింతయున్నది.

బక—రారా యీవలికి (గుద్దును).

శ్రీక—నిలుము, నిలుము. (అని తినును).

బక—(తాడనమొనరించును) నేనెవఁడ నెఱుఁగుదువా?

శ్రీక—(భుక్తిముగించి యీవలకువచ్చి) ఇంకఁగావలసినంత మాటలాడుము).

(అనుబంధము 20.)

బక—ఏవఁడవురా నీవు!

శ్రీక—శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు.

పాంచాలీస్వయంవరము.

బకు—(కాలదన్ని) శ్రీకంఠశాస్త్రిగాడో, నేనెవడ నెఱుగుదువా.

శ్రీక—కాలమాసన్నమైన బకరాక్షసుడవు.

బకు—నాకాలమాసన్నమా ? ఎవరురా నిన్నంపినది?

శ్రీక—నీయమ్మ మిండలలో గొందఱు.

బకు—అహో ! ఏకచక్రపురివారికింత పొగరుగలిగెనా. ఇంకవారిగతి యేమౌనో యెఱుఁగఁగలరు.

శ్రీక—ఎఱిగియే యున్నారు.

బకు—ఏమెఱిఁగియున్నారు.

శ్రీక—ఈనాటినుండి తమపురము నిష్కంటకమాయెననియుఁ, జల్లగనిద్రవోవచ్చుననియు.

బకు—ఆహా ! దుర్మతీ ! ఇట్లుమాటలాడెదవా (అని పట్టును).

శ్రీక
బకు } (పిడిగుద్దులతో యుద్ధమాడి కలబడి బకుని శ్రీకంఠుఁడీడ్చుకొనిపోవును).

[ప్ర: జరాయువు, కుశల, దీపకుడు, హేమాంబ.]

అందరు—బకనిర్జరారి ! ఆబ్రాహ్మణునివలదు, వలదు, మమ్మెల్ల భుజియింపుము.

శ్రీక
బకు } (మరల రంగమునకువచ్చి గుంజులాడి బకుని శ్రీకంఠుడు క్రిందఁబడవైచి పైనగూర్చుండి సంహరించి ముద్దచేయును).

అందరు—శ్రీకంఠశాస్త్రీ నీకుమంగళమగుగాక. గమ్మింకంబోవుదము. మాయూరు నిష్కంటకము గావించి పుణ్యముఁగట్టుగొంటివి. నీయుపకారభారమయ్యో. బ్రాహ్మణా ! ఇంతబలము నీకెక్కడఁగలిగె. నీవేమో మహాయంశపురుషుఁడవు. దీపకా ! నీవు పూరికి శీఘ్రముఁగఁబోయి మంగళవాద్య పురస్సరముగ నూరివారినిరమ్మనుము.

దీప—పోయి మంగళవాద్యములతో నందరిని పిలుచుకొనివచ్చి యదురైఁ యందఱు శ్రీకంఠు కంఠమునఁ బుష్పమాలికవేయుదురు. కరతాళధ్వనులుచేయుదురు.

(అనుబంధము 21.)

(యవనికపడును).

—: ద్వితీయాఙ్కముసమాప్తము. :—

శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

———:o:———

తృతీయాంకము—ప్రథమరంగము.

———

గంగానదీతీర అరణ్యము.

[ప్ర: బహుస్త్రీలతో వినోదములాడుచు అంగారపర్ణుఁడు.]

(అనుబంధము 22, 23.)

(తరువాత ప్ర: పాండవులు, దశరూపుఁడు, అంగారపర్ణుని భటుఁడు వారినడ్డగించును,)

అర్జు—భటాగ్రణీ! ఇదేల మమ్మునడ్డగించెదవు.

భట—గంధర్వరాజుగారగు నంగారపర్ణులు స్త్రీసంఘముతోఁ గ్రీడ నొనర్చుచున్నారు. రాఁగూడదిక్కడికి.

అర్జు—ఈక్రీడ యెంతసేపుండును?

భట—ఇంత ప్రసంగము మీకెందుకు? తెల్లవాఱువఱకు నుండినను నుండినదే.

అర్జు—ఈనది దాటిపోవుటకు మార్గాంతరము లేదే. ఉదయము వఱకు మేమిందే యుండవలయునా?

భట—కావలసియున్నఁ బడియుండవలయు. లేకున్న వెనుకకుఁబోవలయు. ఎవరికొఱకు?

అర్జు—భటసత్తమా! ఈనది యంగారపర్ణుని స్వత్వమా.

భట—అదిగో ఇదియధిక ప్రసంగము. ఊరకావలఁబొమ్ము. మాటాడకుము.

శ్రీక—అదియే యధిక ప్రసంగమయిన, దీనికేమందువు? (అని మెడఁబట్టి త్రోయును).

భట—(మూడుమాళ్లు పొరలి క్రిందబడి లేచి) హా! రాజేంద్రా! కాపాడుము. కాపాడుము.

అంగా—(ముందటికి వచ్చి) ఎవఁడురా యిక్కడ? మా క్రీడకభ్యంతర మొనర్ప వచ్చినవాఁడు?

భట—అయ్యా! మీవిధేయసేవకుఁడను.

అంగా—ఓరీ! సంజయా! నీవా ఇట్లేటికిఁబడియున్నావు?

భట—దేవా! కొందఱుబ్రాహ్మణులును నొకవిధవయును వనమునఁబ్రవేశ మొనరింప నుద్యమింపఁగా మీయాజ్ఞ వారికిఁజెప్పితిని. వారుమిక్కిలి యాగ్రహించి యీవనము నదియును మీయంగారపర్ణుని యబ్బగంటా—తాతగంటా యని మాటలాడి, విజృంభించి వారిలోనొకఁ డున్నపోతువంటివాఁడువచ్చి నన్నన్యాయముగఁజంపెను. అయ్యో! అయ్యో!

అంగా—ఎవఁడురా యాబ్రాహ్మణుఁడు. తనబ్రాహ్మణ్యము తన్నుఁగాపాడఁగలదని నమ్మియున్నవాఁడు కాఁబోలు. వానికి బుద్ధిగఱపెద. ఇదెవచ్చెద (లోనికిఁబోయి యుడుపులుధరించివచ్చి) ఓరీ! బ్రాహ్మణహంతకులారా! మీకింతకావరమా! నాభటు నెవఁడురా మోదియున్నవాఁడు. వాని ప్రాణములపై నంత నిరాశయా? శ్రాద్ధపుతిం డ్లఁదిని కండ్రక్రొవ్వు హెచ్చినదా? అంగారపర్ణుఁడన్న నింత తెలియకపోయెనా?

(అనుబంధము 24)

అర్జు—నీవంగారపర్ణుఁడవైతివి. జలపర్ణుఁడవైతివి. అహంకారపుమాటల ప్రేలకుము. మాటల మిగిలిరానిచ్చితివేని నీకన్నులనున్నక్రొవ్వు దిగునను కొనుము.

అంగా—దురాత్మా! నీవుబ్రాహ్మణుఁడవని నేఁబూజింతునని యెంచితివా? యీపొగరు కూతలకు కొనుమిదియే నీకుశిక్ష (అని చెంపకు వేయఁబోవ).

అర్జు—(తప్పించుకొని) అదిగాదు చూడవలయునది, ఇదిగోయిది (చంపకొట్టెను).

అంగా—దుర్మతీ! అయిన నిలువుము. (అని ధనవు చేబట్టి యుద్ధమునకు ప్రారంభించును),

(ఇరువురు ఘోరయుద్ధమాడెదరు).

అంగా—ఔరా! ఏమాశ్చర్యమిఁది? బ్రాహ్మణుఁడిట్టి విలుకాఁడుండునని యెఱుఁగ.

తే॥గీ॥ సురలలోశూరుఁడౌమహాసురులలోన।
నురుమహాసురవరులలోనున్నయట్టి।
కడిఁదివిలుకాండ్రపెక్కండ్రఁగాంచినాఁడ।
నిట్టియద్భుతకాండీరునెందుఁగాన॥

వీఁడుసామాన్యుఁడుకాఁడు. యీఇంద్రాస్త్రము పూని వైచెద. (వేయును).

అర్జు—వీఁడింద్రాస్త్రము వైచె. ఈ ఐంద్రబాణము రుచి నింతచూపెద.

అంగా—భళిరే! ఇతఁడు పరశురాముఁడా, లేక ద్రోణుఁడా, లేక రాజఋషియగు భీష్ముఁడా, వయస్సంతలేదే. వీరుతప్ప నిట్టియస్త్రనైపుణి యితరులకుండునా? ఇఁక బ్రహ్మాస్త్రమునే యను సంధింపవలయు.

అర్జు—ఇతఁడసామాన్యాస్త్రలాఘవము గలవాఁడుగానున్నాఁడు. అదిగో! బ్రహ్మాస్త్రమో, యేదో యితరదివ్యాస్త్రముఁ బూనుచున్నాఁడు. ఇంకఁదడయరాదు. ఈయాగ్నేయాస్త్రమున వానిదహించెద. (వేయును).

అంగా—(మూర్ఛిల్లును).

అర్జు—శ్రీకంఠా! వీనినెత్తుకొనిరమ్ము. మనయన్న శతానందునొద్దకు గొనిపోదము.

శ్రీక—(యెత్తుకొనివచ్చి) అన్నా! ధర్మతనయా ఆఁ—శతానందా! నీకీయంగారపర్ణుఁడొక కానుకగానుండ నీతమ్ముఁడర్పించుచున్నాఁడు.

అంగా—(స్వ) ఆహా! ఏమిది! "ధర్మతనయా" యనిరి. అట్లయినఁ నతఁడర్జునుఁడుగానే యుండవలయు. అయిన లక్కయింటివారు దహింపఁబడరో? ఎంతసుదినము నేఁడు!

శతా—అంగారపర్ణా! బ్రాహ్మణులను నీవవమానోక్తులాడఁజనునా? అయ్యా! దైవము సృజించి యందఱకును స్వత్వముగానిచ్చిన నదిని బ్రాహ్మణులఁ బ్రవేశపెట్టనీయక నీవుతప్పొనర్చితివి.

అంగా—రాజేంద్రా! మీరు బ్రాహ్మణులరని యేలదాఁచెదరు. నీతమ్ముఁడు భీమసేనుఁడు "ధర్మతనయా"! అని నినుసంబోధనమొనర్చి యింతలోననే త్రిప్పుకొనియె. మీవృత్తాంతమంతయు విదితమయ్యె. మీయశము మాగంధర్వలోకమునను నిండియున్నది. అట్టిమీరు లాక్షాగృహమున హతులైతిరని వినుటకు నపారదుఃఖము మాకెల్లఁగలిగియుండె. మీయట్టివారి కట్టిదుర్మరణము కలుగనేరదని మముబోంట్లందఱు నను కొంటిమి. అదియేనిక్కమయ్యె. ఇప్పుడు నను నిర్జించినవాఁడర్జునుఁడగుట యెఱుఁగనయ్యె. సమానుఁడగు వానితో యుద్ధములభించినందుకు సంతసించితి. జితుఁడనైతినని యించుకయుఁ జింతింపను.

సీ॥ సరిగానమన్న నాశక్తి నీయనుజుండు మాఱుంచుటకుఁ
జింత సేయనయ్య!
యఱదివిలాసుఁడైన యర్జునుతోఁ బోరు జనాళుఁగీర్తి
యుం చెంతునయ్య!

కనుఁగొనకున్న నాగర్వంబు మాన్పుటహితమంచు మదిని
నూహింతునయ్య।
తారతమ్యము మాని తలరిన నాకిట్టిశిక్షమేలంచు
మోచింతునయ్య।

తే॥గీ॥ చెలఁగినానామమింకఁ ద్యజంతునయ్య।
యెంచి చిత్రరథాఖ్య వహింతునయ్య।
మోపి సౌశీల్యమే మదినుంతునయ్య।
మీకు మిత్రుఁడనై యింకమింతునయ్య॥

దేవా! నన్నీయర్జునుఁడు నిర్జించెనని యించుకయుఁ జింతింపనని మున్నే యంటిఁగదా? కామినీజనమునఁ గ్రీడించుచున్నందునఁ బ్రమత్తతతో మీయట్టివారి నన్నిమాటలాడి నందున నాకాశిక్షతగినదే. అట్లాడి మఱియు నదే యంగారపర్ణ నామంబుధరించియే జరించనోప. ఆగ్నేయబాణమున దగ్ధుడనైయున్నందునఁ జిత్రరథనామంబింక గ్రహించి నెగడెద. అర్జునా! నీవునాకు సఖుడుగానుండవలయు.

దేవా! అనతిమ్ము పోయివచ్చెద. (నిష్క్ర).

శతా—శ్రీకంఠా! ఎప్పటికైనను నీవలననే గుట్టుబయలుపడుట. ధర్మతనయాయని బిలిచి యంగారపర్ణుఁ డెఱుఁగునట్లొ నర్చితివి.

శ్రీక—ఏమో! సంతోషమున జ్ఞాపకముమరచితి. ఇందునకేమివచ్చెను.

దశ—దేవా! ఇంకేలగుట్టు. సుయోధనునకు యువరాజ్యమగువఱకే కదా మీరు గూఢభంగి నుండనెంచినది. ఇప్పుడింకేమి సంశయము. వానికి యౌవ్వరాజ్యమువచ్చి దాదాపున రెండుమాసములు కావచ్చె.

శతా—దశరూపా! కానిమ్మేమియవసరము ఈదివ్యదేశము లెన్నఁడు చూడవలయు. ఆహిమవద్గిరి దర్శించి దివ్యక్షేత్రములఁబూజించినంతనే యీబ్రాహ్మణ వేషముల మానుదుము.

దశ—మరినే నిట్లే యిప్పుడేపోయి మీవృత్తాంతమును, మీరుయుద్ధమునకు రానున్న వృత్తాంతమును హస్తిపురిలోఁ బ్రకటించి యల్లకల్లోలము చేయుదునా?

శతా—వలదు. దివ్యదేశయాత్ర ముగియనిమ్ము. తర్వాతఁ జూచుకొందము. నీవును మావెంట రమ్ము.

దశ—భాగ్యము. (అందరు నిష్క్ర).

—:0:—

తృతీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

—:o:—

పాంచాలపురివీథి కుమ్మరియిల్లు.

[కుమ్మరి యిద్దరుభార్యలు సారెత్రిప్పుచుందురు.]

1వ భార్య—సూడి సూడి సారెసక్కగదిరగలేదు. సక్కదెట్టు.

2వ భార్య—నీవుసరిగ్గా తిప్తేగదా. సొట్టి సొట్టి తిప్తే సరిగ్గా యెట్లుతిరిగినీ.

1వ భార్య—వోశేబడవా. మన్నిక్కడెయ్యి. తగ్గిపాయ. మాటలుమాత్రం ఆడుతావు.

2వ భార్య—వోముండా! నీవెవరే నన్నునేకి. నేసేయను. నువ్వేసేసుకో. (అని కోపముతో దూరమునుండును).

ప్ర: గుండప్ప.

గుండప్ప—(స్వ) మోమో యిద్దరు కొట్లాడినట్లుండాది. ఇద్దరుకలిసి నాపని పాడుసేస్తిరి. యెవరు సెయ్యాలె? వీరా అబ్బ

2వ భార్య—వయ్యా! సూడె. ఇదినాకుపని సెప్తాది. తాను సేయలేక.

1వ భార్య—ఇదిసూడు. పనిసేయక కూకోని పనిపాడు సేసింది. నువ్వుయేమి అనవు. దీనికి దిమాకు.

2వ భార్య—యింకోసారిఅంటె సెప్పెత్తికొడ్తా.

1వ భార్య—ఓయమ్మనీల్లాల యంతదిమాకురా దీనికి. మొగుడొచ్చాలకి మిడిసిపడ్తాది. నాతాను యవరడ్డమువస్తారో (అని పొరకతో గొట్టును).

2వ భార్య—ఓనాసయిత్తి. నీకెంతపొగరే. వయ్యా! సూడే దీన్నిసావమొత్తు.

(గుండప్ప ఏమియునవలేక దిక్కులు చూచుచుండును).

నాబట్టా! నీవుదిమాము నామీద పీతి—పీతియనేది ఇదేనా? సూడినాయేటు (అని 1వ భార్యను పొరక చేటతో పలుమారు కొట్టుచుండును).

గుండప్ప—తాలరె-తాలరె-సాలునులె-సాలునులె (అని విడపింపబోవ, వారిద్దరు వానిని మొత్తురు).

1వ భార్య—యేమి సాల్లేఅంటె. నాయం తీర్చమంటె శాతగాక సచ్చిండాడు. మేమే సరిసేసుకొంటాముపో (అని యిరువురును మన్నలుఅడిగికొని సమాధానమగుదురు).

గుండప్ప—వహ్వా! (అనినవ్వి) ఇదిమంచితమాస. ఇంకనాపానానికే వస్తాది.

(అనుబంధము 25)

గుండప్ప—పోయిందిపోన్లే. ఏమే! మనవూళ్లో రాజుబిడ్డ కిట్లన్న సాయమ్మనము సాగిందాది. యెక్కడముంటో రాజులు, గొప్పోళ్లు వచ్చిండారు. దిగేకి సోటులేనే లేదు.

యిద్దరు—వయ్యా! మనముపోదామే సొగసు సేసుకొని. మాకుసీరలు సొమ్ములుయీవే.

కొమారుడు—నాయన్నా! నేవస్తానే; నాకు మోటారుబండి యిప్పించె.

గుండప్ప—యివన్ని యాడత్యావలె. కాసులె. బువ్వకులె.

(అబంధము 26.)

[ప్ర: పాండవులు, కుంతి, దశరూపుడు]

దశ—(స్వ) ఈపురిలో ద్రౌపదీస్వయంవరమట. ఎక్కడెక్కడిరాజులు వచ్చినిండియున్నారు. కూర్చుండుటకైనజోటు దిక్కులేదు. అదే కుమ్మరియింటిమాత్రము మున్నట్లున్నది. పోవుదము (పోయి).

శతా—అయ్యా! మాకింత చోటునిస్తారా ?

కుమ్మ—అమ్మో! యెందరయ్యాసోటు ? మహామహావాళ్లే అల్లాడిపోయినారు. అదిగాక మేముశూద్రులము. మీరు బ్రాహ్మలు. ఊరోగా బ్రాహ్మలు వక్కటికిరానూ కలరే.

శతా—అయ్యా! నిజమే. బ్రాహ్మణులు కొంచ మితరవర్ణములవారి నీలోపల దూరపు చూపు చూచుట బాధించినారని వింటిమి. అదియెక్కడనో యేరాజ్యమునవో. అట్లుచేయుట దేశమునకే యనర్థము. మేమట్టివారము కాము. ఇంత వండుకొనను బండుకొనను చోటుమాత్రమిచ్చిన నొకనాడుండి పోయెదము.

కుమ్మ—వసే! ఈ బాపినోళ్లకు సోటిత్తాను. అవొడ్లో సిద్ధంసేసీవే ?

భార్య—యాడుండావె దొడ్లోసోటు. జంగమయ్య యీసందెకొచ్చేల్యా. వాళ్లకాడ సోటుసూపాలె.

కుమ్మ—వున్నంతలోనే సూసుకోండాము. పో అక్కడుండే కుండలు తీసో.

భార్య—మన్నేలా, నేనుయిక్కడ సూసుకుంటా.

కుమ్మ—సూస్తినే. నీకు బుద్ధి తన్నులుపడుతావుండాలె. పోతావా లేదా ?

భార్య—(గొణుగుకొనుచు లోపలికిబోవును).

(పాండవులు లోపలప్రవేశించి కూరుచుందురు).

కుమ్మ—ఎక్కణ్ణించి వచ్చిండారయ్యా మీరు ?

శతా—అయ్యా! మాది బహుదూరదేశము. పర్వతానకు బోవుచున్నాము. అయ్యా! నీపేరేమి ?

కుమ్మ—అయ్యా! నాపేరు గుండప్ప (నమస్కరించును).

శతా—గుండప్పా! యీయూరిలో నింతసమ్మర్దమున్నదే. ఏమివిశేషము ?

గుండప్ప—అయ్యా! మారాజోల్లపిల్ల కిట్టమ్మకు సాయమ్మరం సాగింది. ఎక్కడెక్కడ ముంటోజనాలు వచ్చిండారు. అయ్యయ్యో రాజోళ్ళంటా, యెయ్యింటికి వచ్చిండారు, యెక్కడసోటులేకుండావుంది.

శ్రీక—ఏయేరాజులు వచ్చియున్నారు. నీవేమయిన నెఱుఁగుదువా ?

గుండప్ప—ఆయ్యో! అయ్యో! ఆబడ్డీకొడుకులపేళ్ళు యెవరికితెల్సు.

శ్రీక—హస్తినాపతినుండి దుర్యోధనుఁడు మొదలైనవారు వచ్చియున్నారా ?

గుండప్ప—ఎవరోనయ్యా—వకరనిచెప్పేదా, ఎందరోవచ్చిండారు. వకవూరుముంటి నూరు మంది వచ్చిండారంట మరియొకవూరిముంటి నలబైమంది వచ్చిండారట. అయ్యా! నాకుపొద్దౌతాది నేనుపోతాను, కొంచము వుశారుగామాత్రం వుండండి, మీకు యిల్లా పట్టేకితెలుసునా ?

శ్రీక—ఏమీ! యిల్లుకట్టుటకా ?

గుండప్ప—కాదయ్యా యిల్లు. యిల్లు పట్టేది ?

శ్రీక—యిల్లెట్లుపట్టవలయు ?

ఉపేంద్ర—గుండప్పా నీవనుట విల్లా—ధనువు ? (సౌంజ్ఞచేయును).

గుండప్ప—అదే. అదే.

ఉపేంద్ర—ఏలడిగెదవు ?

గుండప్ప—మఱియేణ్ణుంటో వచ్చిండేరాజు కయ్యాన్కి తయారై వచ్చిండాడంట, కిట్టమ్మ తన్నకేసొక్కకుంటే లడాయికే వుంకించి వూరంతా దోసుకోపోతాడంట. మాతలారి పెద్ద సాటించిండాడు. వూరంతా యిల్లు అమ్ములు సిద్ధంగావుండాయి కావల్సినోల్లకంతా రాజోడే యిండ్లు యిస్తాడు. మాయింటికి నాలుగైదు వచ్చిండావి.

ఉపేంద్ర—ఉండనిమ్ము. అంతకువచ్చినప్పుడు మాకును విండ్లిత్తువఁటలెమ్ము.

(లోపల వయ్యాయని ధ్వని).

గుండప్ప—ఇదిగో వస్తానే. అయ్యా పొయ్యోస్తా. బద్రంగావుండండి.

(నిష్క్రమి)-

శతా—మిక్కిలి సంరంభమున్నట్లున్నది. ఎవరుందు రాయుద్ధకాంక్షులు ?

శ్రీక—మనదాయాదిరండాపుత్రులే యుండవలయు? ఇంకెవరు? అన్నా! మనమును రేపు స్వయంవరగృహమునకుఁబోవుదము. ద్రుపదపుత్రి యెవరిని వరించునోచూతము. యుద్ధము తటస్థించెనా మనమును యుద్ధమాడి యాకన్నియంగ్రహించి నీకువివాహ మొనర్చెదము.

శతా—సుకుమారా! నాకువివాహ మొకటియే యిప్పుడుకొదువ.

శ్రీక—అదేల కారాదు?

శతా—తమ్ముఁడా! నీవాచాలత్వ మెఱుఁగక మాటలాడెదవే. ఇపుడు మనమున్న స్థితిలో రాజ్యమా? ఇల్లా? వాకిలియా? భార్యనుగట్టుకొని యెందుండవలయు?

శ్రీక—ఏల? ద్రుపదునికేమి దారిద్ర్యమా? కొన్నాళ్లు వానియింటనేయుంటిమి.

శతా—స్త్రీవిత్తోపజీవులఁగమ్మంటివా? ఆమాటనుకుము. మనముద్దేశించినయాత్ర జరిపి హస్తిపురికిఁబోయి మనకురాఁదగిన స్వత్వము పుచ్చుకొని పిదప వివాహయోచన చేయుదము.

శ్రీక—(గొణుగును)

శతా—తమ్ములారా! మనమెల్లరము నలసియుండుటచేఁ దొలుత నే రెండుదినములిందే యుండవలయునని యెంచియుంటి. ఇపుడో ఎవరో యధర్మభంగి నూరెల్ల గజబిజి యొనర్పనున్నారని వినినందున మనమును దగినసాహాయ్య మొనర్పవలయునని యిప్పుడే యుద్దేశించి స్వయంవర మహోత్సవము నెఱవేఱువఱకు నిందేయుండఁ దలంపుగంటి. అయిన నొక్కమాట మీరు నాకొసంగవలయు. మీరెవ్వరుగాని నన్నడుగక స్వయంవర గృహమునకుఁబోరాదు. ఇందుకొప్పితిరా యుందుందము. కాకున్న నేఁడేభోజనము పిదప వెడలి పోవుదము.

ఉపేంద్ర—అన్నా! నీయిచ్ఛకు వ్యతిరేకమున్నదా? అవశ్యమట్లే పోకయుండెదము.

శతా—శ్రీకంఠా! నీవును వచమీవలయు.

శ్రీక—ఒకవేళ స్వయంవరగృహములోనే కలహముజరిగిన మనమేల పోరాదు?

శతా—అపుడందఱమును బోవుదముగదా.

శ్రీక—అదిజఱుగునా లేదా తెలుసునొనుటకై యందేపోయియుండి వినోదములైన నేల చూడరాదు?

శతా—అనుజా! అక్కడికి దుర్యోధనాదులు వచ్చియుందురనుట నిక్కము మనముపోయిన వారివలన గుఱుతింపఁబడుదుమనుట యింతకంటెనిక్కము. వారినీఁజూచినంతనే మనకుఁ గ్రోధము పెఱుఁగుననుట మఱింతనిక్కము. అప్పుడు నిక్కముగా స్వయంవరగృహము కదనరంగము కాఁగలదు. అటులౌట మనముందుకార్యములకు విఘాతము.

[illegible]

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] యున్నగాదు. [illegible]

[illegible] (… 26)

[illegible]

[illegible] ప్రయాసముగానున్నది. [illegible] వలయు [illegible]

[illegible] నుంచుటకు

నొచ్చియుండలేదె।

[illegible] పొంగలేదె।

పొంగనిమ్మని యోర్చి పోవనిచ్చిన మమ్ముఁబోరంగారి
హింసింపఁబూనలేదె।
ప్రాణుటకాక యాపురిమమ్ముఁగాల్పఁజేర్చినటక్కి—
యిల్లునిర్మింపలేదె।
తే॥గీ॥ అగ్రజా యాన్యశంసు నేమనఁగవచ్చు।
నూరకేవానిదుష్కృతికోర్చి యోర్చి।
వేసరితిమిట్లయే వేళగానికోర్చి।
యుండవలెనన్న మనసెట్టులొప్పఁజెప్పుమ॥

శతా—నిక్కమయ్యా! దేశకాలములు విచారింపవలదా? ఒక్కఁడొక్కఁడు శిక్షించువారా? దైవము శిక్షింపవలయుఁగాక. (యవనికపడును).

—: తృతీయాఙ్కము సమాప్తము :—

శ్రీశుభమస్తు

పాంచాలీస్వయంవరము.

—: 0 :—

చతుర్థాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

(ద్రుపదు నంతఃపురము)

[ప్ర: ద్రుపదుఁడు, మంత్రి, సేవకుఁడు, గుడ్డలమూటలతో]

ద్రుప—మంత్రీ! ఇది యేమాశ్చర్యము? ఈపనికిరాని గుడ్డలుకాక యీయూరఁగాని యీ దేశమునఁగాని బహుమానార్హమయినగుడ్డలే లేవఁట. మాకోకిల వీనిఁజూచి యసహ్యించుకొనియె.

మంత్రి—దేవా! ఏమనిచెప్పవచ్చును. చీనాయన పారశీక దేశములనుండి వచ్చుచున్న గుడ్డలు మనదేశపువారగ్గువయని కొనసాగిరి. మనదేశముననున్న తంతువాయులు పనుల మానుకొనిరి.

ద్రుప—అయిన దీనికేమి చేయవచ్చును?

మంత్రి—నే నానాఁడే మీతోఁజెప్పితినే, పరదేశవస్త్రములకు సుంకము వేయుట మేలని మీరది నాగరికలక్షణము కాదంటిరి.

ద్రుప—నిక్కమే! సుంకము వేయకున్న మానె మనదేశపువారు వానిఁగొనకున్నఁజాలదా.

మంత్రి—అదియుంజెప్పితిని. మనదేశమువారి నితరదేశ వస్త్రములఁగొనకుండ నిర్బంధపెట్ట వలయునని అందునకు "మనకేమియక్కర? జనులయిష్టము. ఏదియగ్గువగానున్న దానింకొనికొందురని" యుపేక్షించితిరి.

ద్రుప—అదియు జ్ఞాపకమునకువచ్చె. ఈవిషయమై ముందుయోచింతము. స్వయంవరకాలమున కొదువకున్న మానె. పది యాఱవనాగవలికైన మంచియుడుగరలీవచ్చు. విజ్ఞులను జక్కనిపనివాండ్రును నయిన కువిందులను బిలిపించి యమూల్యములయిన పట్టు సరిగవస్త్రముల నొకయిరువదివేలు నేయింపనాజ్ఞయిడుము.

మంత్రి—దేవా! కువిందకులు మాత్రావశిష్టులైయున్నారు. జ్ఞానాధికులెక్కడనున్నారు? పనివాండ్రెక్కడనున్నారు? వారిపనిముట్లెక్కడనున్నవి?

ద్రుప—అదేల?

మంత్రి—ఏమనిచెప్పుదును? అగ్గువబట్టలెల్లెడలఁ బ్రబలి వారిగట్టివస్త్రముల నడుగువారే లేనందున నానాటికి వారు క్షీణగతిఁజెంది మగ్గములుగట్టిపెట్టి, కొందఱు కృషీవలులైరి. మఱికొందఱది యవమానకరమని దేశాంతరములకుఁబోయి కార్యాంతరప్రవిష్టులైరి. ఇంకఁగొందఱు భైక్ష్యవృత్తితో జీవించుచున్నారు.

ద్రుప—ఆహా! ఇంతౌనని తెలియనైతి.

(అనుబంధము 27.)

పోనిమ్ము ఉన్నవారినే పిలిపించి వారివారి మగ్గములఁ బనులుచేయుట, కేర్పాటులు చేసియయినఁబదార్థములనెల్ల మనమే కొనునట్లొనర్పుము.

మంత్రి—రాజేంద్రా! అట్లయిన నందఱికిని మగ్గములుసయితము మనమే యిప్పించవలయును.

ద్రుప—వారికున్నమగ్గము లేమాయె?

మంత్రి—కొన్ని యెలుకలు, కొక్కులుకొట్టి పాడాయెను. కొన్ని వానకాలమున నన్నము పాయి క్రిందికాయె. మఱికొన్ని పిల్లవాండ్ర గుజ్జుమాటలకుఁజిక్కి పాడయ్యె. ఇంకఁగొన్ని—

ద్రుప—చాలింపుమింక వినఁజాల. మనయశ్రద్ధయే యీయనర్థములకు మూలము.

మ॥ పలుమార్గంబులఁబోకపౌరజనముల్వాంఛించు సద్వస్తువుల్।
బలునాణెంబుగఁజేసి యర్థతతి సంపాదించి జీవించుచుఁ।
గులవృత్తుల్దలఁగింపకెల్లపనులందుంజాణులై యున్నవా।
రలకుం గూడుఘటింపదన్నమఱియారాజ్యంబుతప్పేగదా॥

ఇందుకుఁబ్రతిక్రియ యొనర్పనేవలయు. ఉన్నట్టుండి విదేశవస్తువులకు సుంకమంటిమేని యిక్కట్టులకుఁ గారణమగు. ప్రకృతము మనదేశమువారినిమాత్రము నేనాజ్ఞయిడి యున్నానని ప్రకటింపుము. ఏమన్న మనదేశములో నుత్పత్తికాఁగల వస్తువు లెంతప్రియ మనియెంచినను నట్టివస్తువుల నన్యదేశమునుండి యెంతగ్గువగాఁజిక్కినను మనవారందఱు మనదేశపువస్తువులనే కొనవలయు. పనివాండ్రకుఁ గావలసిన సాధనసంపదకు వలయు ద్రవ్యము మనబొక్కసమునుండి యిప్పింపుము. కొనువారొదవువఱకునయిన వస్తువులు మనమేకొని సేకరించి పిదప విక్రయించునట్లొర్పుము. (నిష్క్ర).

—:0:—

ద్వితీయరంగము-కుమ్మరియిల్లు.

—o—

[ప్ర: కుంతియు (భవాని) శతానందుఁడు, ఉపేంద్రుఁడు, కృశానుఁడు, చిత్రభానుఁడు].

ఉపే—అన్నా! అక్కడికిఁబోయి యుండఁడు నేనుబోవనని నీకుమాటయీఁడా?

శతా—పోవఁడనియే నాకునుదోఁచుచున్నది. అయిన మిక్కిలి యసమాధానముగా మాటలాడె. నీకుజ్ఞాపకములేదా? "నీయిష్టమని" యింతెనెఁగాక నేనుబోవనని స్పష్టముగాఁజెప్పఁడయ్యె. తెలియుఁగదా?

[ప్ర: దశరూపుఁడు.]

దశ—దేవా! ఆసమ్మర్దమునఁబోవుటకు సాధ్యములేదు. వచ్చువారు, పోవువారు, సంఖ్యాతీతులు, నాకుఁజొఱవయబ్బుటయే ప్రయాసమయ్యె. అక్కడనెంతెంతో చూచితి.

[illegible] కారణమేమయ్యె. ఆయన నా [illegible] గొంతెఱు బ్రాహ్మణుల సమూహము గంటిని. అందులో [illegible] వాఁ డొక్కఁ డున్నట్లుండె. అతఁడే యనఁ జాల సమీపమునకుఁ బోవుట యసాధ్యమయ్యె.

కళా—ఉపేంద్రా! ఇది సమయము గాదు. శ్రీకంఠుడుఁ స్వయంవరమునకే పోయి యుండెనేయని తోఁచుచున్నది. వానినొంటి విడిచిన నల్లకల్లోలమగును. నీవీ దళరూ ప్రతో [illegible]; మేము నొక్కెడ నిలిచి యాభవనమున కెదురుగానున్న మంటపము నొద్దకు వచ్చెదము. కలఁతలేమియు లేక స్వయంవరము జరిగెనా మంచిదయ్యె. కలహమేదయిన జరుగనున్న నీవు వానికి సాహాయ్యముగా నిలిచి యీదళరూపుఁడీల వేయువాడు. మేము వెంటనే రాఁగలము.

ఉపే—ధాన్యము (అని దళరూపునితో ముందు రెండడుగులు పోయి వెనుకకు వచ్చి) అక్కా! నాకేమో శుభశకునములు కనుచున్నవి. ఇట్టి శకునములు మాయన్నను యౌవరాజ్య మభిషేకించిన నాఁడు నాకయినవుండె. ఏదో గొప్ప ఫలము లభింపవచ్చునని తోఁచుచున్నది.

తే॥గీ॥ అంబ నాకును శుభశకునంబులయ్యెఁ।
[illegible] లేని యుత్సాహగరిమ।
[illegible] మహాఫలంబు।
[illegible]॥

[illegible]—[illegible] కుమారా! నీకిప్పుడింతతోఁచును. [illegible]
[illegible]?

ఉపే—[illegible]! [illegible]? [illegible]? ఒక [illegible]
[illegible]?

(అనుబంధము 28.)

[illegible]—కుమారా! అందువలననే, నీకు సత్ఫలము గలుగవలయునన్న నాకొకటి తోఁచుచున్నది. [illegible] ప్రస్తుతము నేను కలహించునట్లున్నది. [illegible] చేయుదము. వానికి జయము లభించిన నీకత్యంత బహుమానము కలుగు [illegible] సాధ్యము లేదుగదా? [illegible] [illegible] మిక్కిలి యాఁకలిఁగొనియున్న వేళ కృశానుఁడొక పండు తెచ్చి తానె [illegible] గదా? [illegible] [illegible],

దా భుజించినది యకృత్యము. అందుకు నేను దండించినదియు దానిపై వాఁడు "నాకుఁ జిక్కినది" యనియు నాకాఁకలి మెండుగానుండెననియుఁ దొల్తనాఁడే పిదప క్షమాపణము చెప్పుకొన్నదియు నెఱిఁగితివికదా? ఈకారణముగనీమాటంటిని.

ఉపే—ఏమో చిన్నవాఁడు. వినోదమున కట్లాడెఁగాక మాకు భేద బుద్ధిగలదా? మాలో నెవరికేఫలము లభించినను నేవురు ననుభవించువారమె.

ఆ॥వె॥ ఇంతమాత్రమునకె చింతిల్లవలయునె।
భువినిమాకు భేదబుద్ధిగలదె।
యలకృశానుఁడప్పుడాఁకలిగొన్నాఁడు।
పిన్నవాఁడు తెలయకన్నవాఁడు॥

అన్నా! పోయివత్తును. (నిష్క్ర).

శతా—అమ్మా! ఈ యుపేంద్రుఁబోలినవాఁ డెందుఁగలఁడు. ఎంతమాతృభ్రాతృభక్తి.

[ప్ర: శ్రీకంఠుఁడు (త్రేన్చుచు)]

శ్రీకంఠా! ఎక్కడికిఁబోయియుంటివి?

శ్రీక—ఏమన్నా! ఇంతాతురుఁడవై యడిగితివి?

శతా—ఏమియులేదూరకయే. ఇంతసేపులేకున్నఁ గొంత చింతగలిగియుండె.

శ్రీక—నిన్న సాయంతనమున మాటలాడుచుంటిఁగదా యొకబ్రాహ్మణునితో? అతనికొఱకుఁ బోయియుంటిని. ఇట్లే మాటలాడుచుండి యాబ్రాహ్మణుఁడు సమారాధనచోటికి భుజింపనుబోవుచు నన్నుందోడ్కొనిపోయె. ఇంటనాకంత తృప్తి వొడమియుండమిచేఁ దృప్తికరముగ భుజించివచ్చితి. వెయ్యిబ్రాహ్మణ్యమునకుఁ జేసియుండగా నేనూర్గురే వచ్చియున్నారే యను వారిచింత దీర్చివచ్చితి. ఉపేంద్రుఁడేఁడీ?

శతా—నీకొఱకే వెదకఁబంపితి. మనము నట్లాపట్టణమునఁ దిరిగి వత్తమురమ్ము.

శ్రీక—స్వయంవర గృహమునకుఁబోవుదమా?

శతా—అంతవఱకుంబోదమురమ్ము. అమ్మా! మేముపోయివత్తుము. (నిష్క్ర).

—: చతుర్థాఙ్కము సమాప్తము :—

శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

———:o:———

పంచమాంక్యము ప్రథమరంగము.

——o——

(స్వయంవరగృహము.)

ద్రుపదుఁడు, మంత్రి, శిఖండి, దృష్టద్యుమ్నులొకచోట. *దుర్యోధన, దుశ్శాసన, దుర్ముఖ, కర్ణశకునులొకచోట. కృష్ణబలరాములొక్కచోట. శిశుపాల, జరాసంధు లొక్కచోట. మిగిలినరాజు లొకచోట. బ్రాహ్మణసమూహమును వారిలో నుపేంద్రుఁడాసీనుఁడై యొకచోటను. దశరూపుఁడు (ప్రక్కన) నుండు (బ్రాహ్మణు లొకరితో నొక్కరు విచారములును సరసములును నాడుచుందురు). ఒకచోట యంత్రమీనము తిరుగుచుండును. ప్రక్కన గొప్పధనువు విల్యముగా నుండును—కృష్ణ దాసితో—దూరమున.

పురోహితుఁడు—రాజేంద్రా! రాజలోకమంతయు వచ్చినట్టయ్యె. ఇంకెవరైన రాజులు వచ్చువారున్నారా?

ద్రుప—బ్రాహ్మణోత్తమా! మఱియెవ్వరైన రాకుమారులు రావలయునేమో యించుక విచారింపుము. పట్టికఁజూచిచెప్పుము.

పురో—(పట్టికఁజూచి) యాదవులు. చైద్యులు. మాగధులు. సౌరాష్ట్రికులు. కౌరవులు. ధార్తరాష్ట్రులు. సౌబలులు. అందఱువచ్చియున్నారు. ఈపట్టికప్రకారమొక్క శల్యరాజు మాత్రము రావలసియున్నది. అదిగోవచ్చె. (శల్యుఁడు ప్రవేశించి కూర్చుండును). అందఱు వచ్చియున్నారు.

ద్రుప—(ముందఱికివచ్చి) ఇక్కడఁజేరియున్న రాజలోకమునకెల్ల నావిజ్ఞాపనము. నా కూఁతురు కృష్ణకు నేస్వయంవరము చాటించియున్నాఁడను. ఆకన్య తానై పరికించి

యేరాకుమారుఁ గోరునో యాతఁడు పతిగావలయుఁగదా? ఇది విధానము. అయిన నా పుత్త్రి యధికధనుర్విద్యాకౌశలముగలవానిఁ గాక వరింపనని పట్టువట్టియున్నది. ధానుష్కులకెల్లఁ దమ సామర్థ్యము పరీక్షించుటకుఁ దఱి యొదవినది. ఇదే యీ గొప్ప ధనువు. దీనియల్లెత్రాఁ డెక్కించి యీపైనాడుచున్న యంత్రమీన మీనీట నగపడుచున్నది. ఈనీటిం జూచుచు లక్ష్యముంచి యేనుబాణముల నామత్స్యముం దెగ వేయవలయు. ఇట్టి ధనుః కౌశలముగలవాఁడు నాతనూజకుం బతికాఁగలఁడు. శూరులెల్ల సన్నద్ధులై యీకార్యమున కుద్యోగింపుఁడు.

సీ॥ చరయంత్రమున నిరంతరముగాఁ దిరుగాడి మెఱయు
చున్న దిమింటమీన మొకటి।
జలపాత్రభూమిపై నెలకొల్పఁబడె దాని ప్రతిబింబ
మునుగాంచువితము దెలుపఁ।
గడునశక్తిఁ గలిగినఁగాక యెత్తఁగరాని సరణిసుం
డెడు నిదె చాప మొకటి।
మఱి దాని ప్రక్కన మెఱుఁగారి యలరెడు వాఁడి
మీఱిన బాణపంచకంబు॥

తే॥గీ॥ ఆధనువుపట్టి బాణంబు లైదు వఱపి।
నీటిగుఱి చూచి మీనంబు మీట నేర్చు।
నతఁడెపో పతి నాముద్దుసుతకు లెండు।
శూరవరులార రాజకుమారులార॥

1వ రాజు—(మఱియొకనితో యోచించి) రాజేంద్రులారా! ఇదియేమిసమయము! ఇట్టి పందెముగల స్వయంవరమెందైన వింటిమే? చక్కని విలువిద్యకాని భుజబలమో యింకేబలమో కలవానిఁగాని యీరాజుకూఁతురు వరింపనున్నపట్ల స్వయంవరప్రకటనమునం దామాటేల వ్రాయలేదు? అప్పటికి దుంపకట్టెలెవరుండిరో వారేవచ్చియుండిరి.

అందఱురాజులకు నాహ్వానమేల యియ్యవలయును? ఈగకే స్వయంవరము జరుగుచున్నదని చెప్పిపంపి యిప్పుడిట్టి ప్రతిజ్ఞగలదని చెప్పుటపాడియగునా?

3వ రాజు—ఇదియెన్నటికిని జక్కనిమార్గము కాదు. ఇప్పుడు మావాడు. నామిత్రుడు తేజోత్తముడున్నాడు. బలశాలికాదు. మన్మథునిబోలు రూపముగలవాడు. ఏ రాకన్నియగాని మోహింపదగువాడు. ఈప్రతిజ్ఞవలన నట్టివాని దూరీకరించునట్లాయెగదా? మొదటినుండియిదె యుద్దేశమున్న బత్రికలలో నట్లువ్రాసియుండవలయును. అతడింటిలోనే నిలుచుచుండెను.

4వ రాజు—అదియంతయును నుండనిండు. ఈరాజప్రతిజ్ఞ పట్టియున్నాడుగదా? ఇందున్న రాజులలో నొక్కడుగాని యీయంత్రమీనము నెడపజాలకున్న నప్పుడేమి చేయువాడు? లేదా పదుగురట్టి విలుకాండ్రు వెలువడి నెడపినప్పుడేమి చేయగలవాడు? మొదటివిధానమయిన బిడ్డనాజన్మకన్యగా బెంచువాడా? రెండవవిధానమైన బదుగురికి నింతింతగా గన్యనిచ్చువాడా?

ద్రుప—ఈమాటలకు నే బ్రత్యుత్తరము చెప్పకున్న విధిలేదు. ఇందుజేరియున్నవారిలో నెవ్వరుగాని యీమత్స్యయంత్రము తెగవేయజాలరేని పదిమారులయినను ముందు స్వయంవరము చాటించి ప్రతిజ్ఞప్రకారము గావించువాడ. ఎప్పటికిని నట్టివిలుకాడు కలుగకున్న నాకుమారి కన్నియగానే యుండగలదు నాపుత్రి. అందుకేమి సంకోచము? ఇక్కడనున్నవారిలో బదుగురొక్కవేళ నట్టివారున్న నెట్లని యొకప్రశ్నగలిగె. నేనంత తెలియక యీసమయమొనర్చితినా? ఒక్కడైన నిందున్నవారి యందట్టివాడొదవునాయని శంకించుచుండ నొకరికంటె నెక్కువ చిక్కనేచిక్కరు. అట్లొకవేళ సంభవించెనా నాపుత్రి యేపదుగురిలోనైనను తనపతిని వరింపగలదు. అందుకేమాలోచన.

ఉ॥ కన్నియ కెందు నట్టివిలుకాడు లభింపకయున్న గన్యయే।
యున్నవలాచెలంగగల దామరణంబునుడిన దోషమే।
మున్నది మీనమున్నెడపునుర్విన వరుల్బహుసంఖ్యగల్గిన।
న్నిన్నక వారిలోన నొకని న్వరించుట కేమికష్టమో॥

దుర్యో—(శకునితో) మనమేమిచేయదము? ఇదివిషమపరీక్షగా దోచుచున్నది. మొదటి నీవిల్లెత్తుటకే సామర్థ్యములేదు.

శకు—(దుర్యోధనునితో) నాకుఁజూడ నిట్టిప్రతిజ్ఞయుండుటయే మేలు. ఎందుకన్న వినుము. ఈవచ్చినరాజలోకమంతయునంతంతయే. ఏమయిన నీవిల్లెక్కు వెట్టి బాణము వేయవలయునన్న మనకర్ణుఁడొక్కఁడే. వాఁడు యంత్రమీనముం దెగనేసెనా, నీకే యీద్రౌపది లభింపఁగలదు. ఒక్కవేళ కర్ణునకిది యసాధ్యమాయెనా, యితరులకు నసాధ్యమే. అప్పుడు బలవంతమున మనకార్యము సాధింపవచ్చు. (ప్ర) రాజవరులారా! మనమాహూతులమై యీరాజన్యునింటికి వచ్చియున్నారము. మనమీతని యిచ్చచొప్పననే మెలఁగవలయు. ఏట్టిప్రతిజ్ఞ గాని, సమయముగాని నియమించుట కాతనికిఁ బూర్ణస్వాతంత్ర్యముగలదు. మనచేతనాయెనా, దానిఁబూనుదము. కాకుండెనా, పండుగ భోజనమొనరించి గెలిచిన రాకుమారుని యానందముఁజూచి పోవుదము ఎప్పటికేగాని యీరాకుమారి కొక్కఁడేకదా పతికాఁగలవాఁడిందఱిలో? మిగిలిన యందఱికిఁబండుగ భోజనమేకదా ?

1వ రాజు—ఎవరేమైన నందురుగాక నాకేమో తొలుతనుడువని యీప్రతిజ్ఞ యసమంజసమని తోఁచుచున్నది. ఈరాజన్యునితో నిదిమానుమనవలయు. మాననన్న యుద్ధమునకు నిలువుమనవలయు.

శకు—ఇందున్న రాజలోకము నభిప్రాయము నడుగుదుము. అయ్యా! మీరెల్లరేమందురు ?

1వ రాజు—ఎవరినేనడుగవలయు? ఇందుకుఁ బంచాయతి కావలయునా? ద్రుపదరాజేంద్రా! ఈధనువెత్తి పారవేయించి నీకూఁతురింబతింవరింపఁగాఁ జేయుదువా లేక యుద్ధమునకు నిల్చెదవా ?

శకు—కురుకుమారులారా! మీరొక నూర్గురికంటె నెక్కువగానున్నారు. మనమందఱ మీయుద్ధమున ద్రుపదరాజునకు సహాయముగానుండవలయు.

2వ రాజు—(ఒకటవరాజుతో) రాజేంద్రా! ఇందఱికిఁగాఁబట్టినిపని మనకేల? ప్రతిజ్ఞ ప్రకారమే చేకొందము.

శకు—ఇదిమెచ్చవచ్చు! లెండు రాజవరులారా! ఏలయింకాలస్యము? మత్స్యయంత్రము తెగవేయుఁడు.

1వ రాజు—(మఱియొకరాజుతో) మిత్రమా! కాంపిల్యా! మాయందఱిలో నీవేబలవంతుఁడవు నీవుపోయి ప్రయత్నింపుము.

జాంపి—(పోయిధనువుంగదలింపలేక వెనుకకువచ్చును).

శిశు—(పోయిధనువెత్తి యల్లెయీడ్చును. కొంతతక్కువగాఁ గొనవఱకువచ్చి యెక్కిడలేక వెనుకకువచ్చును).

జరా—(అట్లే).

శల్య—(అట్లే)

కర్ణ—(పోయి యధికప్రయాసమునఁ బదిమాఱులు ప్రయత్నించి ధను వెక్కు వెట్టును).

అందఱు—(కరతాళధ్వనులుచేయుదురు).

కర్ణ—(బాణము సంధించుటకని యొంటిచే విల్లుబట్ట నదిపలుమాఱు తనపైఁబడును. భుజముపై వేసికొని పట్టిబాణము ననుసంధింప, లక్ష్యమునకు సరిగారాదు. నానావిధములఁ బ్రయత్నించి యంగవికారములొనరించి బాణములవిడువఁబోవ, నారివదలి విల్లుచక్కనగును. మఱలనారివెట్టుటకెన్ని ప్రయత్నములుచేసినను దిలమాత్రము తక్కువగా నిట్టూర్పులు విడుచుచు విఫలప్రయత్నుఁడై వెనుకకువచ్చును).

శకు—ద్రుపదరాజేంద్రా! ఈయంగరాజు సామర్థ్యమెంతని వర్ణింపవచ్చును? వీరులగువారు కదలింపనేరని ధనువు సజ్జగావించి బాణముసంధించె. ఇంతకంటె నెక్కువగాఁ జేయఁగలవారుండకున్న నీకూఁతునీతని యాధీనమునకు నీయవలసివచ్చెడు.

పురో—రండింకెవరైన రాజపుంగవులు. అయ్యా! కురుకుమారులారా? మీరు లెండు.

దుర్యో—మాకురుకుమారులెవ్వరికి నీకార్యముపై నపేక్షలేదు. మాయంగరాజు సాధించిన మేమందఱము సాధించినట్లే.

పురో—అయ్యా! కోసలరాజా లెమ్ము.

కోసల—నాకు నిన్ననే రెక్కనొప్పి వట్టియున్నది. రెండుమూఁడు దినములుతాళిన నేనుం కించుచుంటి.

పురో—అయ్యా! మగధేంద్రా!

మగధ—విల్లెక్కువెట్టవచ్చుఁగాని నాకుఁగంటినొప్పివలన నంతలక్ష్యమునకు సాధ్యములేదు.

పురో—అయ్యా! కరూశపాలా!

కరూశ—ఏమయ్యా! నీయధికప్రసంగము! ఇచ్చవచ్చినవారు వచ్చెదరు నీవేలపిలువవలయును?

పురో—గౌళభూధవా!

గౌళ—బ్రాహ్మణా! నీకేమి కన్నులుకానరావా! ఈద్రౌపతి నాకు చెల్లెలువరుస కాదా?

కొంకణ—నిక్కము నాకును పినతల్లివరుసయగు.

ఘూర్జ—(లేచి ముందుకువచ్చును).

పురో—ఇదే! ఘూర్జరవిభుఁడు వెడలె, రమ్మీయెడకు.

ఘూర్జ—నే వెలుపలికిఁబోయి వత్తును. కొంచముపనియున్నది.

పురో—ఇంకెవరు విల్లువెక్కెట్టి యత్నించువారీరాజలోకమునలేరా?

సాత్యకి—(కృష్ణునితో) నేఁబ్రయత్నింతునా లేక నీవుప్రయత్నింతువా?

కృష్ణ—(సాత్యకితో) సాత్యకీ! మనకువలదు. చూతమేమి జఱుగఁగలదో?

పురో—లేరా? రాజులెవ్వరులేరా? రాజులెవ్వరులేరా? రాజులెవ్వరు?—ఈనిండియున్న సభలోనున్న ధానుష్కులలో నెవరుగాని యీధనువున మత్స్యయంత్రముం దెగవేయువారులేరా?

ఉపేంద్ర—(బ్రాహ్మణులలోనుండి లేచును).

పురో—అయ్యా! ధనువుపట్టవచ్చెదవా!

ఉపేంద్ర—ఏమో ప్రయత్నించిచూచెద.

పురో—నీనామధేయమేమి?

ఉపేంద్ర—ఉపేంద్రుఁడని నన్నందురు.

1వ బ్రాహ్మ—ఏమయ్యా! మత్స్యయంత్రమనఁగా నేమనుకొంటివి?

ఉపేంద్ర—మత్స్యయంత్రమనియే యనుకొంటిని.

శకు—(దుర్యోధనునితో) సుయోధనా! వాఁడర్జునుపోలికగలవాఁడు.

దుర్యో—అవును పోలికంతయు నట్లేకాని యర్జునుఁడెక్కడరావలయు?

శకు—మనుష్యునిపోలిక మనుష్యుఁడంతియె.

2వ బ్రాహ్మ—బ్రాహ్మణా! ఏలయీసాహసమునీకు? ఇందరు హేమాహేమీలు రాజుల చేతఁగానిపనికి నీవుద్యమింపవచ్చునా?

3వ బ్రాహ్మ—ఇది దర్భపవిత్రమనుకొనినాఁడు.

4వ బ్రాహ్మ—ఊరకుండురా! ఏపుట్టలో నెంతపామున్నదో మనమెఱుఁగుదుమా?

3వ బ్రాహ్మ—ఊఁ! ఈపుట్టలోనింతపామున్నదిలే.

5వ బ్రాహ్మ—ఈబ్రాహ్మణుఁడూరకైన నుండక యీకార్యమునకుఁ బోవుచున్నాఁడే. అం దఱునవ్వినప్పుడు మనకంతయు నవమానమగునే.

4వ బ్రాహ్మ—చాలులేరా! మీతాతగంటుతయుఁ బోవునేమోకదా?

ఉపేంద్ర—(ధనువునొద్దకు రాఁగా)

పురో—(ద్రుపదునితో నేకాంతమాడి) బ్రాహ్మణోత్తమా! బ్రాహ్మణులయినను సరియె. యంత్రమత్స్యమునుత్రెంచిన కన్నియనొసఁగుటకుఁ బాంచాలరాజొప్పుకొనుచున్నాఁడు. ఏమిచేయువలయుటయు నెఱుఁగుదువా?

ఉపేంద్ర—అన్నియు నెఱుఁగుదును. రెండుగంటలనుండి చూచుచుండలేదా?

శకు—(స్వ) ధ్వనియు నర్జునునిదె. ఇదేమాశ్చర్యము? లక్కయింటినుండి తప్పించుకొన్న వాఁడర్జునుఁడేయుండునా? అట్లయిన దశరూపుఁడు రచించిన యుధిష్ఠిరమరణనాటకమున కర్థమేమి. కాదు. కామారకభ్రాంతి.

సుయో—కర్ణుదోఛింతమా!

శకు—వలదు యోచింపకుము. వీఁడీమత్స్యయంత్రముగెడపెనా యర్జునుఁడేయగు. కర్ణునకు వీఁడర్జునుఁడనుమాట దెలుపకయే వానిఁబ్రేరేపింతము. అర్జునుఁడొక్కఁడున్న మాత్రముననేమిభయము?

ఉపేంద్ర—(ధనువుపట్టివంచి యల్లెబిగించి టంకృతిగావించి యొకబాణముననే మత్స్యము ద్రెంచి) రాజేంద్రా! మిగిలిననాల్గుబాణము లేమి చేయవలయు?

శా॥ పాంచాలక్షితినాథ! యీమహితచాపంబెత్తుశూరార్థికిన్।
బ్రాంచద్రీతిగయంత్రమీనమునురూపంబార్పఁగానిచ్చితీ।
పంచాస్త్రంబులనంమునొక్కశరమేభంజించిమత్స్యంబుమా।
యించెన్ జిక్కనవేమొనర్చఁజెపుమాయీనాల్గుబాణంబులన్॥

(అని దుర్యోధనునితట్టు గుఱినిడును).

(బ్రాహ్మణు లత్యాధముగా నఱచి కేకలు వేసి గుడ్డలువిసరుచుఁ గూయుదురు.)

1వ బ్రాహ్మ—బ్రాహ్మణుఁడు—బ్రాహ్మణుఁడు—ఎట్లు—దెబ్బ!

2వ బ్రాహ్మ—మనవాఁడొకఁడు పనిచేసియున్నాఁడు చాలును. ఇట్లుకాకున్న మేమొక్కరొక్కరముపోయి యీకార్యమొనర్చుచుంటిమి. బ్రాహ్మణులకపకీర్తి తెత్తుమా?

(ఉపేంద్రునిపైఁ బుష్పవృష్టికురియును).

కృష్ణ—(ఉపేంద్రునికంఠమునఁ బుష్పమాలికవేయనెత్తును).

బలరా—కృష్ణా! ఎందో! ఈబ్రాహ్మణునిఁ జూచినట్లున్నది.

కృష్ణ—ఊరకుండుము మిందేమో సంరంభము జఱుగఁబోవునట్లున్నది. అర్జునుఁడుగా నున్నాఁడు?

బల—అర్జునుఁడు! అయిన లక్కయింటఁబాండవులు దగ్ధులుకాలేదా?

కృష్ణ—నేనువాఁడే చెప్పలేదా పాండవులెందో యుండవలయుఁగాక కాలియుండరని? బకునిజంపినది భీముఁడేయైయుండునని?

బల—కాలిన శవములగపడినట్లువింటిమే.

శకు—(ఇంతవఱకుఁగర్ణునితో నేకాంతమున మాటలాడుచుండును).

కర్ణ—(ఉపేంద్రునధిక్షేపించి) బ్రాహ్మణా నీవేమో మత్స్యయంత్రము తెగవేసితివి. ఒప్పుకొంటిని. అయిన నింతమాత్రముననే యీపాంచాలి నీకుదక్కునని యెంచకుము నేనును విలువంచి బాణము నెక్కువెట్టినదియు నాయుద్యమమున నారివదలిపోయి ననియుఁ జూచితివి. ఆటువదలినకాలమున నాబిగువునఁజేతికించుక ధనువుజెచ్చుకడిగా

యగుటచే వారల నాకోదండము సజ్యగావించుట కనువుపడదయ్యె. ఈపాంచాలీ పాణిగ్రహణమునకు నేను నింమక స్వాతంత్ర్యము గలవాఁడ నేనగుదు. మనబాహుబలముల పరిమితి మీరాజులోకమెల్ల నెఱుఁగవలయును. యుద్ధమునకు నిలువుము. ఈవైపున మంచిచోటున్నది రమ్ము. (కర్ణుఁడును ఉపేంద్రుఁడును ప్రక్కకుఁబోవుదురు)

1వ రాజు—ఆహా! ఏమి యీశూరులయుద్ధము! ఏమి యస్త్రపాండిత్యము! ఎందును జూడలేదుగదా?

2వ రాజు—అదిగో! బాణసమితి యుభయులు విడుచుటచే నందు గాఢాంధకారమయ్యె. యీబ్రాహ్మణుని.

1వ రాజు—కాదిది పర్జన్యాస్త్రముల మాహాత్మ్యము. మేఘములుద్భవించి చీఁకటిచేసినవి.

2వ రాజు—అదే! కర్ణువాయవ్యాస్త్రమున నామేఘాస్త్రము పటాపంచలయ్యె.

1వ రాజు—అదే! యామహాశూరుని యాగ్నేయాస్త్రము.

2వ రాజు—భళిరా! కర్ణుని వారుణాస్త్రప్రభావము.

1వ రాజు—భళీ, భళీ, ఏమియీనేర్పు! ఎన్నిబాణములు వేయుచున్నను, నొకరిబాణము లింకొకరికిఁదగులక నడుమనే యొకటిచేనొకటి కొట్టుకొనుచున్నవి.

2వ రాజు—అదిగో! కర్ణునిబాణ మీమహాశూరుని యెడమచేతికిఁదాఁకె.

1వ రాజు—ఆబ్రాహ్మణుఁడెట్లు కోపోద్దీపితుఁడగుచున్నాఁడు. వేసె—వేసె.

2వ రాజు—అయ్యో! బాణపంచకము కర్ణుని వక్షస్థలకవచము చించుకొని తాఁకె. ఆహా! అంగరాజు మూర్ఛిల్లె.

దుర్యో
శకు } (కౌరవులతో సంరంభముచేయుదురు).

2వ రాజు—అదిగో! కర్ణుఁడు తెప్పరిల్లి లేచె. ఏమోచెప్పుచున్నాఁడు విందము.

కర్ణు—(వెనుకనుండియే జనులు వినునట్లుగా) భూసురోత్తమా! నీధనుర్విద్య మెచ్చితి. సంతసించితి. మీబ్రహ్మతేజమమోఘము. స్వల్పకార్యమునకై యీకలహమూరక పెంచవలయునని నాకభిలాషలేదు. పోయి సంతోషముగ వివాహకార్యము నెఱవేర్చుకొనుము.

2వ రాజు—ఆహా! కర్ణుఁడిక్కడికిరాక యట్లే వెడలె. ఈభూసురుఁడెవ్వరో దివ్యాస్త్రవేదిగానున్నాఁడు.

(అర్జునుఁడు ఎడమభుజమున నెత్తురుతో ధగద్ధగుఁడై రంగమునఁ బ్రవేశించును).

శకు—(సుయోధనునితో) వీఁడర్జునుఁడే యయి యుండఁబోలు. ఎవఁడైననేమి? మనమింతజను మున్నారము. వాఁడొక్కఁడు. పోవనీరాదు. (ఇతరరాజులతో) రాజవర్యులారా! ఈ బ్రాహ్మణుఁడు మత్స్యయంత్రము వెగవేసిన [illegible] మన

మానము మ్రింగుకొని, యీరాకన్నియ నితనికి విడువవచ్చునా? ఈయవమతికంతయు మూలకారణమగు నీద్రుపదునితోఁగూడ నీపాపఁ బట్టివేయుఁడు

అందఱు—(లేచి హాహాస్వానమొనర్చి విజృంభింతురు).

బ్రాహ్మణులు—సోదరులారా! మనము మాత్ర మూరకుండఁజనునా? ఈరాజాధములు చూచుఁడెంత యవమానోక్తులాడుచున్నారు. (అని పంచెలు త్రిప్పుచు విజృంభింతురు అల్లోలకల్లోలమగును.)

దశ—(ఒక యీల వేయును).

కృష్ణుడు—బ్రాహ్మణోత్తములారా! నిగ్రహింపుఁడు. రాజవర్యులారా! ఆలకింపుఁడు. మీకీ బ్రాహ్మణోత్తము నధిక్షేపించుట నతనిపైఁ గవియుటయుఁ గర్మమా? అతఁడేమపరాధ మొనర్చెను. మీకొక్కరికైన నెత్తఁజాలనిధనువెత్తి సజ్యంగావించి మత్స్యయంత్ర మధిక కౌశల్యమునం దెగవైచినది యతనితప్పా? ఇందుకై మీరందఱు నతనిపైఁబోయెదరా? యాదవోత్తములారా! మీరును లెండు. మనము నీబ్రాహ్మణునకు సాహాయ్య మొనర్తము.

(ఇంతలో శీఘ్రగమనమున శతానందుఁడు శ్రీకంఠుఁడు మొదలైనవారు వెలుపలనుండి ప్రవేశించి యుపేంద్రునకు సహాయులై నిలిచెదరు).

(అంత సమ్మర్దమునుంచి యొకరినొకరు కొట్టుకొన నుంకించుకాలమున).

దశ—తాళుఁడు. తాళుఁడు. నామాట యించుక వినుఁడు.

శకు—(స్వ) ఇదేమాశ్చర్యము. పాండవులెల్ల నిక్కడనే పునరుద్భవమొందినట్లున్నదే వీఁడు దశరూపుఁడు. అయ్యో! గ్రహచారమా? ఇదియెక్కడి మృతసంజీవనీప్రభావము? భస్మముగాఁగాలిన శవములు మరల బ్రతికింపఁగల మందుండునా?

దశ—శకునిరాజేంద్రా! సుయోధనరాజేంద్రా! మీరు యుద్ధప్రక్రియకుఁ గడఁగఁజనునా? మీకార్యములన్నియు నొక్కయింటిలోనే పరిసమాప్తములు కావలయుఁగదా?

సుయో
కౌరవులు } ఎవఁడవురా నీవు బ్రాహ్మణదురాత్ముఁడవు? (అని పైకిఁబోవును).

శకు—(వారించుచు) సుయోధనా! ఇది వేళకాదూరకుండుము.

దశ—వేళయెన్నటికైన నగునా? పురోచనుఁడు సహితము లేఁడుగదా?

సుయో—(దశరూపుని కొట్టును).

శ్రీక—(సుయోధనుని గుద్ది) దురాత్మా!

సుయో—(క్రిందఁబడి మూర్ఛిల్లును) (అల్లోలకల్లోలమగును).

[లోపల బ్రాహ్మణులు.]

శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాధురీణార్యసార్వభౌమాచార్యః దుర్గమ వేదారణ్యఋజుమార్గధర్మకాచార్యః అమోఘనీతిదాయకప్రతిష్ఠాపనాచార్యః నిగమాగమపరాకాష్ఠాపరిశీలనాచార్యః బ్రహ్మాండాంతర్గతశాస్త్రసర్వస్వపారంగతాచార్యః శ్రీమత్పరాశరయోగీంద్రసుకృతపరిపాకసంభూతాచార్యః శ్రీవేదవ్యాసాచార్యః— పరాకు (అని యేకకంఠముగాఁ జెప్పుదురు).

(అందఱు నాలకించిలేచెదరు. చేతులుజోడించుకొందురు).

బ్రాహ్మణులు—(మరల పైపరాకుచదువుకొనుచు రంగమున వేదవ్యాసులతోఁ బ్రవేశింతురు) (అందఱు సాష్టాంగ నమస్కృతులొనర్తురు).

శకు—(సుయోధనునితో) మనకిందుండ సమయముకాదు. గ్రహచారముచాలదు. పాండవుల భూతములేవచ్చియున్నవి. ఆవిచారమంతయు రహస్యమున మాటలాడుకొందము. ఈవేదవ్యాసుల యాగమనపు గజిబిజిలోననే తప్పించుకొందముగమ్ము.

సుయో—ఆదుబ్బబ్రాహ్మణుఁడు నన్నెంతగా గ్రుద్దెను. వానిదౌర్జన్యమునర్పక రమ్మంటివా?

శకు—అయ్యో! ఎక్కడి దుబ్బబ్రాహ్మణుఁడు? వాఁడేభీముఁడు.

సుయో—భీముఁడు! భీముఁడు! ఎట్లు బ్రతికివచ్చె?

దశ—(వీరిమాటలు వినుచుండి) మీకొంపలార్పను జావకుండ బూదియైబ్రతికి వచ్చియున్నాఁడు. అంతయేకాక, ధర్మసుతుఁడు గవలును, నదిగోవారే. వారును లక్కయింటిబూదినుంచి యీరెండు వత్సరములును జచ్చియుండినారు. నిలుండు. వారు ప్రసిద్ధి వితులైన వృత్తాంతమంతయు, నీసభనున్న రాజలోకము నెదుటనే, యుగ్గడింప నుద్యమించితి. (సభలోనికిఁ బోవును).

శకు—(సుయోధనునీడ్చుకొని మిగిలిన కౌరవులతో నిష్క్రమింతురు).

(రాజలోకమును, బ్రాహ్మణులును సద్దడఁగి కూరుచుందురు).

వ్యాస—ద్రుపదరాజేంద్రా! నీపుత్రి స్వయంవరమున కెందఱో రాజులు వచ్చినట్లున్నదే?

ద్రుప—ఋషిచంద్రమా! నీయాగమనము మమ్ము పునీతులఁజేసె. నిక్కము. ఎక్కడెక్కడి రాజులో వచ్చియున్నారు. అయినను నేరాజులచేతఁగాని మత్స్యయంత్రోత్పాటన మహాకార్య మీబ్రాహ్మణోత్తముఁ డొనరించి, మాతనయపాణింగడించి మాకెల్ల నానందమునించె.

(అనుబంధము 30)

ఇంతలో క్షుద్రరాజులు కొందఱు దుడుకుతనమునఁ బోరనెంచిరి. అల్లకల్లోలమై మాకృష్ణ యీమహాత్మునెడ ననుప్రటకెత్తిన మణిహారమల్లే యెత్తికొనియుండవలసె. భవబాగమునమున గిజిబిజియంతయు నడఁగి సద్దుమణిగించె. కృష్ణా! ఇంకేటి సంశయము? ఈమహాత్ముల యెట్టయెదుటనే, నీవు పతింవరవై యాశీర్వాదముల వడయుము.

కృష్ణ—(పూలహారమెత్తి యుపేంద్రుని కంఠసీమ వేయఁబోవ).

ఉపే—(వారించి) ద్రుపదరాజన్యా! నాకీకన్నియఁ జెట్టవట్టుట కర్హతలేదు. మాయన్న యీతఁడు (అని శతానందునిం జూపి) అవివాహితుఁడు. అతనివెనుక నితఁడు (శ్రీకంఠునిజూపి) మాయింకొకయన్న. వీరిరువురు నవివాహితులైయున్నారు.

(అనుబంధము 31.)

మాయగ్రజుఁడగు నీశతానందుఁడే యీకన్నియం బరిగ్రహింపఁగలవాఁడు.

శతా—(కృష్ణంజూచి) (స్వ) ఆహా! ఏమి యీవింత విలాసవైభవము (ప్ర) నాతమ్ముఁడార్జించిన పదార్థము నేఁగాంక్షింపవచ్చునా? మాయుపేంద్రుఁడే యీకన్నియకర్హుఁడు.

శ్రీక—(స్వ) ఈతరుణీమణి మనోహర రూపమెవ్వరినైన భ్రమింపఁ జేయఁజాలుఁగదా? (ప్ర) అయ్యలారా! ఈయుపేంద్రునికంటె నేఁబెద్దవాఁడనైన నేమాయె. ఈకన్నియ వానిస్వత్వమయగు.

కృశానుఁడు—(స్వ) ఆహా! మాయుపేంద్రుని యదృష్టము! ఇట్టిలావణ్యవతి లభించె. ఈరామంగాంచిన నెవఁడు మైమఱవనివాఁడు? తప్పాయె. తప్పాయె. నేనీరమణిని నిట్టి మోహబుద్ధి న్వీక్షింపరాదు.

చిత్రభానుఁడు—(స్వ) ఎంతో తపమొనర్చియుండఁగదా మాయుపేంద్రున కీశృంగారవతి లభించె. పాపము శాంతించుఁగాక, తల్లివోలెఁ జూడఁగల వదినియనిట్టు నేబలుకఁ జెల్లునే?

ద్రుప—ఉపేంద్రాభిభట్టా! మీయన్నలే మహోదారగుణమున నీకానతిచ్చియుండ నింక శంకనేల? ఈకాంత ననుగ్రహించి పాణిపట్టుము.

(అబంధము 32.)

ఉపే—తాళుఁడు. మఱియొకగొప్ప సంశయమిందుఁగలిగె. (అని శతానందునితో నేకాంత మాడును).

కృష్ణ—(స్వ) బ్రాహ్మణులై యిట్టి మనోహరాకారముగలవారి నెందు నెఱుఁగ. ఆయెడ నెవరో యిరువురు కొంచెము వీరిపోలికగలవారే యున్నారు. వారును గడురూపవంతులు. వెయ్యేల రాజన్యు లిందుఁజేరియుండిరిగదా? ఈబ్రాహ్మణుల సౌందర్యమున దశాంశమైన వారికిలేదు.

శతా—రాజచంద్రమా! ఇందొక్క దీర్ఘధర్మ సంశయముగలిగె. మాయమ్మ యానతిలేకయే యెవ్వరము నీతరుణీశిరోమణిం బరిగ్రహింపఁజాలము. ఆమెయొసంగియున్న యాజ్ఞప్రకారము మేము జరిపితిమా, యనర్థముగా ధర్మభంగము గలుగు. కావున మేము పోయి యాయమ్మ యానతిఁగైకొని యేతెంచెదము.

ద్రుప—అంతయేల? ఆయమ్మయెందున్నదో యెఱిఁగించిన నాయమనే యిక్కడికిఁ బిలువనంపెద.

దశ—గుండప్పయను పేరుగల కుంభకారునియింట మావిడిది.

ద్రుప—(స్వ) ఔరా! ఆయమ్మరిభాగ్యము! (ప్ర), సేవకా! పల్లకి సిద్ధముచేయించి గుండప్పయను కుమ్మరియింటికిఁబోయి—ఆయమ నామధేయము?

దశ—కుంతిదేవి—కాదు—భవానిదేవి.

ద్రుప—భవానిదేవిగారిని వారికొమారులు పిల్చెదరనిచెప్పి పిలుచుకొనిరమ్ము. ఆకుమ్మరివానినిగూడ నిటురమ్మనుము.

సేవక—భాగ్యము. (నిష్క్ర).

కృష్ణుడు—(బలరామునితో) అన్నా! ఇఁకనేల మనము శోధింపవలయును? అబ్రాహ్మణుఁడొనర్చిన పొరపాటువలన వీరితల్లి కుంతియని తెలిసెఁగదా. (ముందఱికివచ్చి శతానందు నాలింగనముచేసికొని) బావా! ఎన్నిదినములకు మిముఁజూడగంటిమి. లక్కయింట దగ్ధులైతిరని యెంతదృఢముగా నొరులుచెప్పినను, నేనమ్మకయుంటి. (తరువాత భీముని, యర్జునుని, గవల నాలింగనము చేసికొనును).

బల—(అట్లేయొనర్చును).

పాండవులు—(కన్నీరు నింతురు).

ద్రుప—కృష్ణా! ఏమిది? మీబావ యెవరు. లక్కయిల్లేమి? చిత్రముగానున్నదే.

కృష్ణ—ద్రుపదరాజేంద్రా! వీరెల్లఁ బాండవులు. నా మేనమఱఁదులు. ఇఁక విశేషమేమి చెప్పవలయును?

సీ॥ మిత్రుఁడై కర్మచరిత్రుఁడై పాండురాట్పుత్త్రిఁడైన
యజాతశత్రుఁడితఁడు।
భీముఁడై దనుజవిరాముఁడై యతిబలోద్దాముఁడైన
జితారిభీముఁడితఁడు।
భానుఁడై రుచినసమానుఁడై ధన్విప్రధానుఁడైన
మహేంద్రసూనుఁడితఁడు।
సకలుఁడై ధీవిధావికలుఁడై విదితధర్మకలుఁడై
వెలయునా నకులుఁడితఁడు।

తే॥గీ॥ జీవుఁడై మేధనమితప్రభావుఁడైన।
భావుఁడై తనరిన సహదేవుఁడితఁడు।
అవనినాయక పంచపాండవులువీరె।
కేవలకృపాదరులు లసత్కీర్తిపరులు॥

బ్రాహ్మణులు—ఓకీ! ఇంక మనప్రభావముపోయె. దక్షిణనే చూడవలయు.

ద్రుప—ఆహా! ఏమినాపుణ్యము! వీరు లక్కయింటఁగాలిరని యత్యంతము దుఃఖించితినే ఇప్పుడు రూపములు స్మరణకు వచ్చుచున్నవి. ఈ యుపేంద్రభట్టారకుఁ డర్జునుఁడేయవుఁగా?

వ్యాస—ఈకారణమువలనే రాజేంద్రా! నీయొద్దకే నేతెంచితి.

సేవక—దేవా! పల్లకి వచ్చియున్న దావైపునున్నది.

శతా—అయిన మేముపోయి మాటలాడివత్తుము.

(పాండవులు నిష్క్ర).

ద్రుప—(దశరూపునితో) అయ్యా! నీవెవఁడవు?

దశ—రాజేంద్రా! నేగాంధార దేశమునమన్న శిల్పిశాస్త్రజ్ఞుఁడ. ఈశకుని సుయోధన రాజేంద్రులవలన—(దిక్కులుచూచి) ఆహా! వారుపోయినారులే. ఉందురా?—వారివలన, నియమింపఁబడి పాండవుల దహించుటకై యద్భుతభంగి లక్కయిల్లు నిర్మించి విధాతృవశంబునఁ దనపతితభగినియగు తుంబరతోడను దత్పుత్త్రి దుర్మాత్మ చతుష్టయముతోడను, దానే యాలక్కయింట దహింపఁబడిన పురోచనుఁడను శిల్పికిఁ బితృవ్యపుత్రుఁడ. దశరూపుఁడనువాఁడ. లాక్షాగృహదహనము మొదలీపాండవులనే యాశ్రయించి యుంటి.

ద్రుప—ఆహా! అట్లనా? అందుకేకాఁబోలు మీరితల్లిపేరు చెప్పుటలో దొలుతఁ గుంతీదేవి యని, త్రిప్పిరి.

కృశానుఁడు—(ప్రవేశించి) ద్రుపదరాజన్యా! ఒక్కింతయయ్యెడకు విచ్చేయవలయునని మాయన్న ధర్మసుతుఁడు ప్రార్థించుచున్నాఁడు.

ద్రుపద— (కృశానునితో, నిష్క్ర—)

బల—దశరూపా! నీచరిత్రము పరమానందదాయకము. పోనీ! పాండవులేల యిన్నాళ్లు డాఁగియుండిరి?

దశ—అయ్యా! అదియొక పెద్దకథ. తనకుఁగల యౌవరాజ్యకారణమునఁ దనపై సుయోధనాదులీదుష్కృతికిఁ గడఁగిరని నమ్మి సుయోధనునకే యౌవరాజ్యమిచ్చు తాత్పర్యమున—

[ప్ర: కృశానుఁడు.]

(వ్యాసులకు నమస్కరించి) ఋషివతంసమా! అంతవఱకు విచ్చేయుదురా? (కృష్ణ బలరాములతో) బావగారూ! తాము నుపేంచేయవలయు.

(కృష్ణ, బలరామ, వ్యాస, చిత్రభానులు నిష్క్రమింతురు.)

(ముందటి యవనికపడును.)

[ప్ర: గుండప్ప (పక్కకు)]

(అనుబంధము 33.)

గుండప్ప—అయ్యలారా! నాగతియేమి. మారాజెందుకు నన్ను పట్టుకరమ్మన్నాడు. నే నేమి చేసినాను. ఎంతసేపునిలవాలె నన్నేమిచేస్తారు మాయింట్లో దిగినోళ్ళకు, నే నేమిచేయలేదే. వాళ్లు నామీద రాజుతో యేమ్మేమో కొండ్యాలుచప్పినట్టుంది. నన్నేమి సేస్తారో. బాపనోళ్లకు చోటియ్యరాదనేది నిజమే. అయ్యో! అయ్యో! (అని దుఃఖించుచు నిష్క్ర—).

(వెనుక యవనికనెత్తగా స్వయంవర గృహము. గుండప్పయునుండును).

1వ రాజు—ఔరా! ఏమి సుదినము నేఁడు!

2వ రాజు—ఇట్టి మహిమోపేతులగు పాండవులు లక్కయింటఁ గాలుటయన్న నమ్మవచ్చునా?

1వ రాజు—అర్జునుఁడు కాకున్న బ్రాహ్మణమాత్రునకు మత్స్యయంత్రము దెగవేయనగునా?

1వ బ్రాహ్మ—అయ్యా! ఇంతూరకుండుము బ్రాహ్మణ ప్రభావము నీవేమెఱుఁగుదువు? అర్జునుఁడు సహితము బ్రాహ్మణరూపముపూని యున్నందునఁ దత్తేజమునిండి యీకార్య మొనర్చెఁగాని యూరకరాజై వచ్చియుండవలసియుండె ఎట్లగుచుండెనో?

(అనుబంధము 34.)

1వ రాజు—లేవయ్యా! మేమూరకుండుము. మీప్రభావమే ప్రభావము. రెండింకేల? మీభోజనమునఁ బ్రభావముచూపుటకు వేళయాయె.

1వ బ్రాహ్మ—మాభోజన ప్రభావముండనీ. అయ్యా! నీవు శూరాగ్రేసరుఁడవగు క్షత్రియుఁడవు. ఆవిల్లింతయెక్కుపెట్టుము.

2వ రాజు—అయ్యా! మాక్షత్రియతయేమి ప్రభావము? మీయదిగదా బ్రాహ్మణప్రభావము? మీవేషమువేసికొనినందునకే యర్జునునకంత సామర్థ్యము కలిగెనంటిరి నిక్కమే. ఏదీ! మీరింత యెత్తి చూడుఁడు.

1వ బ్రాహ్మ—ఎత్తి చూడనేల? వారింత యెక్కుపెట్టి యిక్కడికిఁదెచ్చియిండు. ఇక్కడ నిల్చుండుకొని బాణము వైచెద.

1వ బ్రాహ్మ—ఇదియేమిరా చిదంబరరహస్యము! ఒక్కొక్కరేపోయి యింతసేపయ్యు రాకున్నారు.

[ప్ర: ద్రుపదుఁడు, పాండవులు, కృష్ణబలరాములు, వ్యాసులు.]

కృష్ణ—సదస్యులారా! ఇందొకనూతన విధానమేర్పడినది. తల్లిమాట నెన్నఁడుగాని యీ పాండవులు మీఱినవారుకారు. ఏవృత్తాంతమును దెలియకమునుపు వీరికెట్టిఫలము కలిగినను—

వ్యాస—మొదట కృష్ణనడుగుఁడు.

ద్రుప—అవును. కృష్ణా! నీవు మనసు గోప్యముచేయక వచింపుము. ఈయేవురును పాండవులు. వీరిలో నెవ్వరు నీకిష్టులు.

కృష్ణ—(సిగ్గుతో) ఆయేవురు నాకిష్టులే.

వ్యాస—మాచితివా! రాజేంద్రా! విధి విధానమేల తప్పును?

కృష్ణ—ఋషిచంద్రమా! సత్యము. ఈకుంతీదేవి వీరికెట్టిఫలము లభించినను నేవురు నుపయోగింపుఁడనియెనఁట. అర్జునునకుఁ గలిగినఫలమీకన్య. ఈఫలము నేవురెట్లుపయోగింపవలయు ననుమథన యీవఱకుఁగలిగె. ఈవ్యాసమహర్షి ధర్మముచెప్పిరి ఈయింతి పూర్వజన్మమునఁ "పతిందేహి" యని యేనుమాఱులు వరముగోరినందున నీకన్య

కటస్థించినది. అందులకు నిదర్శనముగా నేవురుండన కిష్టులేయని యియ్యెడ నాకొనుడివె. కావున నేవురుపాండవులకుఁ బత్నిగా నీవలయునని వ్యాసులవారు తీర్చియున్నారు. ప్రతిసంవత్సరమును నొక్కఁడీయమకుఁబతిగానుండువాఁడు. ఆకాలమున గర్భముధరించెనా, ప్రసవమువఱకు నతఁడే యీమెకుఁబతి. అట్టికాలమున నితరులీమెనుమాత్రభావమునఁ జూడవలయు. ఈవర్తన యపూర్వమనితోఁచినను, విధివిధానమును బెద్దలనియమనమును నున్నందున నిట్లే జరుగఁదగియున్నది. ఈయేవుర కీస్వయంవరరంగమున నేకకాలమునఁ గన్యాదానమహోత్సవము నెఱవేర్చినను, బిదప నీయూరున మొదట యుధిష్ఠిరరాజునకే వివాహకార్య మొనర్పఁదగియున్నది. తరువాత గడువులం తీఱినట్లంతయుఁ గ్రమముగా భీమునియు, నర్జునునియుఁ గవలయు, వివాహములు, జరుగఁగలవు.

ద్రుప—సేవకా! ఈకుమ్మరగుండప్పను గొనిపోయి—

గుండప్ప—అయ్యో! అయ్యో! నేనేంచేస్తినయ్యా! బాపనయ్యలారా! ఏమిపుండు పెట్టితిరప్పా?

ద్రుప—గుండప్పా! భయపడుకుము. నీవుపుణ్యాధికుఁడవు. మావియ్యమువారికి నీయిల్లు విడిదిచేసితివి. సేవకా! కొనిపోయి మాభాండాగారమున నితఁడెంత ద్రవ్య మపేక్షించునో, యంతయిప్పింపుము. అంతయేకాక యాతని యిల్లాక దివ్యభవనముగాఁజేసి యదియే మావియ్యమువారికి విడిదయిల్లుగా నొనర్చి, చేర్చినపదార్థములన్నియు, నీతనికే యొసంగుఁడు.

(ముందఱి యవనికపడును).

[ప్ర: గుండమ్మ (దుఃఖముతో).]

(అనుబంధము 35.)

గుండమ్మ—అయ్యో! ఎంతమంచోళ్లున్నట్టుంద్రి బాపన్నాబట్టలు. ఏమిచేసిరమ్మా. నా మొగుణ్ణి పట్టించిడారంట. ఏమిశెశిండాణినిన్ను. ఎట్లాటి బాపనకుంకలే.

[ప్ర శీఘ్రముగ గుండప్ప.]

గుండప్ప—ఇదిగోవస్తి. నూసుకో, మనయిల్లంతా కొత్తగా నిర్మాలం చేస్తారట మేళ్ళు తూగుమంచాలు నిండిపోతాయి. దిమాము ఇట్లాటి బాపనోళ్ళేరాని (అని సంతోషముతో నెగురులాడును).

(అనుబంధము 36) (నిష్క్ర).

(వెనుకటి యవనిక నెత్తుదురు).

(గుండప్ప, గుండమ్మ, పెండ్లియుడుపులతో నుందురు. సేవకులు ఉమ్మరివారలను నూరకుండుమని చెప్పి సద్దుమణగింతురు.)

ద్రుప—కుమారీ! కృష్ణా. చిత్రచరిత్రము, నీవు వరప్రభావమున జన్మించినదానవు. ఎంతయుఁ గీర్తి దెచ్చుదానవు ఇదే యీసదస్యుల యెదుట నగ్రజాదిగా నీపాండవుల వరింపుము.

కృష్ణ—(ఒకరొక్కరి మెడఁ బూలహారము వేయును. వారునుమాలలు ద్రౌపది మెడలో వేయుదురు, అందఱు కరతాళధ్వనులు చేయుదురు. మంగళము పాడుదురు).

మంగళం.

—: పాంచాలీ స్వయంవరనాటకము సంపూర్ణము :—

——:0:——

ఉత్తరరంగము (Epilogue.)

[ఒకానొక నటుడు ప్రవేశించి.]

ద్విపద:— సురుచిరవిజ్ఞానశుభరీతి వెలయ
నరుదారియున్న మహాజనులార
యలర పాంచాలీస్వయంవర నామ
విలసితం బీకథ వింటిరి గాదె
తనరు నీచరిత కథానాయకుండు
అనిలజుండో యానో యర్జునుండగునో
వఱలు జరాయువో పాంచాలవిభుఁడో
మఱియటుగాక కుమ్మరిగుండఁడగునో
స్థిరరీతి మదిలోనఁ జింతించి మీరె
పరగంగ నిర్ధారపరుపంగవలయు
నదియుండుఁగాక యే పారంగదీన
నొదివియుండెడుఁ గాదె యొకరహస్యంబు
భూసురవేషముల్ప్రొలుపారఁదాల్చి
భాసిల్లియున్న యా పాండవులెల్లఁ
పాంచాలపురిలోన భావంబులందుఁ
గాంచక నిల్వ రే కుమ్మరియింట
దేవాలయములై నడిగుటకు లేవె
తావునరింప సత్రంబులు లేవె
దీనియర్థంబింత తెలియఁగావలదె
మీ నెమ్మనంబుల మిగుల యోచించి

యిప్పటిమనవారలెన్ని యోగతుల
నొప్పనిభేదంబులుం చిరిగాక
బాపలకునుమఱి బ్రాహ్మణేతరుల
కాపూర్వకాలంబునందుండలేదు
ఈమార్గమునభేదమెంచియే వేళ
మేమెయెక్కువయంచు మేమెక్కువంచుఁ
దొల్లిటిమనవారుదొడరి రేయెందు
విల్లసిల్లెడుమైత్రివెలసిరిగాక
ముఖ్యమీదు ర్భేదబుద్ధియుండంగ
సౌఖ్యంబుగల్గునేజనులకునెందు
నైకమత్యమునూనియఖిలరీతులను
బోకారినశియించిపోవుటేనిజము
వింతయీమనభంగి వివరించిచూడ
నెంతదుఃఖమునించునెల్లవారలకు
దేశాభిమానంబుదిగజారిపోయె
లేశమైననుసూర్మి లేకుండనాయెఁ
గులములోనేమియెక్కువపుట్టినంతఁ
గులముగల్గునెజ్ఞానగుణమునఁగాక
వివిధవృత్తులచేతవెలసెనేకాక
యవనిలోఁబొలికులంబదియేదిచెపుడ
నాలుగుజాతులునాల్గువేలయ్యె
నీలాగయిననింకనెక్కడికవధి
కలుషంబునించిదుఃఖమువెంచుఁగాని
కులదోషములనెంచగోరకుఁడయ్య
ఒగిభోజనముసేయనొప్పరోవలదు
వగపేలపోనెండువైరమేమిటికి

తనయులఁగొనవివ్వఁదలఁపరోవలదు
చనసింపమేలాయెశత్రుత్వమేల
హింతపెంచువాఁడనుండీఘనులార
స్థుతమతులార యోసోదరులార
అపకీర్తిమించు నెయ్యముపోనడంచు
కృపమూనిపించుమిక్కిలికూర్మిఁజించు
ఖ్యాతినడంచుదుఃఖము లెల్లనించు
జాతికే వైరంబు చన దెందు నుండి
తెలుఁగారసతులార చెల్లియలార
యలజరాయునుకథనాలకించితిరె
బాలావివాహంబుపట్లనాధీరు
లాలిగోపన్యాసలక్షణంబింత
పరికించితిరెమీరువనజాక్షులార
వెరవారనదిధర్మవిధియగుఁగాదె
తనబిడ్డప్రోక్షయాతతివచ్చెననుచు
మనమునభీతిల్లమార్గంబుగనక
యెట్టివానికినైననీతనిభార్య
కట్టుపెంచడరినిక్కచ్చియొనర్చె
ఈజరాయుపుత్రప్రసూత్రంబులెల్ల
నోజమైనెఱఁగినయోగ్యుఁడైయుంట
నీడుమిగులకయున్నయెలనాగపెండ్లి
పాడిగాదనిశాస్త్రసంస్థితిబూనె
సరియీడుకానికన్యకునీసడుపకుకొందఱ
బరిణయంబునకుమోహింపఁగయుంబకట
ఆచారహానాసమువెయుచుగనార్తు
రీచిత్రవిధముకొంచియున్నారె

అంధపరంపరయనురీతినిట్టి
సంధానమేలాగుచవిసించెమనకు
యువతీవివాహామేయుర్విమున్నెందు
సవిధసమంచితాచారంబుసుండె
ఈదురాచారమదేటికివెలసె
మేదినిపైననిమీరందురేని
నాకుఁదోఁచినకారణముచెప్పవాఁడ
ప్రాకటకరుణబెంపారవినుఁడు
ఏకాలమునననుయేమోవివాహంబు
కాకున్నయువతులఁగాంక్షించిబలిమి
నందిరాఁదీసెడునధికాపులుండి
సందుననేమొయాయవరోధమడపు
వెరవుగానకతమవెఁటులకెల్ల
నరసియొకకొట్టిసముత్పాదకమున్నె
నిరసింపనెట్టివానికినైనఁగట్టి
పరిణయంబొనరించుభంగివ్యాపించె
నలువారనిప్పుడన్ననుక్షేమరాజ్య
మలవడియుండనయ్యాచారమేల
మలగింపరాదనెమ్మదిచెందరాదు
కలవాణులారనిక్కముసెంచికనరె
అనయంబుమనకెల్లనలవడియుండి
తనరునాచారమెంతటిదుఃఖమొసఁగె
కొడుకుపుట్టఁగనిండుకుతుకంబునింత
వడిబిడ్డయన్ననెవ్వగనివ్వటిల్లు
సుతయేమితక్కువసుతుఁడేమిహెచ్చు
సుతునకలరనేలసుతకేవ్వనేల

తనయకల్గినయంతధర నెల్లవెదకి
యనయంబు మనముజీయాడఁగన్నియకు
వెలయంగఁబదియేండ్లువెడలకమున్నె
కలిగియెవ్వరికైనఁగట్టంగవలయు
నాకూఁతురికిదానవధికదుఃఖములు
చేకూరమదిఁబొక్కిచేడ్వడవలయు
నారయనాచారమటులుండఁగాదె
ఘోరదుఃఖముగల్గుఁగూఁతురుగలఁగ
నతివవెండ్లికిమున్నమార్తవమైన
నతిపాపమనుమాటయదికల్లకల్ల
యీపాపమన్నదియింతికేకాని
యేపారమగవానికేటికిలేదొ
మిపులయోచింపనోమీనాక్షులార
యువతీవివాహమేయొప్పగుసుండి
మానినులారమీామగలనీమార్గ
మూానంగఁగలిగింపుడుత్సాహగరిమ
అపుడుమానసశుద్ధియడరెడుసుండి
అపుడుసంతోషంబులలరారుసుండి
అపుడుకూఁతురుపుట్టినడలరుసుండి
అపుడునిక్కపువివాహంబుకౌసుండి
అపుడుపునర్వివాహముకాదుసుండి
అపుడుమీసుతులుబలాఢ్యులుసుండి
అపుడుజనాళిధీరాత్ములుసుండి
అపుడుదేశమువృద్ధినలరెడుసుండి

——:0:——

అనుబంధములు.

అనుబంధములు.

1 రాగం-హిందూస్తానికమాజు. ఆదితాళం.

అందరు—అకాలమరణమున-కేమిచేతుము

దైవమా దైవమా-దైవమా-హా-హా-హా హా ॥ ॥పల్లవి॥

తాపముమీదె-తలపుదీదె-పాపమునిండె

పంతముమండె-రూపముమాసె-పాపలెనె-చాపలారా ॥

పాండవులెంత-పాటునకోర్చియుండిరో హాహా

యోర్వగజాల-మండిరటన్న-మాటపిన్ననుండజాల ॥

2 రాగం-బిలహరి. ఆదితాళం,

కోకిల—ఘనమగుజూడ-మనసునకోనియాడ

వనరమయెంతో-తనరెడినయ్యారె ॥

మేనక—బాలరసాలము-లోలరంజిల్లెడు

తాలతమలహిం-తాలములెల్ల ॥

కృష్ణ—మల్లెలుజాజులు-మొల్లలుసంపెంగులు

చల్లనితావులు-విల్లసిల్లెడునాహా ॥

భార్గ—కోకిలల్గూయగ-గోరవంకలేపారంగ

కేకులువాగాడంగా-కీరముల్మాటడంగా ॥

3 రాగం-మోహనకల్యాణి. ఏకతాళం.

కృష్ణ—కన్నావెజననీ యున్నావెప్రగ

కన్నావె-మన్నించి-యున్నావె-మేనక ॥

అనుబంధములు.

ఎన్నంగసీనాతి-యన్నట్టులుండవలె
నన్న చెప్పులునోరు-కన్నులుమూయవలె ॥

4 రాగం-అఠాణ. ఆదితాళం.

—తగువరుం-జేలేడుగా
తనయకు-నెందైనను॥ ॥పల్లవి॥
పొగులఁజెయుఁగా దెతలఁపఁగ
వగలునించియెల్లెడ, పాయ-రాక-సఖి ॥
అందుమిగిలియున్న-పాండవేయు-నెందు
గాకున్న-గుందఁజేయు నెంతుతాపము
చందమయ్యె డెందమందు-సుందరాంగియకట ॥ ॥౧॥

5 రాగం-జంఝూటి. ఏకతాళం.

—గద్దె-వినరెయీ-పురి-వారలు
సుద్ది వినరుగా-బుద్ధి గనరుగా ॥ ॥పల్లవి॥
బూములనుద్దుల పొందుగాఁజెప్పెదఁగా
నామాటనిక్కంబుగా-మేల్-మేల్-నామాటనిక్కంబుగా
బామూలారా ॥ ॥౧॥
ఎ్డసునాసో దె-సంపుగగొందుదు
కల్లన్న మాకొక్క టి-లెదుగా-కలన్న
మాకొక్కటి-కొల్లపురమ్మత్తోడు ॥ ॥౨॥

6 రాగం-సావేరి. ఆటతాళం.

ద్రుపద కోకిల } మన్మఁజూడవె-మానవతీమణి
నెమ్మదిఁగా-గటుణించి-వేగమె ॥ ॥పల్లవి॥
ద్రుప—తరళాక్షి నన్నువచ్చి చూచి
సరంసబు నిందునింపవె-భరింపగా దరమానొకొ
పరితాపమమ్మ గో-గానవె ॥

9

అనుబంధములు.

శ్లో—అమ్మరోనినుజూచిమెగతి
నెమ్మదికాభరింపయింపుమకా-సొమ్మసిల్లితి
దల్లడిల్లితి-సమ్మదమ్మున-గావవె॥

7 రాగం-మోహన. ఆటతాళం.

ద్రౌప—నేనెట్లుజీవింతు-నేతల్లిరోనాదు-ప్రాణకాంతునిజూడక॥
శ్లో—కాననివాడెట్టి-ప్రాణకాంతుడెనీకు-మానినీమణిచూడవె॥
ద్రౌప—నానోపాయములను-బూనినాకివ్వవే-మానకనాప్రాణ-దానమే॥
దృప—నీకేటియజ్ఞానమే
ద్రౌప—దూరుటయభి-మానమే
శ్లో—ఈకరణిమిక్కిలి-న్యూనమే
ద్రౌత—ఘనవేణియాహిమభానుసుందరునేను-బొందుదునే
దృప—స్వప్నమునఁజూచిన-ధ్యానమానుశుఁడెట్టిసుందరుఁడె
ద్రౌప—ఆరమణుఁజూడక-ప్రాణధారణమేనుజేయుదునే
శ్లో—ఈభంగిఁజేసిన-మానినిరొనే-నేమిచేయుదునే
ద్రౌప—నావిధియిటుండఁగ-నేనుసేయుటయేమిగలదిక
ప్రాణములనా-శింపకుండెద॥
దృప—ఛీ-నెలతయీహీనమతిబహుమానరహితముమానుమింక
ద్రౌప—సుందరాంగునినా-నందమొందగనింక-నెందైనగాంచెదనే॥
శ్లో—సుందరికలలోజె-న్నొందుపదార్థము-లెందైననిజమానే॥
ద్రౌప—నందనబహుళని-ర్బంధముభావక-ముందెమాటుటయా-సంధమే॥
దృప—నీకెట్టిని-ర్బంధమే
ద్రౌప—ఈరీతిచెప్పుట-యందమే
శ్లో—ఈభ్రాంతియిదియె-చందమే
ద్రౌప—ప్రియవరునిఁబొందని-మందభాగ్యముచందమింకేమొ

అనుబంధములు.

నృప—నేనేడికొనియెద-మందబుద్ధినిఁబొందకేతనయా

శ్రోప—హా మదనసుమశర-బృందములనింకెందుతాళుదు నే

శ్లోకి—ఈవర్ధచింతా-కందమున కేమందు వెదుకుదు నే

శ్రోప—ప్రియవనితరో హా-యిందునను బాధించుదుఃఖము డెందమంతయు
గలగజేసెడు

నృప—సుందరీనీతండ్రియిందుకు-ముందుయోచనచేయగలడు.

8 రాగం-బేగడ. రూపకతాళం.

శ్లోకి—తడయ నేటికి-బరిణయమునకు-గడగుము
వెగ-బ్రాణ-నాయక-సుతకును ॥ ॥పల్లవి॥

నృప—తరళలోచన-నిజముపలికితి-వరయగ
నెందు-జూచి-కానమెవరునిక ॥ ॥పల్లవి॥

శ్లోకి—క్షితిపాలా-వెతకంగా-దృతరాష్ట్ర-సుతుడుండుగా
మతిదలపగ-సుతకింకొక-పతీయెవ్వఁడు ॥ ॥౧॥

నృప—కలవాణీ-బహురీతిగా-బలుకంగ-జెలువౌనె
వలదుమానము-తులువగా గడు-పలువగా విడు ॥ ॥౧॥

శ్లోకి—చెన్నుగాజూడుమా-యున్నతిగా-రాజ్యసంపన్ను
డి కెవ్వడు-వరుడెకనరాడాయెను ॥ ॥౨॥

నృప—ఇంతైనగా-గనుగొనవె-యింతీయం-తటితులుగా
జింతింపగా-మనకగుసె-వింతయ్యెగా-గాంతామానుము ॥

9 రాగం-బిలహరి. రూపకతాళం.

శ్లోకి—సారసాక్షి-యూరడిల్లవె-యోకీరవాణీ
నారీమణిరో-కోరెచూడవు ॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

తనయయింతటి-తాపమేటికి
మనసులోనదలంపవే-వినుముమానము
యోచన-తనరుగావివాహము ॥

10 రాగం-కాంభోజి. రూపకతాళం.

జిర—చాలసంతసమాయెనాకును-మేలునిండెగా-మదిదలపగ॥
మేలివిద్యల-లీలనిట్టిడుభూలోకము లెడని
వాలాయములాలింతురు॥ ॥అనుపల్లవి॥
ఘనరీతిగ-మనశాస్త్రము-లనునేర్పుచు
వినిపించుచు-జనుపొండితినార్జించిన
ఘనుడంచుచు-గణియించుచు
మనసారగగొనియాడరె ॥

11 రాగం-కేదారగౌళ. ఆదితాళం.

స్త్రీమ—ప్రాణనాయకా-కానందగునీ వెందిని,
ఈనళినాక్షి-యీడుమీఱనున్నది ॥ ॥పల్లవి॥
ప్రీతిశోడమనము-పెంచుచుండగా
నాతియౌవనంబు-బాగుమీఱగా
నీతనూజాబిడ్డ-తల్లియన్నయా
రీతిగారహించు-వెలయుచున్నదె॥

12 రాగం-మోహన. ఆదితాళం.

స్త్రీమ—యోచనయేటికి-యూరక ప్రాణకాంత
తోచదువెరెయొక-త్రోవయునిందులకు॥ ॥పల్లవి॥
ఊరకయసురిని-యొద్దకునేఁబోయెద
సారెనుమంగలి-సలలితమరణము
గలిగెడు-ముదమలర ॥

అనుబంధములు.

13 రాగం-ధన్యాసి. రూపకతాళం.

జరా—కలవాణి-యిదివలదె-పలుకంగదగునె-పరితాపమగునె॥
కలకిరో-ననుబ్రోవ-జెలువార-బనుపవె ॥ ॥అనుపల్లవి॥
సుందరాంగి-డెందమునఁ-గుందుమాని-యుండుమింక
నందరు-మీ-రెందుకింక-సందేహము-మందయాన ॥

14 రాగం-వసంత. రూపకతాళం.

జరా—మానినీమణినీమతంబుమానవుకాదే
నేనుచనుటే మేలుసుమ్ము కానగలేదె॥
పడతిబిడ్డలనీవెమేలుగ బాలించెదవు
కొడకెయెదిగెనింక నెక్కొదువయుగలదె ॥ ॥౧॥

15 రాగం-తోడి. రూపకతాళం.

దీపక—ఇంతతేఅని-చింతయేటికి-
వంతఁజెందఁగ నేలా-స్వాంతంబునజింతింపరె ॥
పూనిచూడ-దానవుడెంత-నేనెపోయెద-నేటికిక
దీనికైయను-మానమేటికి-మానుడింకను-మదిలోననుబరితాపము॥

16 రాగం-నాథనామక్రియ. రూపకతాళం.

కుశల—తలపగ-మతియొకచందము-కలదెకనవలదె
తిలకింపుము యోచింపక-విల్లసిల్లగననుబంపుము ॥ ॥పల్లవి॥
పితరులుమరి-సుఖముండిన-సుత కెకరవగునె
వెతజెందగ నేటికి నే-నతిముదమునమృతిజెందెద ॥

17 రాగం-ముఖారి. త్రిపుటతాళం.

ఎందరు—పాపిదైత్యుఁడేమితెచ్చె-బాపమనువారెలేరె ॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

జరా—దానవుని బాధతీర్చి-ధర్మరీతినీపురంబు
పూనిప్రోచువారె లేరె-భూమినింతయన్యాయమే॥
హేమ—ఎంత పాపకృత్యమయ్యో-యెవ్వరిని వేడుదము
వంత చెందిస్వాంతంబున-జింత చేసిఫలమేమి॥
కుశ—రక్కసుని యొద్ద కేగి-యక్కజంపుభక్తిమీఱ
మిక్కుటంబుగాను వేడి-మ్రొక్కకొన్న మేలానెవొ॥
దీప—దనుజుడెందునైనగాని-కనికరంబుచూపువాడె
మనసురాయిచెసియెట్లో-మనముపోవవలెగాదే॥

18 రాగం-బేహాగ్. ఏకతాళం.

అందరు—సంతసింపజేసె నెడుగాదె సుదినము-కాదె సుదినము-
నెడుగాదె సుదినము॥

జరా—ఘనమగ నెడె-మనసునదీఱె-ననుమానమెల్ల-
నెడుగాదె సుదినము॥

హేమ—వెరవునదీఱె-గురుతరమైన పరితాపమెల్ల నెడు॥కాదె సుదినము॥
దీప—మెండుగ సమ్మోదము-నిండగనలరె-బెండిలిమరణము ॥కాదె॥
కుశ—కుడుకొనియందఱు-మడసిన-శోకముబడువారెలెరు నెడు ॥కాదె॥

19 రాగం-కల్యాణి. రూపకతాళం.

దీపక—ఎంత సంతసంబయ్యో-నెటుచెప్పుదు॥నాకెంత సంత॥
నింతైనను-దలిదంద్రులు-ఎఱుఁగరైరెనాశక్తి॥
బకదానవునెదిరించెద-పాదాహతిమడియించెద
నికసీపురిఘారికెల్ల-నింపునించువాఁడనేను॥

20 రాగం-ఇంగ్లీషునోట్. ఏకతాళం.

క్రీక—నిలుమునిలుమా-బకదానవుఁడా
వెలయంజూడమ-యెవఁడోనె॥

అనుబంధములు.

కనుగెనుమి దెనిను-యమునిపురంబుననిల్వంగా
గలరా-దనుజా-లేరా-రారా-ననుదొడరంగనులేలేరా ॥ ॥౧॥
పురమునగలజను-లరుదుగసంతసమొందంగా-పొట్టన్
బగులన్-చీల్చున్-లేరా-జరజరనీడ్చెదనేడరా ॥ ॥౨॥

21 రాగం-కమాజు. ఆదితాళం.[1]

అందరు—అరికులదమనా-మంగళం-బరికులదమనా ॥మంగ॥
కరుణించి-మమ్మెల్ల-నరుదగురీ-తినినరసి
పాలించితి-గురుభుజసారా ॥మంగళం॥
ఘన-తరాద్భుతసుక్రమా-దిన-
కరాంచితవిక్రమా-(నెమ్మది) గనికరమే
లలిమనిపితిసన్మనోవిచార ॥మంగళం॥

22 రాగం మాండు. ఆటతాళం.

స్త్రీలందరు—రావెచెలీ-కృష్ణుజూడ-బోదము
ఏ-లావివాదము-కదలవేలా-యేలావివాదము॥ ॥పల్లవి॥
మనోజరూపుడే-మహానుభావుడే
దినేశతేజుడే-దేవదేవుడే
వినీలకాయుడే-వేదాంతవేద్యుడే
ఘనాబ్జనేత్రుడే-కంజనాభుడే ॥
వల పెల్లనాతని-కమ్మితిమి
చెలియా-వల్లభుండనినమ్మితిమి
కలికీ-యెల్ల సమయములందున్ ॥
విలాసయుక్తునిన్-బలారిసక్తునిన్
ఖలాదిమర్దనున్-బలాజనార్దనున్ ॥

అనుబంధములు.

చూతుమెనె-డీప్సితంబు-దీరగా
చూపులకింపరగా ॥ పదవె చెలీ
చూపులకింపరగా ॥ రావె చెలీ ॥

23 (నాట్యముపాట) రాగం-కాపి. అటతాళం.

అంపరు—బళిప్రాణ-కాంతమనసున-నంతకవలునె-
నింతగనాడితివే-బళిప్రాణ ॥ ॥పల్లవి॥
చింతచె-నన్నమునిద్రయునే-నింతయును
జెన్నారఁగాగానవె ॥ బళిప్రాణ ॥ ॥అనుపల్లవి॥
వింతవంత-మేకొని-యాకొని-వెకువ
దాకనేనీకయి-వేకరితిగా ॥ బళిప్రాణ
వేచివేచి-కందావలవి-చెందావలయి-డెంద
మునను-సందెఱుఁగక-కుందికందితిగా ॥ బళిప్రాణ ॥
సూననాయకా-మానదాయకా-ప్రాణనాయకా
దీననైతినే-పూనిభీతినే-మాననైతినే ॥ బళి॥
చెన్నలరారగ-నన్నిటుచేరగా
చిన్నెలతీపుల-తిన్ననిచూపుల
యున్నతిసొంపగ-సన్నుతినింపగ
మొన్నటినుండియు-నెన్నకవెండియు
గన్నులజూడక-మన్ననలాడక-యున్నవుగా ॥ బళి ॥

24 రాగం-కనదకుతూహల. ఆదితాళం.

అంగా—ననుజేరినవాఁ-డెవ్వాఁడురా
నాశక్తియిం-తరయుఁడుగా ॥ ॥పల్లవి॥
తనప్రాణములన్నాశింపక-చెనకఁగవెంచిననఁడానురా ॥ ॥అను॥

అనుబంధములు.

ఉ పే—నిలునిలు రారా-కయ్యమునకు
నీగర్వము నే-నణంచెదరా ॥ ॥పల్లవి॥
వెలసితినిం డెకదనకుతూ-హలమున్న నాతో బోరదరార ॥ ॥అను॥
అం గా—దొంగ బాపడ వెంతటిబల్ - వెంగలివిరా
మెఱుగవ్రన-న్నంగారవర్ణుడను పేరునింత
యూరయగలెవె-యారగర్వము ॥ ॥౧॥
ఉ పే—సంగరంబున-జెండాడినీ-శక్తినంతయు
నణగింతునె-నంగారవర్ణ-నకువారివర్ణ
డయ్యెదనింక-జక్కగానిల్వరా ॥ ॥౧॥

25 రాగం మాలకోస. ఆదితాళం.

గుండప్ప—సొగకన్నాలదానా-యిన్నాల్లుసూసిందెకాదె ॥ ॥పల్లవి॥
నీయన్నాలప్పూరకుండలేవె ॥సొగ॥
2 భార్యలు—బలుతమాసగాదా-దిమాకు సేస్త్రాప్రగాదా ॥ ॥పల్లవి॥
మాకుమాకుజగడమెలేదె ॥బలు॥
గుండప్ప—మీకాల్లకుమొక్కేలేరె
భార్యలు—మేముసల్లగాబతికుండారాదే
గుండప్ప—మంచిపిల్లాలుసిక్కితిరినాకు
భార్యలు—మంచికుల్లాయియేస్తివిమాకు
గుండప్ప—నే-నొల్లాను-పూరొక్కండి-తాల్లానె-మీతో ॥సొగ॥
భార్యలు—మా-కొల్లాము-పానాలుపోతాయిగాదె ॥బలుతమ॥
భార్యలు—బలునిండాభయముపడుకొని-
గుండప్ప—ఔరగుండేలుపగిలించుకోని-

అనుబంధములు.

భార్యలు—మంచికుండాలు నేస్తుండామె-

గుండప్ప—తుంటముండాలుకూస్తుంటారె ॥

భార్యలు—బా-గుండామే-నీవేట-యిట్లాంటావు-

గుండప్ప—మీ-రుండారె-యింకేల-నా-జోలి-హా-హా ॥సాగ॥

భార్యలు—బలుతమా॥

26 రాగం-మాండు. ఏకతాళం.

భార్యలు—నూ సేకి బాగుండాలె-సూడేవయ్యా-
మాకు మోసెన్ని సొమ్ములింక యిప్పించే ॥ ॥పల్లవి॥

కొమారుడు—బూటాల అంగీలు-పేటాలు సల్లడాలు
మోటారుబండి-నాకిప్పించె ॥

గుండప్ప—కూకొర్రిసాలు సాలు-కోరేలు కోరితిరి-
మాకేడసిక్కుతాయి-యివియల్ల ॥ ॥పల్లవి॥

భార్యలు—వ్రాయ్యమేము-సూడబోవలె-

కొమారుడు—నాన్న నాకు-నేడెయియ్యాలె-

గుండప్ప—యన్ని మీకు-యేడ తేవలె ॥కూకొర్రి॥

1వ భార్య—బంగారుకడియాలు

2వ భార్య—రంగారుజాజుబందుల్-

కొమారుడు—వుంగరము నాకు కావాలె-

గుండప్ప—సంగటికి సిక్కినంక-సడుగులు నిల్చినంక-
యింగేమి యెన్నైనయిస్తానె ॥కూకొర్రె॥

భార్యలు—సాయమ్మరం-నేడే-సాగిండాదిగా-
వ్రాయ్యమేము-సూణ్ణకేపోతాం ॥

అనుబంధములు.

మంచి-రేసాక్లుయేసోక్నిసొగసూగ
కులుక్కుంట-కుశాల్తోపోతాం-సూణ్ణికి ॥

గుండప్ప—మీరుపల్కేతెకు లేక రు-కొంపంతపడ్తాతాది
పల్కేకిరేమొన్నెవ్వూరోక్రి ॥

కమానడు—ఓ-నాయనా-యట్లా సంబరం-యెన్నమూరావాలె
నేనుపోతా పెండ్లింట్లోకి-
నేడుమాకం తాను-జేసుగను-సంతోసముకలుగ ॥

గుండప్ప—వూరకుండు-కురోడా-బీదలముయెరోడవునీవుగ ॥

భార్యలు—మీసముల్యా-రోసముల్యా

గుండ—కాసుకుల్యా-బువ్వకుల్యా-నాక్యాడసిక్కుతాయి-యివియుల్లకూకో ॥

27 రాగం-శంకరాభరణం. ఆదితాళం.

ఉపే—యోచింపరాదెమారుతీ-ఇదితోఁచదెమదిలో ॥ ॥పల్లవి॥

ఇన్నాళ్లునగ్రజు-మన్ననగాంచిన
యున్నతిమానెదె-యున్నకయన్నా ॥ ॥౧॥

అవనీశునానతి-జవదాటువారమే
చివరకునీగతి-జేయగదగునే ॥ ॥౨॥

28 రాగం-హిందుస్థాని కమాజు. అటతాళం.

ద్రుప—నే-వినజాలనింక-నాభావమునయెంతో-సంతాపమహా ॥
నేయువారలెల్లమహా-పాయరీతిజెందియమో-
పోయియున్నవారె-సచివపోయెనాకీర్తి ॥

29 రాగం-యదికులకాంభోజి. ఆదితాళం.

ఉపే—పరిపాలింపుమోజననీ-యిలాగనగమది
జాలానరుదో-లాలింపుసందేహమేలాకలిగె ॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

ఏదారినెంచైన-భేదముకలుగునె
సైదోడులకుమాకు-నీదయయుండఁగ ॥

30 రాగం-పూర్వికల్యాణి. ఏకతాళం.

ద్రుప—ఘనకార్యము-కడిగిచేసెను
కనుగొనువారి-మనసురంజిల్ల ॥ ॥పల్లవి॥
చరయంత్రమున-దిరుగుమీనము
నరరెయొకటే-శరమునవెసి ॥ ॥౧॥
అగణితమహా-శుగవిద్యనెంతో
పొగడంబడెనీ-జగతీసురుండు ॥ ॥౨॥

31 రాగం-కాంబోజి. ఆదితాళం.

ఉపే—కోరజాలుదునే-రాజచంద్రా
తీరునెనాకీ-నారినిగొనఁగ ॥ ॥పల్లవి॥
అన్నలుపెండిలి-యాడకమున్నే
కన్నియగోరఁగ-జన్నెధరేశా॥ ॥౧॥

32 రాగం-దేవగాంధారి. ఆదితాళం.

ద్రుప—కొనుమింకనీ-రమణి। ననుమానము-వదలి ॥ ॥పల్లవి॥
యెన్నలేనిరీ-తిననీయన్నలె। ఘనదయతోడ-ననుమతించిరి ॥అ॥
ఉపే—ఎన్నఁజాలనే-తరుణి-నన్నలుండనీ-కరణి ॥ ॥పల్లవి॥
మన్ననంబుతో-నన్నలెంతనిన-పన్నుగాదు
నామ-నన్నుమన్నింపుము ॥ ॥అనుపల్లవి॥
ద్రుప—భూసురేంద్రయిది-పొందుగాదుచూడ
భాసురాంగిపాణి-వట్టకుండుట
నీసతీమణి-నిటువిడనాడ
వాసిగల్గదెందు-వలదనరాదు ॥ ॥౧॥

అనుబంధములు.

ఉపే—ధారుణీశమది-దలపోయుమింత
వారుదయమీఱ-బలికిరిగాని
కోరిచూడబంధు-కోటిలోననున్న
వారునన్ను మెచ్చ-వారెకూడదిది ॥ ॥౧॥

33 రాగం-సౌరాష్ట్రం. రూపకతాళం.

గుండప్ప—పాపమేమిచేసినాను-పట్టితెచ్చిండారునన్ను
మాపట్యాలమీరెయిందె-చూపికూకోపెట్టిండారు ॥
బాపనోళ్లునిన్నయింటి-వద్దవేడిరింతచోటు
చూపినందుకెంతశేసి-సుద్దిచెప్పిండారోసామీ ॥

34 రాగం-సౌరాష్ట్రం. ఏకతాళం.

1వ బ్రాహ్మణ—మా-బాపలతోసరిరారూ
ధర-ణీపతులుమరియెవ్వారు ॥ ॥పల్లవి॥
ఎంతటిప్రభావ-మెంతటితేజ
మంతటిరాజులున్నారె-యెంతంతవెదకిననీభూమి ॥
ఇక్కడవేదవిద్య-యిక్కడధనుర్విద్య
దిక్కులనించితిమేలా-మరిపెక్కుమాటలనాడంగా ॥

35 రాగం-హిందూస్థాని-జంఝూటి. ఏకతాళం.

గుండమ్మ 1వ భార్య } నాకొంపకూలించిరే-ఈబాపినోళ్లు ॥
సామితోవశ్కి-యేమేమోశెప్పి-
నామొగోనిపట్టించిరే-యీబాపినోళ్లనయ్యాల్ ॥
బాపనబట్టలు-నాపెద్దలనుకొంటి
పాపాత్ములైపోయిరే॥ ఈబాపన్నబట్టాలు ॥ ॥నాకొంప॥

అనుబంధములు.

36 రాగం-నారోజు. ఏకతాళం.

గుండప్ప—నాకెంత సంతసము-నీకెంత సంతసము
కూకొండిబొంచెతామేవయ్యా ॥
గుండమ్మ—అట్లనా॥ కూకుండిబొంచెతమేవయ్యా ॥నాకెంత॥ ॥పల్లవి॥
గుండప్ప—మేడాలు బంగారు-గోడలుకట్టేము-
గుండమ్మ—మూడెవయాంమనకీడెవ్వరు
గుండప్ప—మనకీడెవ్వరె॥ లేరు లేరెవ్వరు॥ లేరెవ్వరు-లేరెవ్వరే ॥నాకెంత॥
గుండప్ప—బాపినోళ్ళ- (గుండమ్మ)- ఇదిచూపినోళ్లు
గుండప్ప—బళి-నాపేరుగా-వాడి-చూపేరుగా
గుండమ్మ—చింతబాపిరిగా-భాగ్యమేపారెగా
గుండప్ప—భాగ్యమేపారెగా॥ మెపారెగా-రేమేపారెగా ॥భళినాకెంత॥

—: మంగళం :—

37 రాగం-నారోజు. ఆదితాళం.

శ్రీనాయకా-జ్ఞానాధికా-దీనవనా-మంగళం
నానావిధా-మానావతా-రానందానా-మంగళం ॥
మంగళకోట్యంగజశు-భాంగేందిరా-
సంగాంచితా-రంగదపాంగాఘనకరుణా-
సంగతసజ్జనభవతరుణా-సా-రంగావన
జలజాయతనయన-శృంగారా-రామకృష్ణపూజితా ॥శ్రీనా॥

——:o:——

బళ్ళారి రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె.